

TAMPEREEN YLIOPISTO
Taloustieteiden laitos

GRI-OHJEISTON MUKAINEN YHTEISKUNTAVASTUU-
RAPORTTI SOSIAALISESTI VASTUULLISEN SIOITTAJAN
PÄÄTÖKSENTEON TUKENA

Yrityksen taloustiede, laskentatoimi
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2007
Ohjaaja: Eeva-Mari Ihantola

Anna Wahlström

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Taloustieteiden laitos; yrityksen taloustiede, laskentatoimi
Tekijä:	WAHLSTRÖM, ANNA
Tutkielman nimi:	GRI-ohjeiston mukainen yhteiskuntavastuuraportti sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteon tukena
Pro gradu -tutkielma:	97 sivua
Aika:	Toukokuu 2007
Avainsanat:	GRI-ohjeisto, yhteiskuntavastuuraportointi, yhteiskuntavastuu, sosiaalisesti vastuullinen sijoittaminen

---

Yrityksen yhteiskuntavastuu on vastuuta yritystoiminnan vaikutuksista ympäröivään yhteiskuntaan ja yrityksen sidosryhmiin. Yritysten yhteiskuntavastuuseen kuuluu kolme osa-aluetta: taloudellinen, sosiaalinen ja ympäristöllinen vastuu. Yhteiskuntavastuuraportti on työväline, jonka avulla yritys voi raportoida taloudellisista, sosiaalisista ja ympäristövaikutuksistaan sekä niihin liittyvän työnsä tuloksista sidosryhmilleen. Global Reporting Initiative'n (GRI) raportointiohjeisto on kansainvälinen aloite luoda yleisesti hyväksytty raportointimalli yhteiskuntavastuun raportoinnille. Yritysten toteuttaman yhteiskuntavastuun taustalla vaikuttaa kaksi syytä ylitse muiden: asiakas ja sijoittaja. Sijoittajat ovat entistä kiinnostuneempia siitä, millaisin keinoin voitto yrityksissä saadaan aikaan. Sosiaalisesti vastuullinen sijoittaminen on sijoitustoiminnan tapa, jossa yhdistyvät henkilökohtaiset arvot, yhteiskunnan huomioonottaminen ja taloudelliset tekijät.

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on selvittää GRI-ohjeiston mukaisen yhteiskuntavastuuraportin käytettävyyttä sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteon tukena. Tavoite on tarkoitus saavuttaa analysoimalla GRI-ohjeiston mukaisia yhteiskuntavastuuraportteja Ethical Investment Research Servicen (EIRIS) sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kriteerien perusteella.

Tutkimuksen tulosten perusteella todettiin, että Kesko on selkeä edelläkävijä GRI-ohjeiston mukaisten raporttien tuottajana. Keskon raportissa käsiteltiin lukumääräisesti huomattavasti useampia EIRIS:n kriteereitä kuin vertailuyritysten raporteissa. Toiseksi parhaiten sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksentekoa tukevaa tietoa sisälsi Ruukin raportti, ja M-real jäi vertailussa viimeiseksi. Yleisesti ottaen tutkittujen raporttien perusteella sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksentekoa tukevaa tietoa esitettiin naisten lukumääristä hallituksissa, lahjonnasta, ympäristöriskeistä ja niiden hallinnasta, yritysten tärkeimmistä sidosryhmistä, koulutuksesta ja kehittämisestä, terveydestä ja turvallisuudesta, ympäristöjärjestelmistä, ilmastonmuutosta aiheuttavista päästöistä, jätteistä ja kierrätyksestä sekä veden kulutuksesta. Ainoastaan epäsuoria ympäristövaikutuksia ja eettisiä riskejä ei käsitelty yhdenkään yrityksen raporteissa.

On selvää, että tilinpäätöksen tiedot muodostavat pohjan myös sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteolle. GRI:n mukaiset raportit ovat kuitenkin puutteistaan huolimatta tärkeitä tiedonlähteitä. GRI-ohjeiston mukaisilla raporteilla on siis tärkeä rooli, mutta nimenomaan tutkimuksen otsikossakin ilmenevässä päätöksenteon tukemisen roolissa.

Sisällys

1 JOHDANTO	5
1.1 Yhteiskuntavastuun ja sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen taustaa	5
1.2 Tutkimuksen tavoite ja rajaukset	8
1.3 Tutkimusmetodologia	10
1.4 Tutkimuksen kulku	12
2 SIOITTAJAN KÄYTTÄYTYMINEN JA SOSIAALISESTI VASTUULLINEN SIOITTAMINEN	13
2.1 Rationaalisen päätöksenteon mallit epävarmuuden vallitessa	13
2.1.1 Portfolioteoria	13
2.1.2 Capital Asset Pricing -malli	15
2.2 Rahoituksen käyttäytymistieteellinen näkökulma	17
2.2.1 Prospektiteoria	17
2.2.2 Itsekontrolli ja katumuksen karttaminen	20
2.3 Sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen määritelmä ja periaatteet	21
2.4 Sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kehitys	23
2.5 Sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen strategiat	26
2.5.1 Arvottaminen	26
2.5.2 Aktiivisena omistajana toimiminen	28
2.5.3 Elinympäristön kehittäminen	29
2.6 Ethical Investment Research Servicen sijoituskriteerit	30
2.7 Sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan käyttäytymisteoria	32
3 GLOBAL REPORTING INITIATIVE -OHJEISTO	36
3.1 Yhteiskuntavastuu ja siitä raportoiminen	36
3.2 Mikä on Global Reporting Initiative?	41
3.3 GRI-raportoinnin periaatteet	43
3.4 GRI-ohjeiston mukaisen yhteiskuntavastuuraportin rakenne ja sisältö	44
3.5 GRI-ohjeiston tunnusluvut	45
3.5.1 Tunnuslukujen jaottelu	45
3.5.2 Taloudellisen vastuun tunnusluvut	47
3.5.3 Ympäristövastuun tunnusluvut	48
3.5.4 Sosiaalisen vastuun tunnusluvut	50
4 SOSIAALISESTI VASTUULLISEN SIOITTAMISEN KRITERIT GRI-OHJEISTON MUKAISISSA RAPORTEISSA	52
4.1 Aineisto ja analyysin toteutusmenetelmät	52
4.2 Hallintokäytännöt	53
4.2.1 Hallituksen kokoonpano ja menettely	53
4.2.2 Naiset yritysten hallituksissa	54
4.2.3 Eettinen toimintaohjeisto ja sen sisältö	55
4.2.4 Suhtautuminen lahjontaan ja korrupioon	57
4.2.5 Ympäristölliset ja eettiset riskit ja riskienhallinta	58
4.3 Sosiaaliset näkökohdat	61
4.3.1 Suhteet yrityksen tärkeimpiin sidosryhmiin	61
4.3.2 Epäitsekäät toiminnot ja hyväntekeväisyys	62
4.3.3 Suhteet työntekijöihin	64
4.3.3.1 Koulutus ja kehittyminen	64

4.3.3.2 Terveys ja turvallisuus	66
4.3.3.3 Tasa-arvo.....	69
4.3.4 Työpaikkojen luominen	70
4.3.5 Ihmisoikeudet.....	71
4.4 Ympäristönäkökohdat.....	74
4.4.1 Yrityksen ympäristöpolitiikka	74
4.4.2 Yrityksen ympäristöjärjestelmät	75
4.4.3 Yrityksen ympäristösuorituskyky	76
4.4.3.1 Ilmastonmuutos.....	76
4.4.3.2 Jätteet ja kierrätys	78
4.4.3.3 Vedenkulutus	81
4.4.3.4 Epäsuorat ympäristövaikutukset.....	82
4.5 Yhteenveto EIRIS:n kriteereiden toteutumisesta tutkituissa GRI-ohjeiston mukaisissa yhteiskuntavastuuraporteissa.....	82
 5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	 86
LÄHTEET.....	93

1 JOHDANTO

1.1 Yhteiskuntavastuun ja sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen taustaa

Yritysten yhteiskuntavastuu perustuu vapaaehtoisuuteen. Edelläkävijäyritykset johtavat kehitystä omilla vapaaehtoisilla toimenpiteillään, suositukset ja lainsäädäntö seuraavat myöhemmin perässä. Syitä yritysten yhteiskuntavastuun toteuttamiseen on luultavasti yhtä paljon kuin yrityksistäkin. Yhteiskuntavastuu ei kuitenkaan ole hyväntekeväisyyttä vaan yritykset odottavat myös hyötyvänsä siitä. Vapaaehtoisuuden taustalla vaikuttaa kaksi syytä ylitse muiden: asiakas ja sijoittaja. Nykyään asiakkaat ja sidosryhmät yleensä haluavat arvioida yritysten toimintaa muutenkin kuin pelkän taloudellisen menestymisen perusteella. Toisaalta yhteiskuntavastuun toteuttaminen on myös osa yrityksen kilpailukykyä. Sen avulla käydään kilpailua henkilökunnasta, asiakkaista ja sijoittajista.

Muutaman vuoden takainen Enronin kirjanpitoskandaali nosti yritysten vastuullisuuskeskustelun uudelle tasolle. Enronin skandaali osoitti, kuinka valtavat seuraukset vastuuttomuudella voi olla. Toisaalta yritysten vastuuttomuudella on myös pitkät jäljet. Nestlé sotkeutui yli 30 vuotta sitten äidinmaitokorvikeskandaaliin kehitysmaissa, ja yrityksen maine ei ole vielä tänäkään päivänä korjaantunut. Shell taas on monien suurten sijoittajien paitsiossa muun muassa Nigerian ihmisoikeuskysymysten vuoksi. Siemensin tuore lahjusskandaali taas osoittaa, että vastuuttomuus on edelleen osa liike-elämää.

Yrityksen yhteiskuntavastuu on vastuuta yritystoiminnan vaikutuksista ympäröivään yhteiskuntaan ja yrityksen sidosryhmiin (Niskala & Tarna 2003, 19). Vastuullisessa liiketoiminnassa voitto ei ole itseisarvo ylitse muiden tavoitteiden eikä voittoon pyritä yrityksen muut tehtävät laiminlyöden (Kujala & Kuvaja 2002, 15). Kestävää kehitystä mitattiin yrityksissä 1990-luvun lopulle asti ympäristöasioihin ja talouteen liittyvillä mittareilla. Uudelle vuosikymmenelle tultaessa yhteiskuntavastuun (Corporate Social

Responsibility, CSR) kaikki kolme osa-aluetta, taloudellinen, ympäristöllinen ja sosiaalinen ovat tulleet tärkeiksi yritysten toiminnassa ja raportoinnissa. (Yhteiskuntavastuuta sidosryhmänäkökulmasta 2003, 8)

Taloudellinen vastuu tarkoittaa vastaamista omistajien tuotto-odotuksiin ja osallistumista yhteiskunnan hyvinvoinnin tuottamiseen. Taloudellinen vastuu edellyttää kannattavuutta, joka saavutetaan eettisesti ja moraalisesti hyväksytyin keinoin eli siten, että yritys ei vahingoita tai tuota ongelmia sidosryhmilleen. Yrityksen on kannettava vastuu myös sijoituksistaan ja investoinneistaan. Sosiaalinen vastuullisuus taas merkitsee hyviä toimintatapoja suhteessa kaikkiin yrityksen sidosryhmiin. Siihen kuuluvat esimerkiksi henkilöstön hyvinvointi, rekrytointiperiaatteet, tuotteiden ja palvelujen turvallisuus sekä yleishyödyllinen toiminta. Ympäristövastuu tarkoittaa luonnonvaroista ja ympäristöstä huolehtimista. (Juholin 2004, 16)

Yhteisten standardien puute ja epätietoisuus siitä kenelle yhteiskuntavastuuraportit on tarkoitettu, on johtanut monenlaisiin variaatioihin raporteista (Crowther & Rayman-Bacchus 2005, 144). Global Reporting Initiativen (GRI) raportointiohjeisto on kansainvälinen aloite luoda yleisesti hyväksytty raportointimalli yhteiskuntavastuun raportoinnille. Päämääränä on saada aikaan laajasti hyväksytty raportointiohjeisto ympäristö- ja yhteiskuntavastuuraportointiin, joka yhdistäisi erilaiset ja eritasoiset ohjeistot ja suositukset. (Niskala & Tarna 2003, 89)

Yksi keskeisimmistä tekijöistä, joka on vaikuttanut yritysten yhteiskuntavastuun merkityksen kasvuun, on globalisaatio. Globalisaatiota on kritisoitu nimenomaan siitä, että se ei ota tarpeeksi huomioon muutosten sosiaalisia, kulttuurisia ja ympäristövaikutuksia. (Niskala & Tarna 2003, 9) Yritysmailman kannalta merkittävä vastuulliseen toimintaan liittyvä kannustin on myös rahoitusmaailman viime aikoina osoittama kasvanut mielenkiinto yritysten yhteiskuntavastuuseen. Tästä esimerkkejä ovat yhteiskuntavastuun pörssi-indeksit, kuten Dow Jones Sustainability Index ja Domini Social Index. Näihin indekseihin valitaan mukaan yrityksiä, jotka indeksien kehittämien kriteerien mukaan edustavat omilla toimialoillaan parhaita käytäntöjä yhteiskuntavastuun eri osa-alueilla. (Niskala & Tarna 2003, 10)

Yrityksen sidosryhmistä erityisesti sijoittajat tarvitsevat sijoituspäätöksensä tueksi vertailukelpoista informaatiota. Juholin (2004) muistuttaa, että kansainvälistymisen seurauksena pelkkä kansallinen vertailukelpoisuus ei ole riittävä. Juuri vertailukelpoisuudesta on tulossa tärkeä kysymys yhteiskuntavastuuraportoinnin uskottavuuden kannalta. Talvio ja Välimaa (2004, 10) ennustavat erityisesti sijoittajien vaikutuksen kasvavan yhteiskuntavastuun yleistymisen myötä. Yhteiskuntavastuun mittarit tarjoavat sijoittajille aiempaa huomattavasti laajemman repertuaarin tietoa pitkän tähtäimen kehityksen arviointiin ja riskienhallintaan. Eettiset rahastot jäävät pikkutekijöiksi sen rinnalla, kun suurten institutionaalisten sijoittajien on paneuduttava päätöksissään perusteellisesti myös ei-taloudellisiin, kestäväää kehitystä ja vastuullisuutta kuvaaviin mittareihin.

Ethical Investment Research Service (EIRIS) on riippumaton tutkimusorganisaatio, joka tutkii sosiaalisesti vastuullista sijoittamista. EIRIS on tutkimuksissaan määritellyt sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kriteerit. EIRIS:n mukaan yhä enemmän puhutaan yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta ja eettisten arvojen kytkemisestä liiketoiminnan tuoton ja voitontavoittelun rinnalle. Sosiaalisesti vastuullisin perustein sijoittaminen nähdään mahdollisuutena vaikuttaa ja tuoda esiin omia arvoja. ("About SRI". Ethical Investment Research Servicen WWW-sivu <www.eiris.org>)

Sosiaalisesti vastuullisella sijoittamisella tarkoitetaan siis sijoitusfilosofiaa, joka yhdistää eettiset ja ympäristölliset tavoitteet taloudellisiin tavoitteisiin. Keskeisin asia on, että sosiaalisesti vastuullinen sijoitus tehdään samoilla motiiveilla kuin tavallisetkin sijoitukset, mutta sijoituspäätöksenteossa huomioidaan lisäksi, että moraalisesti oikein toimiminen on myös hyvää liiketoimintaa. (Hancock 1999, 29) Kyseessä on sijoituskohteiden valinta siten, että ne heijastavat sijoittajan arvomaailmaa. Sijoittajaa ei tällöin kiinnosta vain tuotto vaan erityisesti se, miten tuotto saadaan yrityksissä aikaan. (Sparkes 2002, 211)

Sosiaalisesti vastuullinen sijoittaminen sai hiljattain erityistä huomiota osakseen kun vuoden 2006 Nobelin rauhanpalkinto myönnettiin "köyhien pankkiiri" Muhammed Yunusille ja hänen luomalleen Grameen-pankille. Bangladeshissa vuonna 1976 käynnistynyt Grameen-pankki on yksi vanhimmista mikroluottojen antajista. Mikroluotot ovat yksi sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen strategia. ("The Nobel

Peace Prize”. Norjan Nobel Instituutin WWW-sivu
<http://nobelpeaceprize.org/eng_lau_announce2006.html>)

1.2 Tutkimuksen tavoite ja rajaukset

Tutkielman lähtökohtana on näkemys, jonka mukaan moraalitieteet ja liiketoiminta kietoutuvat erottamattomasti yhteen. Näkemyksen mukaan oikein toimiminen on myös hyvää liiketoimintaa. Liiketoiminta kuuluu ihmisten jokapäiväiseen elämään. Siksi sijoittajien ja muiden yrityksen sidosryhmien on tärkeää pysähtyä tutkimaan myös liiketoiminnan vastuullisuutta ja vastuullisia toimintatapoja.

Tutkielman tavoitteena on selvittää GRI-ohjeiston (Global Reporting Initiative) mukaisen yhteiskuntavastuuraportin käytettävyyttä sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteon tukena. Lisäksi kiinnitetään huomiota siihen, miten hyvin GRI-ohjeiston mukaiset raportit huomioivat sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan tiedontarpeet. Tavoite on tarkoitus saavuttaa analysoimalla GRI-ohjeiston mukaisia yhteiskuntavastuuraportteja Ethical Investment Research Servicen (EIRIS) sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kriteerien perusteella. Tutkielmassa analysoidaan Kesko Oyj:n, M-real Oyj:n ja Rautaruukki Oyj:n yhteiskuntavastuuraportteja. Yritykset on valittu suomalaisyritysten joukosta Global Reporting Initiativen virallisesta, yritysten omaan ilmoittautumiseen perustuvasta tilastosta¹.

Termillä käytettävyys tarkoitetaan tässä tutkielmassa nimenomaan sitä, kuinka hyvin Ethical Investment Research Servicen (EIRIS) määrittelemät sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kriteerit ja GRI-ohjeiston mukaisen yhteiskuntavastuuraportin sisältö vastaavat toisiaan.

Tutkielma on rajattu koskemaan vain GRI-ohjeistoa. Muut yhteiskuntavastuun raportointiin liittyvät ohjeistot² ja suositukset on jätetty tutkielman ulkopuolelle. Rajauksen perusteluna on muiden olemassa olevien yhteiskuntavastuun ohjeistojen ja suositusten eritasoisuus, hajanaisuus sekä näistä johtuva vertailtavuuden vaikeus.

---

¹ ks. <http://www.globalreporting.org>

² ISO 14 000, ISO 14 063, SA8000 ja AA1000

GRI-ohjeiston mukaista yhteiskuntavastuuraporttia tutkitaan tässä yhteydessä nimenomaan sidosryhmien päätöksenteon kannalta. Työssä tarkasteltavaksi sidosryhmäksi valittiin sosiaalisesti vastuulliset sijoittajat. Tutkielma nojaa Kuisman (2001, 10) esittämälle ajatukselle, että sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen tärkein ero verrattuna tavanomaiseen sijoittamiseen on se, että sijoittaja on asettanut perinteisen taloudellisen analyysin lisäksi ylimääräiset kriteerit, joiden mukaan hän valitsee yritysten osakkeita salkkuunsa. Sosiaalisesti vastuulliset sijoittajat sopivat yhteiskuntavastuuraporttien käyttäjiksi erityisen hyvin, sillä Dominin (2001, 62) mukaan heidän osoittama mielenkiinto yritystä kohtaan on hyvin kokonaisvaltainen. Sosiaalisesti vastuullinen sijoittaja sijoittaa yritykseen kokonaisuudessaan. Sosiaalisesti vastuullinen sijoittaja muodostaa käsityksensä yrityksen toiminnasta monipuolisen informaation perusteella. Yrityksen yhteiskuntavastuuraportti voi parhaimmillaan olla tällaisen monipuolisen tiedon lähde, ja GRI-ohjeisto tarjoaa yhden mallin, jonka avulla käytännön raportointi voidaan toteuttaa.

Tutkimuksessa pyritään siis selvittämään kuinka hyvin Global Reporting Initiative -ohjeisto on ottanut huomioon sosiaalisesti vastuullisten sijoittajien tiedontarpeet. Sparkesin ja Cowtonin (2004, 49) mukaan yhteiskuntavastuun toteuttamisen ja sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen välillä on selkeä yhteys. He toteavat että, silloin kun sosiaalisesti vastuullinen sijoittaminen rajoittui vain muutaman rahaston toimintaan, ei sillä juurikaan ollut vaikutusta yritysten yhteiskuntavastuun harjoittamiseen. Sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen yleistymisen ja suurten institutionaalisten sijoittajien osoittama kiinnostus on aikaansaanut sen, että yhteiskuntavastuulla on vaikutusta myös yritysten toimintatapoihin.

Sosiaalisesti vastuullisten sijoittajien päätöksentekoon vaikuttavat taloudellisten tekijöiden lisäksi myös niin sanotut pehmeämmät kriteerit. Tässä tutkielmassa kriteereinä käytetään Ethical Investment Research Servicen (EIRIS) tutkimuksiin perustuvia sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kriteereitä. EIRIS on riippumaton tutkimusorganisaatio, joka tutkii sosiaalisesti vastuullista sijoittamista. Kriteerit jaetaan neljään eri aihealueeseen: hallintokäytäntöihin, sosiaalisiin ja ympäristöllisiin näkökohtiin sekä erityisiin eettisiin huolenaiheisiin. Tämän tutkielman ulkopuolelle on rajattu kriteereistä erityiset eettiset huolenaiheet, sillä suurin osa niistä on

toimialakohtaisia aiheita, kuten esimerkiksi alkoholin tai tupakan tuotanto, uhkapeli ja pornografia.

1.3 Tutkimusmetodologia

Tämä tutkielma on luonteeltaan kvalitatiivinen case- eli tapaustutkimus. Lähtökohtana kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Objektiivisuutta ei ole mahdollista saavuttaa perinteisessä mielessä vaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä pikemminkin löytää tosiasioita, kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana ei ole teorian tai hypoteesien testaaminen vaan aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Aineiston hankinnassa suositaan laadullisia metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ”ääni” pääsevät esille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152; 155)

Tässä tutkimuksessa kohde pyritään ottamaan haltuun pitämällä aineisto määrällisesti rajattuna. Rajatun aineiston avulla voidaan kiinnittää erityistä huomiota analyysin syvyyteen ja muodostaa yksityiskohtainen kuva käsiteltävästä aiheesta. Aineistona käytetään yritysten itsensä tuottamia dokumentteja eli yhteiskuntavastuun raportteja. Näissä dokumenteissa korostuvat tutkittavien yritysten omat näkökulmat, sillä niiden pohjana toimiva Global Reporting Initiative -ohjeisto perustuu vapaaehtoisuuteen ja antaa yrityksille suuren valinnanvapauden.

Tutkimuksen tekemiseen liittyy merkittävä valinta siitä, miten aineisto kerätään. Koskisen, Alasuutarin ja Peltonen (2005, 43) mukaan tutkimusasetelma käsittää tyypillisesti ne ratkaisut, jotka liittyvät siihen, montako tapausta tarvitaan ja miten ne suhteutuvat ja liittyvät toisiinsa. Laadullisen tutkimuksen tutkimusasetelmassa ei yleensä pyritä samaan sofistikoituneeseen kuin kokeellisessa tutkimuksessa, vaan asetelmat pidetään selvästi yksinkertaisimpana. Laadullisen tutkimuksen kontribuutio perustuu tavallisesti sille, että se antaa lukijalle uuden tavan ymmärtää jotain ilmiötä, mikä edellyttää pikemminkin syvyyttä kuin monimutkaista tutkimusasetelmaa. Alasuutari (2001, 38) muistuttaa, että laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena. Kvalitatiivinen analyysi vaatii tilastollisesta

tutkimuksesta poikkeavaa absoluuttisuutta. Kaikki relevantit seikat tulee kyetä selvittämään siten, että ne eivät ole ristiriidassa esitetyn tulkinnan kanssa.

Tässä työssä tutkimusongelma määrittää käytetyn aineiston. Tutkimusasetelma halutaan pitää mahdollisimman yksinkertaisena. Aineiston avulla halutaan kuitenkin tehdä myös vertailua ja löytää mahdollisia eroavaisuuksia. Tämä lähtökohta huomioiden tutkimukseen on valittu tarkasteltavaksi vain yksi raportointiohjeisto, raporttien käyttäjistä vain sosiaalisesti vastuulliset sijoittajat, ja tapausten määräksi on rajattu kolme. Kolmen tapauksen avulla tutkimukseen saadaan riittävästi syvyyttä, mutta samalla pystytään vielä selvittämään kaikki relevantit seikat ja saavuttamaan laadullisen tutkimuksen vaatima absoluuttisuus. Tutkittavien yritysten toimialoilla ei ole katsottu olevan tutkimuksessa varsinaista merkitystä, sillä tutkielmassa GRI-ohjeistoa tarkastellaan siltä osin kuin se on yhteinen kaikille toimialoille, ja tarkoitus on tutkia käytännön esimerkkien kautta GRI-ohjeiston sisältöä. Raporteissa tulee välttämättä olemaan joitakin toimialakohtaisia eroja, mutta ne eivät ole tutkielmassa merkittävässä osassa. GRI-ohjeistoon kuuluu myös toimialakohtaisia ohjeita, mutta niitä ei käsitellä tässä yhteydessä.

Tutkimuksen tieteenfilosofinen lähtökohta on hermeneutiikassa. Hermeneutiikka pyrkii ilmiön ymmärtämiseen. Tarkoitus on ymmärtää ilmiötä sisältä käsin ja päästä sen ytimeen. (Juntunen & Mehtonen 1982, 114) Hermeneutiikan koettiin soveltuvan tutkimuksen luonteeseen ja sen avulla pyrittiin tulkitsemaan ja ymmärtämään tekstin muodossa olevia sanoja ja tekoja. Tutkimuskohteena on Kansasen (2004, 13) mukaan tavallisesti jokin teksti, jonka tarkastelu alkaa esiyymmärryksestä ja jatkuu tekstin tulkintana. Tekstiä tulkitaan useampaan kertaan, jolloin kerta kerralta tulkinta syvenee. Hermeneuttisen lähestymistavan koettiin myös soveltuvan toiminta-analyyttiseen, ihmistieteitä korostavaan tutkimusotteeseen. Toiminta-analyyttisen tutkimusotteen ominaisuuksiin kuuluu kuvailu ja syvälinen ymmärtäminen, taustana on muun muassa teleologinen selittäminen ja hermeneutiikka, empiria on mukana harvojen kohteiden kautta ja tuloksena syntyy ”kieliä”, joilla maailmaa pyritään jäsentämään. (Neilimo & Näsi 1987, 35)

Tutkimuksen empiirisen aineiston hankinta suoritettiin case-metodin avulla. Yinin (1984, 23) mukaan case-metodi on empiirinen metodi, joka käyttäen monipuolista

tietoa tutkii nykyistä tapahtumaa tai toimintaa tietyssä rajatussa ympäristössä. Mäkinen (1980, 60) on todennut case-metodin soveltuvan toiminta-analyyttisen tutkimusotteen tiedonhankintaan. Case-tutkimuksessa on yksi tai korkeintaan muutama "havainto", joita tyypillisesti analysoidaan yksityiskohtaisesti ja moniulotteisesti.

1.4 Tutkimuksen kulku

Tutkimus koostuu viidestä pääluvusta. Johdannon jälkeen luvussa kaksi käsitellään sijoittajan käyttäytymistä ja sosiaalisesti vastuullista sijoittamista. Aihealueet yhdistämällä muodostetaan luvussa yhteenvetona myös sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan käyttäytymisteoria. Sijoittajan sijoituspäätöksiin ja käyttäytymiseen liittyvien tekijöiden katsotaan tutkielmassa muodostavan pohjan aiheen myöhemmälle käsittelylle. Toisen luvun lopuksi esitellään vielä Ethical Investment Research Servicen (EIRIS) määrittelemät sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kriteerit. Kriteerit muodostavat pohjan neljännelle luvulle.

Kolmannen luvun alussa määritellään yritysten yhteiskuntavastuu ilmiönä ja käsitellään yhteiskuntavastuuraportointia. Pääpaino luvussa on kuitenkin Global Reporting Initiative (GRI) -ohjeiston esittelyssä. GRI-ohjeistoon liittyen käydään läpi muun muassa ohjeiston periaatteita, raportin sisältöä ja tunnuslukuja.

Luvussa neljä esitellään ensiksi tutkielman empiirisessä osassa käytetty aineisto ja analyysimenetelmät. Varsinaisesti luvussa keskitytään analysoimaan tutkittavien yritysten vuoden 2005 yhteiskuntavastuuraportteja. EIRIS:n kriteerit muodostavat pohjan luvulle. Luvussa viisi tehdään lyhyt yhteenveto tutkimuksesta ja esitellään tärkeimmät johtopäätökset GRI-ohjeiston mukaisen raportin käytettävyydestä sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteon tukena.

2 SIJOITTAJAN KÄYTTÄYTYMINEN JA SOSIAALISESTI VASTUULLINEN SIJOITTAMINEN

2.1 Rationaalisen päätöksenteon mallit epävarmuuden vallitessa

2.1.1 Portfolioteoria

Rahoitusteoriassa sijoituspäätösmallina on vallalla Harry Markowitzin vuonna 1959 esittelemä portfolioteorian malli, jonka mukaan sijoittaja valitsee portfolion eli sijoitussalkun maksimoimalla odotetun tuoton ja samalla minimoimalla riskin. Riskiä portfolioteoriassa mitataan varianssilla tai keskihajonnalla.³ Kallunki, Martikainen ja Niemelä (2002, 61) toteavat, että portfolioteorian soveltaminen sellaisenaan käytännön sijoitusstrategioissa on hankalaa, mutta portfolioteorian idea riskin pienentämisestä hajauttamalla on yksi sijoitustoiminnan kulmakivistä.

Markowitzin (1952, 77) mukaan portfolion valintaprosessi voidaan jakaa kahteen osaan. Ensimmäiseen osaan kuuluu havainnointi ja käsityksen muodostaminen arvopaperien tulevaisuuden suorituskyvystä. Toisessa osassa arvioidaan yritysten suorituskykyä ja valitaan sopiva portfolio.

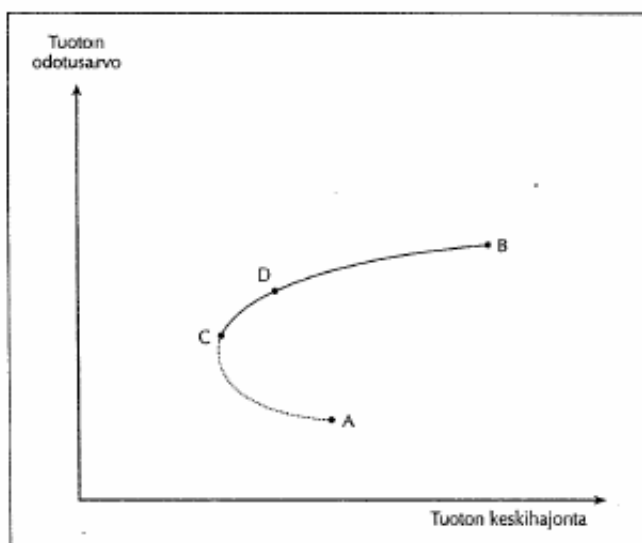
Portfolioteoriassa käytetään sijoitusten toteutuneen tuoton sijasta tuotto-odotuksia, sillä sijoituspäätöksillä ei voi enää vaikuttaa jo toteutuneisiin sijoituksiin. Portfolioteorian mukaan sijoittaja voi pienentää sijoituksiinsa liittyvää riskiä muodostamalla portfolioita eli sijoitussalkkuja. Tuotto-odotusten ja keskihajonnan tai varianssin käyttö hyödyn maksimoinnissa perustuu osakkeiden tuottojen normaalijakautuneisuuteen ja siihen, että sijoittajat ovat riskinkarttajia. Rationaalisella hyötyä maksimoivalla sijoittajalla odotetun tuoton kasvaessa ja muiden tekijöiden pysyessä ennallaan hänen hyötynsä

---

³ Markowitz perusti mallinsa odotetulle tuotolle ja varianssille, mistä johtuu että mallia kutsutaan mean-variance -malliksi. Nykyään varianssin tilalla käytetään pääasiassa varianssin neliöjuurta eli keskihajontaa, koska se selkeyttää mallin graafista esitystä.

kasvaa. Keskihajonnan kasvaminen puolestaan vähentää riskiä karttavan sijoittajan odotettua hyötyä muiden tekijöiden pysyessä muuttumattomina. Hajauttamisen avulla salkun riskiä saadaan näin pienennettyä ilman, että salkun tuotto pienenee. (Wärneryd 2001, 25)

Sijoittaja valitsee saman riskin sisältävistä vaihtoehdoista salkun, jolla on suurin mahdollinen tuotto-odotus. Vastaavasti yhtä suuren tuoton tarjoavista salkuista sijoittaja valitsee pienimmän riskin sisältävän salkun. Tehokas rajapinta (kuvio 1) syntyy, kun ensin muodostetaan kaikki mahdolliset kahden osakkeen salkut, kolmen osakkeen salkut ja niin edelleen. Näin saaduille salkuille lasketaan odotetut tuotot ja keskihajonnat. Kuvaan on piirretty kaikkien syntyneiden salkkujen tuotot ja keskihajonnat. Kuvasta voidaan havaita, kuinka salkun tuoton keskihajonta pienenee hajauttamisen vaikutuksesta. Sijoittaja valitsee salkkunsaa pisteiden C ja B välistä tummennetulla viivalla olevista eri salkkuvaihtoehdoista oman riskinsietokykynsä perusteella. (Kallunki ym. 2002, 68–69)

Kuvio 1 Tehokas rajapinta

Chow, Jacquier, Kritzman ja Lowry (1999, 65) muistuttavat, että portfolioteorian soveltaminen saattaa aiheuttaa myös ongelmia, joihin kuuluvat muun muassa pakollisten muuttujien arviointi ja portfolioiden herkkyyden muuttujien pienten eroavuuksien takia. Muuttujat ovat usein epäluotettavia, koska ne on arvioitu pienistä

otoksista. Toinen havaittu heikkous on se, että epävakaina aikoina osakkeiden tuotoilla on taipumus olla erittäin korreloivia. Kaikki tai ainakin useiden osakkeiden tuotot liikkuvat yhtä aikaa ylös tai alas. Hajauttamisen hyödyt häviävät, kun kaikki osakkeet käyttäytyvät samalla lailla.

2.1.2 Capital Asset Pricing -malli

Capital Asset Pricing -malli (CAPM) kehitettiin portfolioteorian pohjalta 1960-luvulla, ja se perustui alun perin Sharpen (1964) ja Litnerin (1965) töihin. Capital Asset Pricing -malli on arvopaperimarkkinoiden tasapainomalli, jonka määrittelemän tuottovaatimuksen mukaan yksittäisten sijoituskohteiden hinnat määräytyvät. Malli perustuu enemmänkin täydelliseen kilpailuun kuin tehokkaiden markkinoiden teoriaan. Capital Asset Pricing -mallin avulla sijoittaja voi arvioida yksittäisen sijoituskohteen riskin ja siten myös tuotto-odotuksen. (Wärneryd 2001, 22) Jotta riskiä karttavat sijoittajat suostuisivat pitämään hallussaan riskiä sisältäviä sijoituskohteita, niiden tuotto-odotusten on CAPM:n mukaan oltava korkeampi kuin riskittömän tuoton, ja vaadittu tuotto kasvaa riskin kasvaessa. CAPM tarjoaa teorian sen odotetun tuoton määrittämiseen, jonka sijoittajat vaativat pitääkseen sijoituskohteen. (Shefrin 2007, 56)

Litnerin (1965, 15–16) mukaan Capital Asset Pricing -malli perustuu muun muassa seuraaviin oletuksiin:

1. Kaikilla varoilla voidaan käydä vapaasti kauppaa.
2. Transaktiokustannuksia ja veroja ei ole.
3. Sijoittajat toimivat yli yhden kauden suunnitteluhorisonteilla.
4. Sijoituskohteet ovat jaollisia äärettömän pieniin osiin.
5. Sijoittajat voivat pitää hallussaan pitkän tai lyhyen ajan positioita kaikissa varoissa.
6. Sijoittajat ovat indifferenttejä kahden portfolion suhteen, joilla on sama varianssi ja keskihajonta.
7. Sijoittaja voi sijoittaa haluamansa summan riskittömästi samalla korolla, jolla hän voi ottaa halutessaan rajattomasti lainaa.
8. On olemassa riskittömiä varoja.

Riskipitoisen arvopaperin pitäminen osana hyvin hajautettua salkkua perustuu sen betaan (β) ja systemaattiseen riskiin. Beta on riskin mitta, joka mittaa arvopaperin tuoton herkkyyttä suhteessa markkinoiden liikkeisiin. (Wärneryd 2001, 23) Capital Asset Pricing -mallin markkinatasapaino vallitsee kun arvopapereiden tuotto-odotukset vastaavat niiden ei-vältettävissä olevaa systemaattista riskiä (Niskanen & Niskanen 2000, 216–217). Sharpe (1964, 441) muistuttaa, että hajauttamisen avullakaan sijoittaja ei voi välttää taloudellisten vaihtelujen aiheuttamaa systemaattista riskiä. Tämän tyyppistä riskiä on aina myös tehokkaissa yhdistelmissä. Solnikin (1996, 231) mukaan Capital Asset Pricing -mallissa vain systemaattista riskiä tulisi kompensoida riskipreemiolla tehokkailla markkinoilla, sillä hajauttamalla vältettävissä oleva riski on epäsystemaattista riskiä, ja sillä ei ole vaikutusta arvopaperin tuottovaatimukseen. Mitä suurempi on ei-vältettävissä oleva systemaattinen riski, sitä korkeampi on arvopaperin tuottovaatimus.

Karakteristinen suora on yritykselle piirretty suora, joka mahdollisimman hyvin kuvaa yrityksen osakkeiden tuottojen ja markkinaportfolion tuoton välistä riippuvuutta. Karakteristisen suoran kulmakerrointa kutsutaan beta-kertoimeksi, joka on siis CAPM:n riskiä ilmaiseva parametri. Mitä jyrkempi kulma, sitä suurempi on systemaattinen riski. (Niskanen & Niskanen 2000, 218–219) CAPM:n perustana on huomio, että sijoittajat ovat riskinkarttajia ja he vaativat riskille korvauksen. Tässä suhteessa yksittäisen osakkeen beta mittaa riskin määrän, joka oikeuttaa korvaukseen korkeamman tuoton odotuksen muodossa. (Shefrin 2007, 56)

Osakkeen arvonmäärityksen kannalta ei CAPM:n mukaan ole relevantti sen tuoton standardipoikkeama, vaan se, kuinka suuri marginaalinen vaikutus osakkeen standardipoikkeamalle on hyvin hajautetun portfolion standardipoikkeamaan. CAPM:n yhtälö määrittää tuottovaatimuksen yksittäiselle sijoituskohteelle. Mallin mukaan tuottovaatimus riippuu ainoastaan yhdestä sijoituskohteeseen itseensä liittyvästä tekijästä: sen systemaattisesta riskistä.

CAPM:n yhtälö (kaava 1) osakkeelle j on (E = odotusarvo-operaattori):

$$(1) \quad E(r_j) = i + [E(r_m) - i]\beta_j,$$

Arvopaperin tuotto-odotus muodostuu siis kahdesta komponentista:

1. riskittömän sijoituskohteen tuotosta i
2. riskilisästä, joka puolestaan riippuu
  - a) markkinatuoton ja riskittömän tuoton erotuksesta eli markkinatuoton riskilisästä
  - b) arvopaperin j systemaattisesta riskistä.

(Niskanen & Niskanen 2000, 220)

Capital Asset Pricing -malli määrittelee arvopaperimarkkinasuoran (security market line), joka kuvaa positiivista lineaarista suhdetta betan ja odotetun tuoton välillä. Kaikki markkinoilla olevat sijoituskohteet sijaitsevat arvopaperimarkkinasuoralla CAPM:n mukaisessa tasapainotilanteessa. (Shefrin 2007, 56)

2.2 Rahoituksen käyttäytymistieteellinen näkökulma

2.2.1 Prospektiteoria

Prospektiteoria ja sen sovellukset pohjautuvat Kahnemanin ja Tverskyn (1979) klassiseen työhön, jossa he kritisoivat odotetun hyödyn maksimoinnin malleja ja esittävät näille vaihtoehdoisen mallin. Mallin oletukset ihmisten käyttäytymisestä ovat selvästi realistisempia kuin odotetun hyödyn maksimoinnin mallien oletukset. Prospektiteoria on päätöksentekoteoria, joka kuvaa sijoittajien päätöksentekoa epävarmuuden vallitessa. Prospektiteoriassa kiinnitetään huomiota voittoihin ja tappioihin kokonaisvarallisuuden odotusarvon sijasta, oletetaan, että subjektiiviset päätökset korvaavat todennäköisyydet ja että tappion karttaminen syrjäyttää riskin karttamisen. Päätöksentekijänä on yksi henkilö.

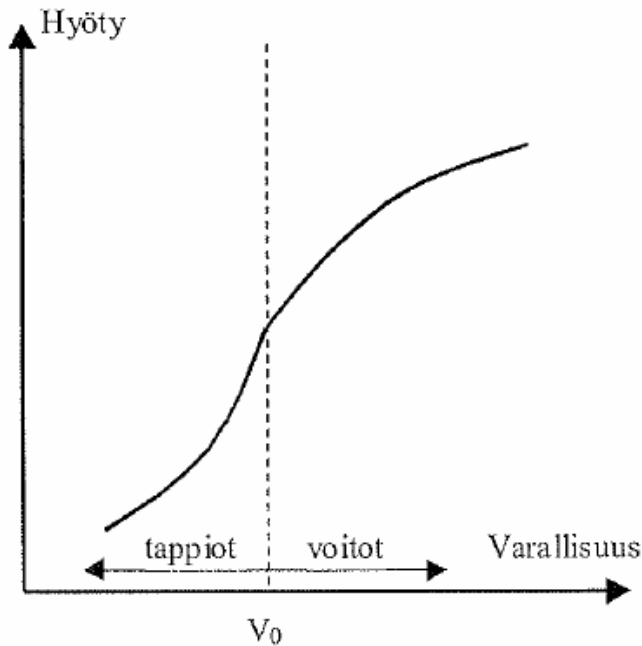
Rationaalisen päätöksenteon mallit eivät aina ole saaneet paljonkaan empiiristä tukea. Odotetun hyödyn maksimoinnin teorian sijoittajille asettamia ehtoja on usein vaikea kuvitella realistisiksi. Näitä rationaalisten mallien puutteita on pyritty korvaamaan tuomalla rahoitustieteeseen myös käyttäytymistieteellinen näkökulma. Psykologisen

ajattelun avulla on etsitty selityksiä käyttäytymiselle, joka eroaa siitä, mitä odotetaan talousteorian ja erityisesti tehokkaiden markkinoiden teorian perusteella. (Wärneryd 2001, 7) Nofsingerin (2002, 1–2) mukaan psykologit ovat jo pitkään tienneet, että sijoittajat käyttäytyvät epärationaalisesti ja tekevät odotuksenmukaisia virheitä ennustuksissaan.

Prospektiteoria jakaa päätösprosessin kahteen vaiheeseen: ensimmäisen vaiheen muodostaa muokkaaminen ja toisen arviointi. Muokkaamisvaiheessa vaihtoehtojen eri tulemat arvioidaan, jotta niistä saada tarkempi kuva päätöksentekoa varten. Kahneman ja Tversky (1979) erottavat muokkaamisvaiheesta muutamia operaatioita, joiden avulla vaihtoehdot saadaan yksinkertaisemmiksi ja helpommin ymmärrettäviksi. Heidän mukaansa tuleman toivottavuuteen vaikuttaa se, että onko kyseessä voitto vai tappio, ei siis tulevan kokonaisvarallisuuden odotusarvo. Eri vaihtoehdot on siis ensin ryhmiteltävä sen mukaan, ovatko ne negatiivisia vai positiivisia. Vaihtoehtoja yksinkertaistetaan yhdistämällä identtiset tulemat ja niiden todennäköisyydet. Monista vaihtoehdoista on mahdollista eristää myös varmoja tulemia, joihin liittyy jokin epävarma lisätuoton tai -tappion mahdollisuus. Ihmisille on tyypillistä unohtaa eri vaihtoehtoja yhdistävät piirteet sekä käsitellä tulemia ja niiden todennäköisyyksiä pyöristettyinä. Tutkijat kiinnittivät huomiota myös äärimmäisten epätodennäköisten tulemien huomiotta jättämiseen. Viimeisenä muokkausvaiheen toimenpiteenä mainitaan selvien dominoitavien vaihtoehtojen poistaminen vaihtoehtojen joukosta. Muokkausvaiheen jälkeen päätöksentekijä arvioi jokaista vaihtoehtoa ja valitsee arvoltaan suurimman vaihtoehdon.

Kahnemanin ja Tverskyn (1979) prospektiteorian mukaan sijoittajan kokema hyöty kustakin vaihtoehdosta määräytyy niiden aiheuttamien muutosten mukaan, ei tulevan loppuvarallisuuden odotusarvon mukaan. Tämä on yksi prospektiteorian pääperiaate. Päätöksenteossa käytettävät painot eri tulemien kohdalla eivät ole samat kuin niiden todelliset todennäköisyydet. Käytettäviin päätöksentekopainoihin vaikuttaa muun muassa vaihtoehtojen epäselvyys. Esimerkiksi hyvin pienen todennäköisyyden vaihtoehdot tyypillisesti ylipainotetaan. Painottamalla riittävästi suuria voittomahdollisuuksia, joiden todennäköisyys on häviävän pieni, voidaan päästä tilanteeseen, jossa valinnan odotusarvo muodostuu positiiviseksi, vaikka vaihtoehdon rationaalinen odotusarvo olisi negatiivinen. Kahneman ja Tversky kutsuvat tätä

varmuusvaikutukseksi (certainty effect). Edellä esitettyjen ominaisuuksien perusteella voidaan määrittellä (kuvio 2) prospektiteorian mukainen hyöty/arvofunktio.

Kuvio 2 Prospektiteorian mukainen hyöty/arvofunktio

Jakavana tekijänä kuviossa on nykyinen varallisuus (V_0), josta poikkeamina (voitot ja tappiot) vaihtoehdot määritellään. Funktio on konkavinen positiivisten poikkeamien eli voittojen puolella ja konvekssi negatiivisten poikkeamien eli tappioiden puolella. Kolmas funktion ominaisuus on se, että se on negatiivisten poikkeamien puolella jyrkempi kuin positiivisten puolella.

Kahneman ja Tversky (1979) havaitsivat, että yksilöiden käyttäytyminen negatiivisten vaihtoehtojen päätöksentekotilanteissa poikkesi käyttäytymisestä tilanteissa, joissa vaihtoehdot olivat positiivisia. He löysivät tutkimuksessaan tukea sellaisille havainnoille, että yksilöiden riskin karttaminen voittojen puolella muuttuu negatiivisten tulemien kohdalla riskihakisuudeksi. Tätä kutsutaan heijastusvaikutukseksi (reflection effect). Tässä yhteydessä he havaitsivat myös, että tuleman todennäköisyys ei sinällään tee siitä suositeltavampaa. Sen sijaan varmuus näytti lisäävän negatiivisen tuleman karttamista ja vastaavasti positiivisen tuleman haluttavuutta.

2.2.2 Itsekontrolli ja katumuksen karttaminen

Ihmisen itsekontrolli on Statmanin ja Caldwellin (1987, 8) mukaan yksi rahoituksen käyttäytymistieteellisen näkökulman elementti. Thalerin ja Shefrinin (1981, 392) esittämän viitekehyksen mukaan ihmisen itsekontrollia voidaan havainnollistaa ajattelemalla ihmisen muodostuvan suunnittelijasta ja tekijästä, jotka toimivat ihmisessä erillään. Suunnittelija on rationaalinen, eteenpäin katsova ominaisuus, ja sen vaikutuksesta ihminen huolehtii elinajan hyödyn ajattelusta. Tekijä taas on ihmisen itsekeskeinen ominaisuus, ja sen perusteella ihminen ajattelee asioita päätös kerrallaan. Tekijää voidaan kutsua myös tunteelliseksi ominaisuudeksi.

Ihmisen rationaalinen, suunnitteleva ominaisuus ajattelee asioita perinteisen rahoitusteorian olettamusten kautta maksimoimalla koko elinajan hyötyä. Päätökset tehdään kuitenkin tunnepuolella tekijäpersoonan kautta. Myös mahdolliset katumuksen tunteet esiintyvät tunnepuolella. Viivyttämällä päätöksentekoa katumuksen aiheuttamia tunteita on mahdollista lykätä tulevaisuuteen. (Statman & Caldwell 1987). Tällä voidaan perustella myös osakkeenomistajan taipumusta olla realisoimatta tappioitaan riittävän aikaisin.

Thaler ja Shefrin (1981, 396) jakavat ihmisen keinot välttää itsekontrollin päätöksentekoa haittaavia vaikutuksia kahteen luokkaan: kannustimiin ja sääntöihin. Kannustimilla voidaan edistää pitkän aikavälin tavoitteiden saavuttamista, koska itsekontrollin säilyttämisen on havaittu olevan helpompaa, jos tavoitteen kehittymistä pystytään seuraamaan säännöllisesti. Sääntöjä muodostamalla ja noudattamalla on mahdollista pakottaa yksittäisissä tilanteissa käyttäytyminen sellaiseksi, että se vastaa pitkän aikavälin tavoitteita. Yleisesti vastareaktio itsekontrollin aiheuttamiin rajoitteisiin ovat tietoisesti omalle käyttäytymiselle asetetut rajoitteet. Thalerin ja Shefrinin mukaan rajoitteiden asettaminen on erittäin tyypillistä sijoituspäätöksenteossa. Sijoittajat pyrkivät kontrolloimaan kaupankäyntikäyttäytymistään muun muassa myymällä kalliilla ja ostamalla halvalla.

Statmanin ja Caldwellin (1987, 8) mukaan ihmisten suhtautuminen katumukseen on myös yksi rahoituksen käyttäytymisteoreettisen tutkimuskentän elementti.

Käyttäytymistieteissä on jo pitkään tiedetty, että toteutunut tai odotettu katumus vaikuttaa päätöksentekoon. Katumus on seurausta huonoista päätöksistä tai tekemättä jääneistä hyvistä päätöksistä. Zeelenbergin ja Beattien (1997) mukaan katumusta koetaan ennen kaikkea, kun jokin muu kuin valittu vaihtoehto olisi tuottanut paremman lopputuloksen kuin valittu. Loomesin ja Sugdenin (1982) katumusteoriassa ihmiset vertaavat toteutunutta tulemaa vaihtoehtoiisiin tulemiin, ja tämän vertailun seurauksena koetut tunteet vaikuttavat valitusta vaihtoehdosta saatavaan hyötyyn. Näitä tunteita pyritään myös ennakoimaan, ja ne vaikuttavat siten myös päätöksentekoon.

Zeelenbergin, Beattien ja van der Pligtin (1996) mielestä yksilöt reagoivat pääasiassa kahdella tavalla katumukseen. Katumuksen tunteita aiheuttavan päätöksen seurauksia voidaan yrittää poistaa tai muuttaa. Toisaalta mahdollinen tai odotettavissa oleva katumus voi vaikuttaa ihmisen päätöksiin jo ennen katumusta aiheuttavan päätöksen tekemistä. Ihmiset karttavat katumusta ja valitsevat päätöksentekotilanteessa ennemminkin katumuksen kuin riskin minimoivan vaihtoehdon.

Dispositiovaikutukseksi kutsutaan Shefrinin ja Statmanin (1985) mukaan sijoittajien vastahakoisuutta myydä osakkeita, jotka ovat laskeneet alle hankintahinnan ja vastaavasti halukkuutta myydä nopeasti osakkeita, jotka ovat nousseet hankintahinnan yläpuolelle. Sijoittajat eivät useinkaan halua myöntää tehneensä huonoa sijoituspäätöstä luopumalla osakkeesta, sillä silloin tappio muuttuu rahassa mitattavaksi ja se on pakko myöntää. Osakkeiden kohdalla vaihtoehtoisten valintojen tuotot ovat helposti näkyvillä, ja sijoituksissa katumuksella on huomattava merkitys, koska henkilökohtaisten sijoitusten kohdalla ihminen on itse taloudellisessa vastuussa päätöksen aiheuttamista seurauksista.

2.3 Sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen määritelmä ja periaatteet

Sosiaalisesti vastuulliselle sijoittamiselle on olemassa useita toisistaan hieman poikkeavia määritelmiä, mutta niissä kaikissa on samat peruselementit. Sosiaalisesti vastuullinen tai eettinen sijoittaminen on sijoitustoiminnan tapa, jossa yhdistyvät henkilökohtaiset arvot, yhteiskunnan huomioonottaminen ja taloudelliset tekijät. Rahallista tuottoa pidetään tärkeänä, mutta se ei ole ainoa kriteeri

sijoituspäätöksenteossa. (Michelson, Wailes, van der Laan & Frost 2004, 1) Kinder, Lydenberg ja Domini (1993) tiivistävät, että sosiaalisesti vastuullinen sijoittaminen ottaa siis huomioon sekä sijoittajan tarpeet että sijoituksen vaikutuksen yhteiskuntaan.

Eettisestä sijoittamisesta (Ethical Investment) puhutaan erityisesti Iso-Britanniassa, kun taas Yhdysvalloissa käytetään enemmän termiä sosiaalisesti vastuullinen sijoittaminen (Socially Responsible Investment, SRI) (Michelson ym. 2004, 1). Eettinen sijoittaminen on terminä vanhempi kuin sosiaalisesti vastuullinen sijoittaminen. Yleinen suuntaus on, että termi eettinen sijoittaminen on monissa yhteyksissä korvattu sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen käsitteellä. Tämä saattaa johtua siitä, että monet ihmiset kokevat epämiellyttävänä käyttää sanaa ”eettinen” sijoituspäätöksiä yhteydessä. Eettisen saatetaan kokea viittaavaan liikaa uskonnollisuuteen tai moraaliin. Toiset taas kieltäytyvät käyttämästä sanaa eettinen sen takia, että se näyttää vihjaavan valtavirran lähestymistavan sijoittamiseen olevan epäeettinen. (Sparkes 2002, 23; Sparkes & Cowton 2004, 46)

Sosiaalisesti vastuullinen sijoitus tehdään samoilla motiiveilla kuin muutkin sijoitukset. Sijoituspäätöksenteossa huomioidaan kuitenkin lisäksi se, että moraalisesti oikein toimiminen on myös hyvää liiketoimintaa. (Hancock 1999, 29) Sijoituspäätös on Kuisman (2004, 102) mukaan aina eettinen kannanotto, olipa sijoittaja päätöstä tehdessään ja tuotto-odotuksia asettaessaan ajatellut näitä asioita tai ei.

Eniten epäilystä sosiaalisesti vastuulliseen sijoittamiseen on liittynyt sen suhteen, että sijoittajat pelkäävät saavansa alemman tuoton sijoituksilleen verrattuna siihen, että sijoitettaisiin yrityksiin kiinnittämättä huomiota ei-rahallisiin suorituksen kriteereihin. Toisin sanoen yksityinen sijoittaja punnitsee usein, kuinka paljon alemman rahallisen tuoton hän on valmis hyväksymään vastineeksi sille, että hänen sijoittamillaan rahoilla ei rahoiteta moitittavaa toimintaa vaan rohkaistaan yrityksiä sosiaalisesti vastuullisempaan toimintaan. Sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kannattajat kuitenkin puolustautuvat sillä, että sosiaalisesti vastuulliset toimenpiteet usein parantavat yrityksen kannattavuutta pidemmällä aikavälillä. (Kline 2005, 234–235)

Toinen sosiaalisesti vastuulliseen sijoittamiseen liittyvä ongelma on ollut se, että kuinka hyvin esimerkiksi sosiaalisesti vastuulliset sijoitusrahastot noudattavat omia

standardejaan. Kaikki kriteerit täyttävää yritystä ei luultavasti löydykään, ja usein joudutaan tyytymään alansa edelläkävijöihin eli yrityksiin, jotka ovat askeleen muita edellä. (Bebbington & Gray 2001, 213)

Sosiaalisesti vastuulliset sijoittajat ovat yksimielisiä siitä, että sillä miten sijoitamme on merkitystä. Viime vuosina lukuisat yksityiset ja institutionaaliset sijoittajat ovat tunnistaneeet tämän asian, ja sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen suosio on kasvanut erityisen paljon. (Domini 2001, 4) Sosiaalisesti vastuullisesta sijoittamisesta on viimeisten vuosien aikana tullut suosittua erityisesti Yhdysvalloissa. Arvioidaan, että siellä joka kahdeksas investoitu dollari (13 %) sijoitetaan sosiaalisesti vastuullisiin perusteisiin. Sosiaalisesti vastuullinen sijoittaminen on muuttunut harvojen toiminnasta sijoitusfilosofiaksi, jota käyttävät yhä enenevässä määrin myös suuret sijoitusinstituutiot. (Sparkes & Cowton 2004, 45)

Sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen suosion kasvuun voidaan Buchholtzin ja Carrollin (2003, 60) mielestä löytää ainakin kolme syytä:

1. Yritysten yhteiskuntavastuun tutkimus on paljon aiempaa luotettavampaa ja kehittyneempää.
2. Sosiaalisesti vastuulliseen sijoittamiseen erikoistuneet sijoitusyhtiöt ovat vakiinnuttaneet asemansa, ja sijoittajien ei enää tarvitse uhrata tuottoja periaatteiden takia.
3. Sosiaalisesti vastuullinen 1960-luvun sukupolvi tekee nyt sijoituspäätöksiään.

2.4 Sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kehitys

Eri lähteistä riippuen sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen voidaan katsoa alkaneen monesta yksittäisestä tapahtumasta. Viitteitä sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen periaatteista on löydettävissä niin varhaishistoriasta, raamatusta kuin 1500-luvun kveekareista, jotka kieltäytyivät sijoittamasta orjakauppaa harjoittaviin yrityksiin. (Domini 2001, 29; Kinder ym. 1993, 12)

Tämän päivän sosiaalisesti vastuulliseen sijoittamiseen ovat kuitenkin vaikuttaneet suuresti tietyt yksittäiset tapahtumat muutaman viimeisen vuosisadan ajalta.

Historialliset aikakirjat osoittavat, että ensimmäisiä sosiaalisesti vastuullisia sijoittajia olivat kristilliset kirkot maailmanlaajuisesti. Sosiaalisesti vastuullinen sijoittaminen sai alkunsa kirkkojen halusta yhdistää raha-asioiden hoitoon eettiset arvonsa. Näissä olosuhteissa syntyi kristillisen kirkon sisällä järjestäytynyt eettinen sijoitustoiminta, joka alusta alkaen tähtäsi paitsi kristillisten arvojen edistämiseen niin myös työelämän kehittämiseen. Kirkot sijoittajina ovat keksineet useita sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen strategioita, kuten negatiivisen arvottamisen ja aktiivisena omistajana toimimisen. (Mackenzie & Sullivan 2006, 42–43)

Metodistikirkon perustajan John Wesley'n saarna ”The Use of Money” vuonna 1760 muodostaa yhden sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen aloituskohdan. John Wesley oli orjakaupan vastustaja ja aikansa sosiaalinen uudistaja. Saarnassaan Wesley moitti ihmisiä voiton tavoittelusta omantunnon ja toisten ihmisten terveyden tai varallisuuden kustannuksella. Hän tuomitsi myös epärehellisen liiketoiminnan, uhkapelit, lahjonnan ja alkoholin myynnin. Wesley kehotti saarnassaan ihmisiä välttämään myös ympäristöä saastuttavia teollisuuden aloja. (Sparkes 2002, 46–47)

The Federal Council of Churches julkaisi vuonna 1908 ”The Social Creed of the Churches”-asiakirjan. Julistus kehottaa olosuhteista riippumatta kohtelemaan kaikkia kanssaihmiä yksilöä kunnioittavalla ja tasavertaisella tavalla. Tämän lisäksi asiakirja julistaa kaikkien oikeutta lepoon ja kohtuulliseen korvaukseen työstä. Juuri asiakirjan työelämää käsittelevät teesit muistuttavat suuresti tämän päivän sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen ydinajatuksia. (Kinder ym. 1993, 14)

Maailman ensimmäinen eettinen sijoitusrahasto Pioneer Fund perustettiin Yhdysvalloissa vuonna 1928. Rahaston alkuperäinen tarkoitus oli tarjota synnitön väline kirkkojen sijoitustoimintaa varten. Pioneer Fund toteuttaa yhä alkuperäistä sijoituspolitiikkaansa pitäytyen investoimasta alkoholi-, tupakka- ja aseollisuuteen sekä uhkapelejä järjestäviin yrityksiin. (Sparkes 2002, 48)

Varsinaisen modernin sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen voidaan katsoa alkaneen 1960-luvun Yhdysvalloissa. Tällöin useat sijoittajat huomasivat yritysten vuosikokousten olevan paikka, jossa pystyi tuomaan esiin omia yritysten toimintaan

liittyviä huolenaiheita. Näin he alkoivat toimia aktiivisina omistajina. (Domini 2001, 33)

Ralph Nader julkaisi vuonna 1966 Yhdysvalloissa kirjan nimeltä *Unsafe at Any Speed*, joka toi esille General Motorsin tuotteiden puutteellisen turvatason ja toimi samalla julkisen keskustelun aloittajana (Kinder ym. 1993, 17). Vuonna 1969 Nader ryhtyi kokoamaan yhtiön osakkeenomistajia Campaign GM-nimiseen painostusryhmään. Ryhmän tarkoituksena oli tuoda yhdeksän esitystä vuoden 1970 yhtiökokouksen äänestettäväksi. Esitykset koskivat erityisesti tuoteturvallisuutta, mutta myös vähemmistöjen palkkausta ja edustusta yhtiön toimielimissä. Campaign GM ei lopulta tuottanut yhtään yhtiökokouksen päätöstä, mutta sai paljon julkisuutta. Julkisuuden ansiosta kirkot saivat läpi ehdokkaansa, elinympäristönsä kehittäjän mainetta niittäneen pastori Leon Sullivanin General Motorsin hallitukseen. (Kinder ym. 1993, 17–18; Sparkes 2002, 50)

Etelä-Afrikan rotusorto on myös vaikuttanut sosiaalisesti vastuulliseen sijoittamiseen. 1970-luvun alkupuolella kirkkojen sijoitusrahastot, säätiöt ja eläkerahastot painostivat amerikkalaisia yrityksiä poistamaan rotuerottelun toiminnassaan Etelä-Afrikassa. General Motorsin hallitukseen valittu pastori Leon Sullivan esitteli vuonna 1977 kehittämänsä Sullivanin periaatteen (Sullivan Code of Employment Practice), joka asetti minimivaatimukset Etelä-Afrikassa toimiville yhdysvaltalaisille yrityksille. Yrityksiä pyydettiin kohtelemaan työntekijöitään tasapuolisesti rodusta riippumatta. Sullivanin periaatteessa vaadittiin tasa-arvoista palkkaa, eri roduille yhteisiä työtiloja ja yhtäläisiä mahdollisuuksia koulutukseen ja uralla etenemiseen. (Sparkes 2002, 52–53)

Mackenzien ja Sullivanin (2006, 47–48) mielestä viimeisin maailmanlaajuinen sosiaalisesti vastuulliseen sijoittamiseen vaikuttanut aihe on ollut kasvava tietoisuus ympäristökriiseistä. Tämä on seurausta useista korkean tason onnettomuuksista kuten esimerkiksi Three Mile Islandin onnettomuus Yhdysvalloissa vuonna 1979 ja Chernobylin katastrofaalinen räjähdys vuonna 1986. Sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen idea muuttui merkittävästi näiden tapahtumien seurauksena. Ympäristöasioiden arvioinnista tuli kriteeri sosiaalisesti vastuulliseen sijoittamiseen. Enää ei ainoastaan vältetty haitallisia asioita, vaan siirryttiin tarkastelemaan asioita myös laajemmin. Lähestymistapa oli radikaali kahdella tavalla. Ensinnäkin se teki

ympäristöstä oleellisen osatekijän sosiaalisesti vastuullisessa sijoittamisessa, ja toiseksi se siirsi sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen painopistettä negatiivisista kriteereistä kohti positiivisempaa paras-luokassaan lähestymistapaa. Ensimmäisiä kertoja tunnistettiin myös kestävä kehitys keinona luoda uusia sijoitusmahdollisuuksia. Tämä on vaikuttanut ratkaisevasti valtavirran ajatusten kehittymiseen sosiaalisesti vastuullisesta sijoittamisesta.

2.5 Sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen strategiat

2.5.1 Arvottaminen

Arvottaminen on sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen strategia, jossa sosiaalisia ja ympäristöllisiä kriteereitä käyttäen valitaan yrityksiä, joihin sijoitetaan tai vastaavasti ei missään nimessä sijoiteta. Arvottaminen jakautuu siis kahteen osaan. Negatiivinen arvottaminen perustuu yritysten välttämiseen, kun taas positiivinen arvottaminen perustuu sellaisten yritysten suosimiseen, jotka toimivat sosiaalisesti vastuullisesti. (Michelson ym. 2004, 1) Sijoituspäätöksenteossa arvottaminen toimii eräänlaisena suodattimena. Tämä suodatinprosessi antaa sosiaalisesti vastuulliselle sijoittajalle mahdollisuuden välttää tiettyjä tuotteita ja suosia taas toisia. Arvottamisesta on kehittynyt tapa arvioida yritysten positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia sen sidosryhmiin. (Domini 2001, 49)

Arvottaminen heijastaa sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan monimuotoisia tavoitteita. Näitä tavoitteita ei usein voida ilmaista numeroina, laskelmina tai kaavoina, kuten tehdään tavallisessa sijoituspäätöksenteossa. (Kinder ym. 1993, 47) Sosiaalisesti vastuulliset sijoittajat käyttävät sekä negatiivista että positiivista arvottamista, mutta erityisesti aktiiviset sijoittajat kiinnittävät huomiota positiiviseen arvottamiseen (Brill & Reder 1993, 13). Sosiaalisesti vastuullinen sijoittaminen alkaa aina negatiivisesta arvottamisesta, mutta liikkeen nykyisyys ja tulevaisuus liittyvät positiiviseen arvottamiseen negatiivisen sijasta (Kinder ym. 1993, 61–62). Sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kehityssuunta on siis siirtynyt korostamaan positiivisia sidosryhmävaikutuksia. Positiiviset sidosryhmävaikutukset itse asiassa johtavat epäsuorasti negatiivisten asioiden välttämiseen. (Domini 2001, 61) Kinderin ym. (1993,

47) mukaan sosiaalisesti vastuullinen sijoittaminen ei voi koskaan perustua yksinomaan arvottamiseen. Sen on aina oltava taloudellisesti kannattavaa. Arvottaminen on yhdistettävä rahallisiin tavoitteisiin. Sosiaalisesti vastuullisessa sijoittamisessa pohjan muodostavat taloudelliset tavoitteet, joihin implementoidaan ei-taloudellisia kriteereitä päätöksentekoa varten.

Negatiivinen arvottaminen on vanhin sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen menetelmä. Se tarkoittaa sellaisten sijoituskohteiden poissulkemista, jotka eivät toteuta haluttuja eettisiä arvoja. Vältettäviin toimialoihin ovat klassisesti kuuluneet tupakka-, alkoholi-, uhkapeli-, aikuisviihde- ja aseteollisuus. Uudempiin vältettäviin toimialoihin kuuluvat ympäristöä saastuttavat tai ihmisoikeuksia loukkaavat toimialat ja yritykset. Yritystasolla vältettävät yhtiöt voivat esimerkiksi toteuttaa epätoivottua ympäristöpolitiikkaa tai olla tekemisissä lapsityövoiman kanssa. (Aaltonen & Junkkari 2003, 190) Sosiaalisesti vastuullinen sijoittaja ei ole koskaan kiinnostunut kaikista negatiivisen arvottamisen kriteereistä. Osa sijoittajista voi olla sitä mieltä, että vahva armeija on tarpeellinen asia. Toiset taas saattavat ajatella, että alkoholin kulutus on henkilökohtainen valinta. (Domini 2001, 54; 56)

Positiivinen arvottaminen toimii päinvastaisella tavalla kuin negatiivinen arvottaminen. Positiivisessa arvottamisessa suositaan sijoituskohteina niitä voitollisia yrityksiä, toimialoja, palveluja ja tuotteita, jotka vaikuttavat positiivisesti yhteiskuntaan. (Brill & Reder 1993, 13) Positiivinen arvottaminen on vaikeampaa ja haastavampaa kuin negatiivinen arvottaminen, sillä positiivinen arvottaminen vaatii potentiaaliselta sijoittajalta arviointia siitä, mikä on hyväksyttävä tai hyvä vastuullisuuden taso sijoituskriteereissä (Buchholtz & Carroll 2003, 60). Positiivinen arvottaminen palkitsee niitä yrityksiä, jotka ovat parantaneet toimintatapojaan ja kannustaa muita yrityksiä tekemään samoin (Crowther & Rayman-Bacchus 2005, 170).

2.5.2 Aktiivisena omistajana toimiminen

Aktiivisena omistaja toimiessaan sidosryhmät käyttävät ainutlaatuista mahdollisuuttaan osakkeenomistajina vaikuttaa yrityksen päätöksiin ja saada aikaan muutoksia. Yleensä aktiivisena omistajana toimimisessa korostetaan virallisten osakkeiden omistamiseen liittyvien oikeuksien käyttämisen tärkeyttä, erityisesti äänestysoikeutta vuosikokouksissa. Varsinainen aktiivisena omistajana toimiminen on kuitenkin paljon enemmän. Aktiivisena omistajana toimiessa on mahdollista esimerkiksi puuttua alisuoriutuvien yritysten toimintaan, saada näiden yritysten johtokunnat sitoutumaan tulosten parantamiseen ja näin lisätä investointien tuottoja. (Mackenzie & Sullivan 2006, 152)

Aktiivisena omistajana toimiminen tarkoittaa siis aiempaa aktiivisempaa suhtautumista omiin sijoituksiin. Motivoivina tekijöinä toimivat mahdolliset saavutettavat taloudelliset hyödyt ja halu tuoda esille yrityksen toimintaan liittyviä huolia tai arvoja. (Mackenzie & Sullivan 2006, 150–151) Aktiivisina omistajana voivat toimia niin yksilöt kuin suuret institutionaaliset sijoittajatkin (Kinder ym. 1993, 5). Dominin (2001, 24) mielestä aktiivisena omistajana toimimisen hyviin puoliin kuuluu, että toiminnan vaikutukset ovat nopeasti nähtävissä. Arvottamiseen verrattuna aktiivisena omistajana toimimisen aikajänne on huomattavasti lyhyempi.

Institutionaaliset sijoittajat toimivat aktiivisina omistajina muita useammin. Syitä tähän ovat toiminnan tuomat taloudelliset hyödyt ja kasvava yhteisymmärrys siitä, että institutionaalisten sijoittajien tulisi osallistua aktiivisesti sijoituskohteinaan olevien yritysten toimintaan. Iso-Britanniassa valtio on ollut merkittävässä roolissa kannustaessaan institutionaalisia sijoittajia olemaan aktiivisia omistajia. Tärkein sääntöihin vaikuttava asia on ollut eläkelain uudistus, joka nykyään velvoittaa institutionaaliset sijoittajat julkistamaan harjoittamansa sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen politiikan ja sen laajuuden. Tähän mennessä aktiivisena omistajana toimiminen on yleensä keskittynyt hyvien hallintotapojen edistämiseen, eikä niinkään ympäristöllisten tai sosiaalisten asioiden ajamiseen. (Mackenzie & Sullivan 2006, 150–152)

Sijoittajien ryhtyessä toimimaan aktiivisina omistajina on heillä Mackenzién ja Sullivanin (2006, 154–156) mukaan useita lähestymistapoja käytettävissään. Suurten institutionaalisten sijoittajien yleisimmin käyttämät strategiat ovat: dialogi, äänestysoikeuksien tai muiden virallisten oikeuksien käyttäminen, yhteistyö muiden sijoittajien kanssa, benchmarking ja kommunikointi median kanssa.

2.5.3 Elinympäristön kehittäminen

Elinympäristön kehittäminen sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen strategiana merkitsee varojen sijoittamista elinympäristön kehittämiseen keskittyvään pankkiin, lainarahastoon tai luotto-osuuskuntaan, jotka lainaavat rahaa edelleen vähempiosaisille. Elinympäristön kehittämisen idea on yksinkertainen. Tallettaessamme rahaa pankkiin itse asiassa lainaamme rahat pankille, joka taas maksaa koron muodossa korvausta siitä meille. Sillä miten kyseiset pankit käyttävät tallettamiamme varoja, on sosiaalinen vaikutus. Tarkoituksena on sekä saada tavalliset pankki- ja rahoituspalvelut että samalla tukea kyseisen instituution tarkoitusta auttaa ympäröivää yhteisöään. Elinympäristön kehittämiseen keskittyvät rahoituslaitokset yhdistävät sijoittajat ja avuntarpeessa olevat. Rahoituslaitokset, jotka ovat keskittyneet elinympäristön kehittämiseen mahdollistavat sen, että ihmiset auttavat itse itseään. (Brill & Reder 1993, 14; Domini 2001, 107–108) Tutkimusten mukaan kyseisten lainojen takaisinmaksuosuus on huomattavasti tavallisten lainanottajien vastaavaa osuutta suurempi eli itse asiassa pienituloiset ihmiset maksavat suuria yrityksiä paremmin lainansa takaisin (Domini 2001, 108).

Elinympäristön kehittäminen strategiana osoittaa, kuinka ihmiset voivat vaikuttaa jo päätöksellään, mihin he tallettavat rahansa. Se tarjoaa tallettajille suoremman yhteyden omiin rahoihinsa ja niiden käyttöön. Tallettajat valitsevat itse, miten he haluavat rahansa käytettävän. Elinympäristön kehittäminen strategiana rakentaa yhteyden myös tallettajien ja yhteiskunnallisten projektien välille. Tallettajien rahat eivät katoa nimettömiin kohteisiin, vaan he voivat seurata hankkeiden etenemistä useista eri lähteistä. (Kinder ym. 1993, 16–17)

Mikroluottojen kehittämisen pioneerina voidaan pitää taloustieteilijä Muhammad Yunusta, joka perusti vuonna 1976 Grameen-pankin jakamaan mikroluottoja

Bangladeshissa. Mikroluotot on suunnattu köyhille ihmisille, joilla ole mahdollisuutta saada lainoja perinteisistä rahoituslähteistä, kuten pankeista. Pienlainoja ovat saaneet jo yli 6,6 miljoonaa köyhää, joista 97 prosenttia on naisia. Lainoja on myönnetty yli viiden miljardin euron edestä, ja lähes 99 prosenttia lainoista on maksettu korkoineen takaisin. Muhammad Yunus ja Grameen-pankki saivat tunnustusta työstään vuoden 2006 Nobelin rauhanpalkinnon muodossa. (Norjan Nobel Instituutin WWW-sivu <http://nobelpeaceprize.org/eng_lau_announce2006.html>; Werther & Chandler 2006, 189)

2.6 Ethical Investment Research Servicen sijoituskriteerit

Ethical Investment Research Service (EIRIS) on Iso-Britanniassa vuonna 1983 perustettu järjestö, joka auttaa ihmisiä sosiaalisesti vastuullisessa sijoittamisessa. EIRIS tutkii maailmanlaajuisesti yritysten taloudellista, sosiaalista ja ympäristöllistä suoriutumista. Tutkimusalueet kattavat yli 40 erilaista aluetta. EIRIS:n tietokannat käsittävät tietoja yli 2800 yrityksestä maailmanlaajuisesti. EIRIS ei tee kokonaisvaltaisia arviointeja eri yrityksistä eikä se myöskään laita yrityksiä paremmuusjärjestykseen. Sijoittajat päättävät itse loppujen lopuksi mitä näistä kriteereistä he käyttävät sijoituspäätöksissään. ("Eiris and its research". Ethical Investment Research Servicen WWW-sivu <<http://www.eiris.org/Pages/TopMenu/Resear.htm/>>)

EIRIS:n tutkimusalueet jakautuvat neljään eri aihepiiriin: sosiaalisiin, ympäristöllisiin ja hallintokäytännöllisiin aiheisiin sekä erityisiin eettisen huolenaiheisiin ("Eiris and its research". Ethical Investment Research Servicen WWW-sivu <<http://www.eiris.org/>>). Tässä tutkielmassa empiirisen osan lukua neljä käsitellään EIRIS:n kriteerien pohjalta. Erityiset eettiset huolenaiheet on kuitenkin jätetty tarkastelun ulkopuolelle, sillä suurin osa niistä on yritys- ja toimialakohtaisia aiheita, kuten esimerkiksi alkoholin tuotanto ja myynti, uhkapelit, intensiivinen lihan tuotanto ja myynti tai sotilaallisiin tarkoituksiin käytettävien tuotteiden valmistus ja myynti.

Hallintokäytännöt

- Hallituksen kokoonpano ja menettely: arvioidaan yrityksiä toimitusjohtajan ja hallituksen puheenjohtajan eriytyneisyyden, hallituksen jäsenten ja tilintarkastustoimikunnan itsenäisyyden ja johtajien palkkojen julkisuuden perusteella.
- Naiset hallituksissa: selvitetään naisten lukumäärä yritysten hallituksissa.
- Etiikka: tutkitaan yritysten eettistä toimintaohjeistoa, sen sisältöä ja millaisia järjestelmiä yrityksellä on käytössä eettisten rikkeiden tai asioiden hoitamiseen. Tutkitaan myös yritysten suhtautumista korruptioon ja lahjontaan.
- Ympäristöllisten ja eettisten riskien hallinta: tutkitaan yrityksen ympäristöllisten ja eettisten riskien tunnistamista ja hallintaa. ("Research Publications". Ethical Investment Research Servicen WWW-sivu <<http://www.eiris.org>>)

Sosiaaliset näkökohdat

- Sidosryhmät: tutkitaan kuinka yritys hoitaa suhteitaan työntekijöihin, asiakkaisiin, tavarantoimittajiin ja yhteiskuntaan. Selvitetään myös yrityksen osallistumista epäitsekäisiin toimintoihin.
- Työntekijät: sidosryhmistä työntekijöitä tutkitaan erityisen tarkasti. Selvitetään koulutukseen, kehittymiseen, ammatilliseen terveyteen, turvallisuuteen, työhönoton tasapuolisuuteen ja työpaikkojen luomiseen liittyviä asioita.
- Ihmisoikeudet: tutkitaan, kuinka yritykset vastaavat niihin haasteisiin, joita seuraa liiketoiminnasta ihmisoikeuksien kannalta uhatuissa maissa. Selvitetään niiden yritysten menettelytapoja, jotka tekevät kauppaa Kiinassa, Burmassa, Zimbabwessa, Iranissa tai Pohjois-Koreassa. Erityistä huomiota kiinnitetään siihen, kuinka yritykset näissä maissa toimiessaan noudattavat ihmisoikeuksia.
- Resurssit: selvitetään, kuinka yritykset varmistavat, että tärkeimpiä työvoimaan liittyviä ihmisoikeuksia noudatetaan läpi tuotantoketjun. Erityisesti tutkitaan niiden yritysten menettelytapoja ja järjestelmiä, joiden tuotantoketju on globaali ja jotka toimivat aloilla, joilla rikkomukset ovat yleisimpiä. Näihin aloihin kuuluvat ruoantuottajat, lelujen valmistajat, jälleenmyyjät, vaatetus- ja urheiluvälinevalmistajat sekä elektroniikkateollisuus. ("Research Publications". Ethical Investment Research Servicen WWW-sivu <<http://www.eiris.org>>)

Ympäristölliset näkökohdat

- Ympäristöpolitiikka: tutkitaan yrityksen ympäristöpolitiikkaa ja sitä missä laajuudessa se tuo esille yrityksen tärkeimpiä ympäristökysymyksiä.
- Johtamisjärjestelmät: tutkitaan ympäristöasioihin liittyvien ulkoisten ja sisäisten johtamisjärjestelmien laajuutta.
- Suorituskyky: tutkitaan, miten yrityksen ympäristösuorituskyky on muuttunut. Apuna käytetään mittareita, jotka liittyvät ilmastonmuutokseen, jätteisiin ja veden kulutukseen. Lisäksi arvioidaan yrityksen toiminnan epäsuoria ympäristövaikutuksia. ("Research Publications". Ethical Investment Research Servicen WWW-sivu <<http://www.eiris.org>>)

2.7 Sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan käyttäytymisteoria

Sosiaalisesti vastuullinen sijoittaja käyttäytyy pääasiassa kuten muutkin sijoittajat. Sijoituspäätöksenteossa taloudellisiin kriteereihin kuitenkin implementoidaan lisäksi niin sanottuja pehmeämpiä kriteereitä. Tässä tutkimuksessa sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan käyttäytymisteoria muodostetaan yhdistämällä rationaalisen päätöksenteon mallit ja rahoituksen käyttäytymistieteellinen näkökulma sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen periaatteisiin ja sijoitusstrategioihin. Näin huomioidaan sekä sijoittamisen perinteinen että psykologinen näkökulma ja yhdistetään ne sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen erityispiirteisiin. Kappale toimii samalla myös toisen luvun yhteenvetona.

Sijoittajan käyttäytymistä ja sijoituspäätöksentekoa voidaan lähestyä pääasiassa kahdesta näkökulmasta. Sijoittajien voidaan katsoa toimivan joko rationaalisen päätöksenteon mallien mukaan tai sijoittajan käyttäytymistä voidaan lähestyä toisaalta myös rahoituksen käyttäytymistieteellisestä näkökulmasta. Lähestymistavat poikkeavat huomattavasti toisistaan, mutta samalla ne täydentävät toisiaan ja muodostavat yhdessä laaja-alaisen kuvan sijoittajan käyttäytymisestä ja päätöksenteosta.

Rationaalisen päätöksenteon mallit korostavat nimensä mukaisesti sijoittajan rationaalista päätöksentekoa. Näiden mallien perustana on sijoittamiseen liittyvä epävarmuus. Wärneryd (2001, 15) muistuttaa, että sijoittamiseen liittyy aina

epävarmuus ja sijoittajan suhtautuminen epävarmuuteen. Rationaalisen päätöksenteon ensimmäinen vaihe onkin sijoittajan riskinsietokyvyn tunnistaminen, ja sijoituspäätöksenteossa on aina huomioitava sijoituksiin liittyvä epävarmuus. Rationaalisen päätöksenteon malleista tutkielmassa esitellään kaksi: Markowitzin portfolioteoria ja sen pohjalta kehitetty Capital Asset Pricing -malli.

Markowitzin portfolioteoria auttaa ymmärtämään, miksi hajautus pienentää sijoituksiin liittyvää riskiä. Portfolioteoria esittää, kuinka rationaalinen sijoittaja käyttää hajauttamista optimoidakseen sijoitussalkkunsaa. Portfolioteorian idea on se, että kun osakkeiden tuotot liikkuvat aina jossain määrin eri suuntiin, yhdistämällä arvopaperit saadaan portfolio, jonka keskihajonta on pienempi kuin siihen kuuluvien osakkeiden keskihajonnat.

Portfolioteorian ideaa voidaan hyödyntää osakkeiden hinnoittelumalleissa. Osakkeiden hinnoittelumallit kertovat, kuinka paljon sijoituksemme pitäisi tuottaa, kun tiedämme sen riskin. Arvopaperien hinnoittelumalli CAPM:n mukaan osakkeen riskipremio on markkinaportfolion riskipremion ja osakkeen betan (β) tulo. Mallin oletuksiin kuuluu, että sijoittajat käyttäytyvät rationaalisesti, sijoittavat yhdeksi periodiksi ja muodostavat optimaalisen portfolion samojen lähtötietojen ja analyysien perusteella.

Rationaalisen päätöksenteon mallit eivät usein ole saaneet paljon empiiristä tukea. Näiden mallien puutteita on alettu paikata tuomalla rahoitustieteeseen mukaan käyttäytymistieteellinen ja psykologinen näkökulma. Psykologisen ajattelun avulla on etsitty selityksiä käyttäytymiselle, joka eroaa siitä, mitä odotetaan talousteorian ja erityisesti tehokkaiden markkinoiden teorian perusteella. Tätä näkökulmaa kutsutaan rahoituksen käyttäytymistieteelliseksi näkökulmaksi. Tutkielmassa käsitellään rahoituksen käyttäytymistieteellisen näkökulman tekijöistä erityisesti niitä, jotka vaikuttavat myös sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan käyttäytymiseen. Tarkasteltavia näkökulmia ovat prospektiteoria, itsekontrolli ja katumuksen karttaminen.

Prospektiteoria on sijoittajan päätöksentekoteoria, joka kuvaa sijoittajan päätöksentekoa epävarmuuden vallitessa. Prospektiteoria ja sen sovellukset perustuvat Kahnemanin ja Tverskyn (1979) klassiseen työhön, jossa he kritisoivat odotetun hyödyn maksimoinnin malleja ja esittävät näille vaihtoehdoisen mallin. Prospektiteoriassa kiinnitetään

huomiota voittoihin ja tappioihin kokonaisvarallisuuden odotusarvon sijasta. Prospektiteoria jakaa päätösprosessin kahteen vaiheeseen: ensimmäisen vaiheen muodostaa muokkaaminen ja toisen arviointi. Muokkaamisvaiheessa vaihtoehtojen eri tulemat arvioidaan, jotta niistä saada tarkempi kuva toisen vaiheen päätöksentekoa varten. Sijoittajan kokema hyöty kustakin vaihtoehdosta määräytyy prospektiteorian mukaan niiden tuomien muutosten mukaan eikä tulevan loppuvarallisuuden odotusarvon mukaan.

Sijoittajan käyttäytymiseen vaikuttaa myös itsekontrolli. Suurin osa ihmisistä haluaa säilyttää itsekontrollin ja tehdä päätöksiä, jotka tarjoavat pitkän aikavälin hyötyjä. Usein kuitenkin huomataan, että halu on voimakkaampi kuin tahdonvoima. Ihmisen keinot välttää itsekontrollin päätöksentekoa haittaavia vaikutuksia voidaan jakaa kahteen luokkaan: kannustimiin ja sääntöihin. Sijoittajan päätöksentekoon vaikuttavat usein myös katumuksen tunteet. On huomattu, että sijoittajat ovat esimerkiksi erittäin vastahakoisia myymään osakkeita, jotka ovat laskeneet hankintahinnan alapuolelle ja vastaavasti myyvät nopeasti osakkeita, jotka ovat nousseet hankintahinnan yläpuolelle. Sijoittajat eivät usein halua myöntää tehneensä huonoja investointipäätöksiä.

Sosiaalisesti vastuulliset sijoittajat käyttäytyvät pääasiassa kuten muutkin sijoittajat. He käyttävät sijoituspäätöksenteossään rationaalisen päätöksenteon malleja, ja he käyttäytyvät toisinaan epärationaalisesti kuten muutkin sijoittajat. Tavallisen sijoittajan ja sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan erottaa toisistaan lähinnä vain sijoitusfilosofia. Sosiaalisesti vastuullinen sijoittaminen on sijoitustoiminnan tapa, jossa yhdistetään eettiset arvot, ympäristökysymykset ja taloudellinen hyöty. Tavallisten sijoituskriteerien lisäksi sijoituskohteiden valinnassa käytetään myös pehmeämpiä kriteereitä.

Sosiaalisesti vastuullisella sijoittajalla on käytössään kolme sijoitusstrategiaa: arvottaminen, aktiivisena omistajana toimiminen ja elinympäristön kehittäminen. Sijoitusstrategioista yleisin ja vanhin on arvottaminen.

Arvottaminen jakautuu kahteen osaan: negatiiviseen ja positiiviseen arvottamiseen. Osalle sijoittajista sosiaalisesti vastuullinen sijoittaminen on vain välttämistä. He eivät halua saada voittoa jostain, mikä on vastoin heidän arvojaan. Tätä kutsutaan

negatiiviseksi arvottamiseksi. Negatiivisen arvottamisen seurauksena valitaan yrityksiä, joihin ei missään nimessä sijoiteta. Negatiivisen arvottamisen vastakohta on positiivinen arvottaminen. Sen seurauksena valitaan vastaavasti yrityksiä, joihin sijoitetaan. Positiivisessa arvottamisessa suositaan sijoituskohteina voitollisia yrityksiä, toimialoja, palveluja tai tuotteita, jotka vaikuttavat positiivisesti yhteiskuntaan. Haastetta positiiviseen arvottamiseen tuo hyväksyttävän vastuullisuuden tason päättäminen.

Aktiivisena omistajana toimiminen on toinen sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen strategia. Siinä sijoittaja käyttää hyväkseen mahdollisuuttaan osakkeenomistajana vaikuttaa yrityksen päätöksiin. Yleensä korostetaan virallisen äänestysoikeuden tärkeyttä, mutta aktiivisena omistajana toimiminen on paljon muutakin. Lyhyesti sanottuna se tarkoittaa aktiivista suhtautumista omiin sijoituksiin. Aktiivisena omistajana toimimisen tärkeimmät strategiat ovat suora dialogi, äänestysoikeuksien tai muiden virallisten oikeuksien käyttäminen, yhteistyö muiden sijoittajien kanssa, benchmarking ja kommunikointi median kanssa.

Elinympäristön kehittäminen sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen strategiana tarkoittaa varojen tallettamista elinympäristön kehittämiseen keskittyvään pankkiin tai luotto-osuuskuntaan, jotka lainaavat rahaa edelleen vähempiosaisille. Idea on, että tallettaessamme rahaa pankkiin itse asiassa lainaamme rahat pankille, joka taas maksaa koron muodossa siitä meille korvausta. Sillä miten kyseiset pankit käyttävät tallettamiamme varoja, on puolestaan sosiaalinen vaikutus. Elinympäristön kehittämiseen erikoistuvien rahoituslaitosten avulla parannetaan paikallisten ihmisten elämänlaatua ja heidän rahoituksen saatavuutta.

Sosiaalisesti vastuulliset sijoittajat ovat yksilöitä, ja he käyttävät sijoituspäätöksenteossään yksilöllisiä sijoituskriteereitä. Iso-Britanniassa toimiva Ethical Investment Research Service (EIRIS) on tutkimustyössään kartoittanut sosiaalisesti vastuullisten sijoittajien käyttäytymistä ja käytettäviä sijoituskriteereitä. Sosiaalisesti vastuulliset sijoittajat eivät käytä kaikkia sijoituskriteereitä, vaan kriteerien joukosta valitaan omaan arvomaailmaan sopivimmat. EIRIS jakaa sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kriteerit neljään aihealueeseen: hallintoperiaatteisiin, ympäristöllisiin ja sosiaalisiin näkökohtiin sekä erityisiin eettisiin huolenaiheisiin.

3 GLOBAL REPORTING INITIATIVE -OHJEISTO

3.1 Yhteiskuntavastuu ja siitä raportointinen

Yritysten yhteiskuntavastuukeskustelua on käyty jo useita vuosikymmeniä. Yhteiskuntavastuu ei ole ainoa käsite, jota on käytetty yritysten erilaisista velvollisuuksista puhuttaessa. Yritysten yhteiskuntavastuu (Corporate Social Responsibility, CSR), yrityskansalaisuus (Corporate Citizenship), tilivelvollisuus (Accountability) ja yrityksen hyvä hallintokäytäntö (Corporate Governance) ovat kaikki tuttuja käsitteitä tässä keskustelussa. (Juholin 2004, 1) Valor (2005, 191) huomauttaa, että käsitteitä on käytössä vielä huomattavasti enemmänkin ja useat kirjoittajat käyttävät niitä sekaisin jopa saman tekstin sisällä.

Nykyinen termi, yrityksen yhteiskuntavastuu, on 1990-luvun tuote, joka näyttää vakiintuneen suomalaisen kielenkäyttöön puhuttaessa liike-elämän ja yhteiskunnan välisestä suhteesta. Termi on käännös englanninkielisestä käsitteestä corporate social responsibility, joka aikaisemmin on käänntynyt suomeksi joko sosiaaliseksi vastuuksi tai yrityksen yhteiskunnalliseksi vastuuksi. Edellisiä lyhyemmän termin ovat suomen kieleen vakiinnuttaneet suomalaiset yritykset, jotka Keskon johdolla ryhtyivät julkaisemaan yhteiskuntavastuuraporttejaan. (Vehkaperä 2005, 32)

Yhteiskuntavastuu on yrityksen tekojen vaikutusten arviointia ympäröivään yhteiskuntaan. Yhteiskuntavastuulla tarkoitetaan päätöksentekijän velvollisuutta oman intressin edistämisen ohella suorittaa toimenpiteitä, jotka parantavat yhteiskunnan hyvinvointia. (Buchholtz & Carroll 2003, 30; 35) Yhteiskuntavastuun kantaminen tarkoittaa aina yritykseen kohdistuvien odotusten täyttämistä. Yritys, joka lupaa olla yhteiskunnan vastuullinen jäsen, sitoutuu toimimaan eettisesti. Se sitoutuu kestävään kehitykseen, joka luo tasapainon talouden, ihmisen ja ympäristön välille. Pohjimmiltaan kysymys on arvoista ja arvojärjestyksestä, siitä millä hinnalla yritys pyrkii täyttämään perustehtävänsä eli taloudellisen hyvinvoinnin luomisen. (Kalpala 2004, 13)

Yrityksen yhteiskuntavastuun käsitteen sisältö laajeni ja sen merkitys muuttui 1990-luvulla, kun maailmalla levisi kolmiosaisen raportoinnin idea (triple bottom line). Sen mukaan yrityksen tulokseen ja toiminnan jatkuvuuteen vaikuttaa se, että yritys toimii taloudellisesti terveellä pohjalla, minimoii tai jopa eliminoi ympäristöhaittansa ja että se pystyy vastaamaan sidosryhmiensä odotuksiin. Samoihin aikoihin liike-elämän kielenkäyttöön integroitiin kestävän kehityksen kolme ulottuvuutta: sosiaalinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus. Tämän seurauksena yritykset ryhtyivät tulkitsemaan yhteiskuntavastuun käsitettä laajemmin. Ne integroivat 1970-luvulla alkaneen ympäristövastuun ja yhteiskuntavastuuseen liitetyn sosiaalisen vastuun ja yhdistivät nämä ulottuvuudet perinteiseen taloudelliseen raportointiin. (Vehkaperä 2005, 39)

Yhteiskuntavastuusta käytettävä käsitteistö on alkanut vakiintua. Yhteiskuntavastuu jaetaan siis kolmeen osa-alueeseen: taloudelliseen ja sosiaaliseen vastuuseen sekä vastuuseen ympäristöstä. Taloudellinen vastuu tarkoittaa vastaamista omistajien tuotto-odotuksiin ja osallistumista yhteiskunnan hyvinvoinnin tuottamiseen. Taloudellinen vastuu edellyttää kannattavuutta, joka saavutetaan eettisesti ja moraalisesti hyväksytyin keinoin eli siten, että yritys ei vahingoita tai tuota ongelmia sidosryhmilleen. Yrityksen on kannettava vastuu myös sijoituksistaan ja investoinneistaan. Sosiaalinen vastuullisuus taas merkitsee hyviä toimintatapoja suhteessa kaikkiin yrityksen sidosryhmiin. Siihen kuuluvat esimerkiksi henkilöstön hyvinvointi, rekrytointiperiaatteet, tuotteiden ja palvelujen turvallisuus sekä yleishyödyllinen toiminta. Ympäristövastuu tarkoittaa luonnonvaroista ja ympäristöstä huolehtimista. Yksinkertaistaen se tarkoittaa ympäristövaikutusten hallintaa ja luonnonvarojen kestäväää käyttöä. (Juholin 2004, 16)

Yritysten yhteiskuntavastuu perustuu vapaaehtoisuuteen, mutta yritykset odottavat saavansa siitä myös hyötyä. Yhteiskuntavastuu ei ole hyväntekeväisyyttä. (Juholin 2004, 13) Yhteiskuntavastuu on niitä taloudellisia, lainopillisia ja eettisiä aiheita, joiden sidosryhmät katsovat vaikuttavan yrityksen suunnitelmiin ja tekoihin (Werther & Chandler 2006, 8). Gray, Owen ja Adams (1996, 62) huomauttavat, että yhteiskuntavastuu on toivottavaa vain siinä laajuudessa, kuin se on yrityksen etu tai siinä laajuudessa, kuin se johtaa parempaan taloudelliseen tehokkuuteen. Talvio ja

Välimaa (2004, 75) taas muistuttavat, että yhteiskuntavastuun toteuttaminen ei ole monelle suomalaiselle yhtiölle mikään uusi asia. Monet perinteisesti yhteiskuntavastuuseen yhdistettävät aihepiirit kuten lapsityö, lahjonta, työterveys ja -turvallisuus ovat jo pitkään olleet Suomen lainsäädännön piirissä. Lisäksi suomalainen oikeuskäsitys ja arvomaailma korostavat vastuullista ja rehellistä toimintaa.

Tilivelvollisuuden täyttäminen on lähtökohtainen syy miksi yhteiskuntavastuusta raportoidaan. Laskentatoimen tehtäväksi on perinteisesti nähty päätöksentekoa avustavan informaation tuottaminen. Siinä on korostunut laskentatoimen tekninen puoli, kvantitatiivisen tiedon tuottaminen. Sitä täydentää tilivelvollisuuden näkökulma, jolla tarkoitetaan informaation tuottamista niille sidosryhmille, joilla on oikeus vaatia sitä esimerkiksi lakisääteisten oikeuksiensa tai sidosryhmäsuhteensa perusteella. Tilivelvollisuus edellyttää laskentatoimen raporteilta muutakin kuin kvantitatiivista tietoa. Niiden tulee välittää informaatiota myös vastuusuhteesta, joka voidaan nähdä ympäristöraportoinnin perustana. Ympäristöraportointia voidaan näin ollen pitää vastuuraportointina sidosryhmille. (Mätäsaho & Niskala 1996, 297) Sama pätee ympäristöraportin seuraajaan, yhteiskuntavastuuraporttiin.

Yhteiskuntavastuuraportoinnin voidaan siis katsoa perustuvan tilivelvollisuuteen. Yritys on toiminnastaan vastuussa sidosryhmilleen. Sidosryhmiksi määritellään laajan tulkinnan mukaan kaikki ne tahot, joiden toimintaan yritys vaikuttaa tai jotka voivat vaikuttaa yrityksen toimintaan. (Niskala & Tarna 2003, 53; Talvio & Välimaa 2004, 49) Sidosryhmäsuhte voi perustua Talvion ja Välimaan (2004, 49) mukaan esimerkiksi omistajuuteen, asiakassuhteeseen, lainsäädännön velvoitteisiin, sopimukseen tai yleiseen kiinnostukseen yrityksen toimintaa kohtaan. Sidosryhmiä voivat näiden perusteella olla omistajat, sijoittajat, työntekijät, asiakkaat, alihankkijat, viranomaiset, lainsäätäjät, kansalaisjärjestöt ja media. Nämä erilaiset toimijat muodostavat yrityksen toimintaympäristön, jossa yritys on vain yksi toimija muiden joukossa eikä sen keskipiste. Tätä näkemystä kutsutaan sidosryhmälähtöiseksi toimintamalliksi (Talvio & Välimaa 2004, 49–51)

Avoin viestintä kuuluu vastuullisen yrityksen toimintatapoihin. Kattava vastuullisen liiketoiminnan tiedonkeruu- ja raportointijärjestelmä sekä oikeiden avainmittareiden määrittäminen ovat uskottavan viestinnän ja raportoinnin edellytyksiä. Hyvät mittarit

läpivalaisevat vastuullisuuden toteutumista eri liiketoiminta-alueilla kattavasti ja keräävät olennaista tietoa. Näin tulokset hyödyttävät yrityksen sisäistä vastuullisen liiketoiminnan kehittämistä, mutta tuloksista voidaan raportoida ja viestiä luotettavasti myös yrityksen ulkoisille sidosryhmille. (Kujala & Kuvaja 2002, 175)

Yhteiskuntavastuuraportti on työväline, jonka avulla yritys voi raportoida taloudellisista, sosiaalisista ja ympäristövaikutuksistaan sekä niihin liittyvän työnsä tuloksista sidosryhmilleen (Juholin 2004, 227). Yhteiskuntavastuuraportointi laajentaa tarkastelunäkökulmaa perinteisestä taloudellisesta raportoinnista, joka ei enää yksin riitä kuvaamaan yrityksen toimintaa, eikä voi luonteensa vuoksi antaa riittävän kattavaa kuvaa yrityksen tavoitteista ja toimintaa ohjaavista periaatteista (Niskala & Tarna 2003, 83). Yrityksen yhteiskuntavastuun raportointi on askel kehityksessä, jossa yrityksen arvoon vaikuttavia tekijöitä pyritään mittaamaan ja raportoimaan aikaisempaa laajemmin sidosryhmien ja yhteiskunnan näkökulmasta, mutta myös yritystaloudellisesti kestävä arvot ja pitkän aikavälin menestys huomioiden (Niskala & Tarna 2003, 15).

Yhteiskuntavastuuraportin tarkoituksena on antaa oikea ja riittävä kuva kirjanpitovelvollisen toiminnasta, mutta tietojen olennaisuutta ei tällöin arvioida tuloksen ja taloudellisen aseman kannalta, vaan yhteiskunnallisten vaikutusten ja sidosryhmien odotusten näkökulmasta. Jokin yrityksen toimintaan liittyvä yhteiskuntavastuun näkökohta voi vaikuttaa sidosryhmien päätöksiin, vaikka kyseisellä näkökohdalla ei olisi olennaista vaikutusta tulokseen ja taloudelliseen asemaan. (Juholin 2004, 244)

Yhteiskuntavastuuraporteilla voi olla vaikutusta osakkeen arvon vaihteluihin, epävarmuuteen ja pääoman kustannuksiin liittyen. Usein yhteiskuntavastuu mielletään menestyvän ja hyvin hoidetun yrityksen tunnusmerkiksi. Sijoittajille tämä merkitsee pienempää riskiä, joka puolestaan vähentää epävarmuutta. Säännöllinen ja riittävä yhteiskuntavastuusioiden raportointi voi lisätä vakautta, kun sijoittajien yllättäviä reaktioita huonosti ajoitettuihin tai odottamattomiin tuloksiin voidaan välttää oikea-aikaisella viestinnällä. (Niskala & Tarna 2003, 83)

Yhteiskuntavastuuraportoinnista koituvana hyötynä voidaan pitää yritysten pääsemistä mukaan sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen pörssi-indekseihin, joita ovat esimerkiksi New Yorkin Dow Jones Sustainability ja Lontoon Ftse4Good -indeksit. Sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen suosion kasvu vaikuttaa osaltaan yhteiskuntavastuuajattelun kehittymiseen. (Talvio & Välimaa 2004, 144; 146) Samaan aikaan muun muassa kriittinen keskustelu globalisaatiosta, talousskandaaleista ja yritysten ympäristövastuusta on jatkuvasti luonut lisää paineita toiminnan avoimuudelle ja läpinäkyvyydelle (Juholin 2004, 227).

Tarvetta yhteiselle raportointimallille on olemassa. Koska sitoutuminen yhteiskuntavastuulliseen toimintaan on yrityksille vapaaehtoista, yritykset voivat valita suosituksista ja ohjeistoista ne, joiden mukaisesti omat vastuullisuusperiaatteensa laativat. Suositukset eivät anna apuvälineitä vastuullisen toiminnan mittaamiseen, jolloin yritysten vastuullisen toiminnan kehittymistä on hankala yksiselitteisesti mitata. Yrityksiä ei myöskään voi verrata keskenään. Erityisen tärkeää olisi pystyä kehittämään sellaiset mittarit tai tunnusluvut, jotka avaisivat taloudellisten, ympäristö- ja sosiaalisten kysymysten keskinäisiä sidoksia. Osa seurattavista mittareista on väistämättä laadullisia, sillä aivan kaikkia arvoihin ja visioihin tai sidosryhmävuorovaikutukseen liittyviä kysymyksiä tuskin voidaan puristaa numeroiksi. ("Vaatimukset kasvavat". KPMG Oy Ab:n WWW-sivu <<http://www.kpmg.fi/view021/08b.htm>>)

Eräs suurimpia vaikuttajia yrityksen yhteiskuntavastuun sisältöön on nykyään Global Reporting Initiative (GRI), kansainvälinen aloite, jonka tavoitteena on luoda yleisesti hyväksytty, tilinpäätösraportointia vastaava toimintamalli yhteiskuntavastuun raportointiin. GRI:n raportointiohjeiston suosion seurauksena yhteiskuntavastuuraportoinnin painopiste on siirtynyt yrityksen suoritukseen taloudellisilla, sosiaalisilla ja ekologisilla indikaattoreilla arvioituna. Raportointiohjeiden etuna on vertailukelpoisen ja ymmärrettävän tiedon tuottaminen moninaisten sidosryhmien tarpeisiin. Haittapuolena saattaa olla huomion kiinnittyminen pelkästään raportointivaatimuksiin ja tiettyihin mittareihin, minkä seurauksena yhteiskuntavastuun sisällöllinen ja kontekstisidonnainen pohdinta unohdetaan kokonaan. (Vehkaperä 2005, 32)

3.2 Mikä on Global Reporting Initiative?

Global Reporting Initiative -ohjeiston (GRI) kehitystyö aloitettiin vuonna 1997 YK:n ympäristöohjelman UNEP:n (United Nations Environmental Programme) ja CERES:n (Coalition for Environmentally Responsible Economies) aloitteesta. Tavoitteeksi asetettiin kestävään kehitykseen liittyvien kysymysten raportoinnin nostaminen tilinpäätösraportointia vastaavalle tasolle. (Kujala & Kuvaja 2002, 175) Vuonna 2005 GRI-ohjeistoa käytti 750 yritystä, kun ensimmäisen version ilmestyttyä vuonna 1999 raportoivia yrityksiä oli 20 ("What we do". Global Reporting Initiativeven WWW-sivu <[http://www.globalreporting.org/aboutGRI/whatwedo/our history/](http://www.globalreporting.org/aboutGRI/whatwedo/our%20history/)>). Joissakin maissa kuten Etelä-Afrikassa GRI-raportoinnista on tullut pörssinoteerauksen edellytys ("Etiikka ja tilinpäätös lähentyvät". Tekniikka & Talous WWW-sivu <http://www.tekniikkatalous.fi/printview.te?f_id=623521>).

Ensimmäinen versio GRI-ohjeistosta julkistettiin maaliskuussa 1999. Se yhdisti aikaisemmat yhteiskuntavastuun eri osa-alueita, erityisesti ympäristöraportointia koskeneet hajanaiset ohjeistot ja suositukset yhdeksi toimintamalliksi. Ensimmäinen versio ohjeesta oli lähinnä tarkoitettu malliksi, jota yritykset voisivat testata omassa toiminnassaan. Samaan aikaan useat yritykset ottivat GRI-ohjeiston käyttöön ja sitoutuivat sen kehittämiseen. Yrityksiltä ja muilta sidosryhmiltä saadun palautteen perusteella julkaistiin seuraava versio GRI-ohjeistosta kesäkuussa 2000. Tähän versioon tulivat mukaan myös yhteiskuntavastuuraportointia ohjaavat raportointiperiaatteet, jotka perustuivat paljolti tilinpäätösraportoinnissa kehitettyihin ja vakiintuneisiin käytäntöihin. Samalla yhteiskuntavastuun tunnusluvut alkoivat saada aikaisempaa konkreettisemmän muodon. (Niskala & Tarna 2003, 90) Uusin päivitetty versio G3 Guidelines julkistettiin alkuvuodesta 2006 sidosryhmien kommentointia varten. Palautteen perusteella muokattu G3 Guidelines otettiin käyttöön vuoden 2006 lokakuussa Amsterdamissa pidetyssä maailmanlaajuisessa kestävä kehityksen konferenssissa. ("What we do". Global Reporting Initiativeven WWW-sivu <[http://www.globalreporting.org/aboutGRI/whatwedo/our history/](http://www.globalreporting.org/aboutGRI/whatwedo/our%20history/)>)

GRI-ohjeisto ei ole eettinen koodisto tai toimintatapaohjeisto, suorituskykyä mittaava standardi tai johtamisjärjestelmä. Ohjeisto ei myöskään tarjoa ohjeita organisaation

sisäisten tiedonkeruu- ja raportointijärjestelmien suunnitteluun tai rakentamiseen. (Kujala & Kuvaja 2002, 177) GRI-ohjeiston kehittäminen on sidosryhmäprosessi, jossa ovat olleet mukana raportoinnin keskeisiä sidosryhmiä edustavat tahot. Näitä raportteja laativat yritykset ja niitä käyttävät hyväkseen erilaiset sidosryhmät, kuten esimerkiksi sijoittajat, rahoittajat, kuluttajajärjestöt, ammattiyhdistysliike, viranomaiset ja tilintarkastusyhteisöt. (Niskala & Tarna 2003, 89) Sidosryhmädialogissa yritys peilaa arvojaan, visioitaan, strategioitaan, tavoitteitaan ja tuloksiaan yhteiskunnan eri toimijoiden odotuksiin nähden ("Vaatimukset kasvavat". KPMG Oy Ab:n WWW-sivu <<http://www.kpmg.fi/view021/08b.htm>>).

Global Reporting Initiatiiven päämääränä on Niskalan (2004, 41) mukaan luoda yleisesti hyväksytty toimintamalli yritysten ja muiden organisaatioiden yhteiskuntavastuun raportoinnille. Sen tavoitteina on:

1. Kehittää yhteiskuntavastuun raportoinnin käytäntöjä tilinpäätösinformointia vastaavalle tasolle.
2. Edistää kaikille organisaatioille yhteisten yhteiskuntavastuuta kuvaavien tunnuslukujen sekä toimialakohtaiset erityispiirteet huomioivien tunnuslukujen käyttöönottoa.
3. Ohjata raportoinnin käytäntöjen kehittymistä ja antaa yksityiskohtaisia ohjeita tulkinnanvaraisissa kysymyksissä.

GRI-ohjeiston avulla raportoiva organisaatio voi antaa riittävän ja tasapainoisen kuvan toiminnastaan ja tuloksistaan taloudellisen ja sosiaalisen vastuun sekä ympäristövastuun alueilla (Niskala & Tarna 2003, 89). GRI-ohjeisto myös helpottaa organisaatioiden suorituskyvyn kestävyuden vertailua suhteessa erilaisiin standardeihin ja vapaaehtoiisiin suosituksiin (Kujala & Kuvaja 2002, 177).

Niskala ja Tarna (2003, 93) korostavat, että GRI-ohjeiston mukaisen raportoinnin kehittäminen voi pitkällä aikavälillä tuoda yritykselle erilaisia hyötyjä. Raportointi tuottaa sidosryhmille käyttökelpoista ja luotettavaa informaatiota, jonka perusteella voidaan kehittää sidosryhmävuorovaikutusta. GRI-raportointi muodostaa vakiintuneen ja yhdenmukaisen mallin yrityksen yhteiskuntavastuun kehityksen seurannalle ja raportoinnille vuodesta toiseen. Se myös parantaa raporttien vertailukelpoisuutta ja helpottaa yhteiskuntavastuun kehityksen ja tulosten ymmärtämistä. GRI-ohjeiston

mukainen raportti tuottaa myös yrityksen johdolle sisäiseen päätöksentekoon hyödyllistä informaatiota läpi koko organisaation.

GRI-ohjeiston tärkein päämäärä on parantaa yritysten yhteiskuntavastuuraporttien vertailukelpoisuutta. Vertailukelpoisuus on tärkeää, jotta yritysten toimintaa ja tuloksia yhteiskuntavastuun eri osa-alueilla voitaisiin arvioida yhteismitallisesti. Toisaalta yhteiskuntavastuun kysymykset voivat erota toisistaan merkittävästi eri yrityksissä, eri toimialoilla ja erilaisissa toimintakulttuureissa. Tämän vuoksi GRI pyrkii ottamaan huomioon myös yrityskohtaisten erojen vaikutukset yhteiskuntavastuuraportoinnin kehittämisessä. (Niskala & Tarna 2003, 90)

Pitkällä aikavälillä GRI-ohjeisto tulee todennäköisesti saavuttamaan yleisesti hyväksytyin kansainvälisen standardin aseman, kuten IAS-normisto tilinpäätösraportoinnin puolella. Samaan aikaan GRI:stä ollaan luomassa raportointia kansainvälisesti ohjaava riippumaton instituutio. ("Vaatimukset kasvavat". KPMG Oy Ab:n WWW-sivu <<http://www.kpmg.fi/view021/08b.htm>>)

3.3 GRI-raportoinnin periaatteet

GRI-raportoinnin periaatteet eli laatuvaatimukset pyrkivät takaamaan, että GRI:n ohjeiden mukaan laaditut raportit antavat totuudenmukaisen ja tasapainoisen kuvan raportoivan organisaation taloudellisesta, sosiaalisesta ja ympäristösuorituskyvystä sekä siitä, miten organisaation toiminta vaikuttaa yleiseen kestäväan kehitykseen. Niiden toivotaan myös lisäävän organisaation raportoinnin ajallista vertailtavuutta eri organisaatioiden välillä. Periaatteiden noudattamisen uskotaan myös edistävän sitä, että organisaatiot raportoivat niiden sidosryhmiä kiinnostavista asioista sidosryhmien toivomalla tavalla. (Kujala & Kuvaja 2002, 180) Raportointiperiaatteet muodostavat perustan raportoinnille, määrittelevät raportoinnin sisältöä, tietojen laadunvarmistusta ja luotettavuutta sekä tietojen esittämistä (Niskala & Tarna 2003, 109).

Läpinäkyvyys, osallistuvuus ja täydellisyys muodostavat periaatteiden kehyksen. Kattavuus, olennaisuus ja liittäminen kestäväan kehityksen kontekstiin auttavat määrittämään, mistä asioista raportoidaan. Oikeellisuus, neutraalisuus ja

vertailukelpoisuus liittyvät raportoidun tiedon laadun ja luotettavuuden varmistamiseen. Selkeys ja oikea-aikaisuus puolestaan liittyvät siihen, että tieto on helposti sitä tarvitsevien käytettävissä. ("GRI Guidelines 2002, 22–23". Global Reporting Initiativen WWW-sivu <<http://www.globalreporting.org/guidelines/2002.asp/>>)

GRI-ohjeisto lähtee siitä, että ohjeiston asteittainen soveltaminen on mahdollista. Tämä on luonnollista, koska GRI on vapaaehtoinen ohjeisto ja sen kehitys on vielä varsin alkuvaiheessa. GRI haluaa antaa yrityksille mahdollisimman paljon joustavuutta yhteiskuntavastuuraportointinsa kehittämiseen. Suuri osa GRI-ohjeiston sisältämisistä kohdista on vielä luonteeltaan kokeellisia ja kaipaavat tuekseen käytännön kokemuksia. GRI-ohjeisto on pyritty rakentamaan siten, että myös aloitteleva raportoija voi soveltaa sitä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yritys voi halutessaan suhteellisen vapaasti noudattaa GRI-ohjeiston sisältöä. Mikäli yritys kuitenkin haluaa mainita, että sen yhteiskuntavastuuraportti on GRI-ohjeiston mukainen, tulee raportin täyttää vähimmäisvaatimukset. (Niskala & Tarna 2003, 106)

3.4 GRI-ohjeiston mukaisen yhteiskuntavastuuraportin rakenne ja sisältö

GRI suosittelee yrityksille ympäristö-, sosiaalisten ja taloudellisten kysymysten raportointia yhdessä julkaisussa. Hyvässä raportissa on varsinaisen toiminnasta ja tuloksista kertovan osuuden lisäksi esitelty yrityksen visio ja vastuullisuusstrategia. Raportoivaa yritystä kehoitetaan kertomaan myös se, miten ympäristö- ja sosiaalisia kysymyksiä yrityksessä johdetaan ja hallinnoidaan. ("Vaatimukset kasvavat". KPMG Oy Ab:n WWW-sivu <<http://www.kpmg.fi/view021/08b.htm>>) GRI-ohjeisto antaa yhteisen mallin yhteiskuntavastuuraportoinnin rakenteelle ja sisällölle. Raportin rakenne on järjestetty loogiseksi kokonaisuudeksi, jonka perusteella voidaan muodostaa kokonaiskuva raportoivan laskentakokonaisuuden yhteiskunnallisista vaikutuksista ja tuloksista taloudellisen vastuun, ympäristövastuun ja sosiaalisen vastuun alueilla. (Niskala & Tarna 2003, 116)

GRI-ohjeiston keskeinen työväline on yleisohjeisto, johon sisältyvät raportointiperiaatteet, yhtenäinen raporttirakenne ja yleisesti hyväksytyt raportoinnin

tunnusluvut sekä laadunvarmistukseen liittyvät ohjeet. GRI:n puitteissa luodaan myös eri toimialojen yhteiskuntavastuun kysymykset paremmin huomioivia toimialakohtaisia ohjeita. Toimialakohtaiset ohjeet on julkaistu autoteollisuudelle, rahoituslalle, matkanjärjestäjille ja telekommunikaatioalalle. Kehitteillä on toimialaohje logistiikkaan, kaivosteollisuuteen ja julkiselle sektorille. Lisäksi GRI on laatinut teknisiä laskentaohjeita yhteiskuntavastuun tunnuslukujen tietojen keräämiseen ja esittämiseen. Pk-yrityksille suunnattu opas GRI-ohjeiston soveltamisesta julkaistiin keväällä 2005. (Juholin 2004, 236)

GRI-ohjeiston mukainen yhteiskuntavastuun raportti rakentuu Niskalan (2004, 41) mukaan viidestä kokonaisuudesta, jotka ovat:

1. Visio ja strategia
2. Yritysprofiili ja raportointiperiaatteet
3. Hallintokäytännöt ja johtamisjärjestelmät
4. GRI-sisältöindeksi
5. Yhteiskuntavastuun tunnusluvut

GRI-raporttiin kuuluu selvitys yrityksen yhteiskuntavastuun kehitystä koskevasta visiosta ja strategiasta. Yritysprofiilin avulla puolestaan pyritään antamaan kuva raportoivasta kokonaisuudesta, sen rakenteesta, toiminnasta, koosta ja sijainnista sekä laaditun raportin laajuudesta ja kattavuudesta. Hallintokäytännöt ja johtamisjärjestelmät -osiossa kuvataan yhteiskuntavastuuseen liittyviä johtamisen käytäntöjä. GRI-sisältöindeksi puolestaan kuvaa, missä laajuudessa yrityksen raportti kattaa GRI-ohjeiston tarkoittamat tiedot. Tunnusluvut kuvaavat raportoivan organisaation toimintaa ja tuloksia taloudellisen ja sosiaalisen vastuun sekä ympäristövastuun näkökulmasta. (Niskala 2004, 42)

3.5 GRI-ohjeiston tunnusluvut

3.5.1 Tunnuslukujen jaottelu

GRI-ohjeiston mukaiseen raporttiin kuuluu olennaisena osana tunnuslukujen osio, jossa mitataan yrityksen suorituskykyä kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti

(taulukko 1) taloudellisessa, ympäristöä koskevassa ja sosiaalisessa ulottuvuudessa ("GRI Guidelines 2002, 35–58". Global Reporting Initiativen WWW-sivu <<http://www.globalreporting.org/guidelines/2002.asp/>>).

Taulukko 1 GRI-ohjeiston tunnuslukujen luokittelu

Ulottuvuus	Kategoria	Aspekti
Taloudellinen	Taloudelliset vaikutukset	Taloudellinen suorituskyky Markkinoiden huomioiminen Epäsuorat taloudelliset vaikutukset
Ympäristöllinen	Ympäristövaikutukset	Materiaalit Energia Vesi Elonkirjo Päästöt, jätevesi ja muut jätteet Ympäristölainsäädännön noudattaminen Kuljetus Kokonaisvaikutukset
Sosiaalinen	Työhön liittyvät käytännöt ja kunnolliset työolot	Työllistäminen Työntekijöiden ja johdon suhteet Terveys ja turvallisuus Koulutus Monimuotoisuus ja tasa-arvo
	Ihmisoikeudet	Strategia ja hallinto Diskriminoinnin välttäminen Vapaus järjestäytyä ja neuvotella Lapsityö Pakkotyö Kurinpidolliset käytännöt Turvallisuuskäytännöt Paikallisväestön oikeudet
	Yhteiskunta	Lähiympäristö Lahjonta ja korruptio Poliittiset lahjoitukset Kilpailu ja hinnoittelu
	Tuotevastuu	Asiakkaan terveys ja turvallisuus Tuotteet ja palvelut Mainonta Yksityisyyden kunnioittaminen

("GRI Guidelines 2002, 36". Global Reporting Initiativen WWW-sivu <<http://www.globalreporting.org/guidelines/2002.asp/>>)

Taloudellinen, sosiaalinen ja ympäristöllinen osio sisältävät joukon yksityiskohtaisempia näkökohtia, joita mitataan tietyillä tunnusluvuilla. Tunnusluvut voivat olla määrällisiä tai laadullisia ja jakautuvat edelleen avain- ja lisätunnuslukuihin. Avaintunnusluvut ovat relevantteja useimmille raportoiville organisaatioille ja kiinnostavat useimpia sidosryhmiä. ("GRI Guidelines 2002, 35–58". Global Reporting Initiativen WWW-sivu <<http://www.globalreporting.org/guidelines/2002.asp/>>)

GRI-ohjeisto jakaa tunnusluvut systeemitason tunnuslukuihin ja eri osa-alueet poikkileikkaaviin tunnuslukuihin. Systeemitason tunnusluvut käsittelevät yrityksen toiminnan tuloksia suhteessa laajempiin kokonaisuuksiin kuten makrotalouteen, luonnon ekosysteemiin ja yhteiskuntaan. Tunnusluvut voivat esimerkiksi käsitellä yrityksen työllistämisaikutusta tietyn alueen koko työväestöstä. Poikkileikkaavat tunnusluvut sen sijaan pyrkivät yhdistämään eri osa-alueiden tuloksia. Tunnetuimpia tunnuslukuja ovat erilaiset ekotehokkuuden tunnusluvut. (Niskala & Tarna 2003, 130)

3.5.2 Taloudellisen vastuun tunnusluvut

Taloudellinen vastuu on sekä toiminnan liiketaloudellisesta kestävydestä huolehtimista että yrityksen sidosryhmiin kohdistuvien taloudellisten vaikutusten huomioimista. Esimerkkeinä sidosryhmiin kohdistuvista välittömistä taloudellisista vaikutuksista ovat palkkojen maksu työntekijöille ja verojen maksu yhteiskunnalle. Välillisiä taloudellisia vaikutuksia voi hahmottaa pohtimalla kyseisen toimialan kansantaloudellista merkittävyyttä, innovaatioiden laajempaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta, toimintojen sijoittamispäätöksiin liittyviä taloudellisia vaikutuksia, tavarantoimittajille suunnattujen ostojen työllistämisaikutusta ja tästä syntyviä palkka- ja verotuloja. (Niskala 2004, 41)

Taloudellisen vastuun tunnusluvut kuvaavat raportoivan organisaation välittömiä ja välillisiä taloudellisia vaikutuksia. Laajasti ottaen taloudellinen vastuu kattaa yrityksen toiminnan kaikki taloudelliset vaikutukset sisältäen tilinpäätösraportoinnin kuvaamat asiat sekä aineettoman pääoman kysymykset. Yhteiskuntavastuun taloudellinen ulottuvuus tarkoittaa kuitenkin laajempaa kokonaisuutta kuin tilinpäätös, joka keskittyy yrityksen tuloksen muodostumisen ja taloudellisen aseman kannalta merkittäviin asioihin informoiden näistä pääasiassa omistajia ja avustaen johdon päätöksentekoa. (Niskala & Tarna 2003, 131)

Yhteiskuntavastuun taloudellinen ulottuvuus keskittyy siihen, kuinka yrityksen toiminta vaikuttaa sen keskeisiin sidosryhmiin ja millaisia välittömiä ja välillisiä taloudellisia vaikutuksia tällä on sidosryhmille. Siten painopisteenä on se, kuinka sidosryhmien taloudellinen tilanne muuttuu yrityksen toimenpiteiden seurauksena, eikä vaikutus

yrityksen omaan taloudelliseen asemaan. (Niskala & Tarna 2003, 131) On kuitenkin myös muistettava, että nimenomaan yrityksen taloudellinen menestyminen luo pohjan myös yhteiskuntavastuullisen toiminnan kehittämiseksi. Tämän vuoksi yrityksen pitkän aikavälin kannattavuuden turvaaminen on myös osa yhteiskuntavastuuta. (Juholin 2004, 239)

GRI:n lähestymistavassa taloudelliset tunnusluvut on jäsennetty sidosryhmäajattelun avulla. Välittömiä taloudellisia vaikutuksia kuvataan yrityksen ja sen sidosryhmien välisen rahavirtojen tarkastelun avulla ja toisaalta tarkastelemalla yrityksen toiminnan vaikutuksia sidosryhmien taloudelliseen hyvinvointiin. Tarkasteltavat sidosryhmät ovat asiakkaat, toimittajat, henkilöstö, pääoman tuottajat sekä julkinen sektori. Välittömien taloudellisten vaikutusten lisäksi GRI kannustaa yrityksiä raportoimaan toimintansa välillisistä taloudellisista vaikutuksista. Välillisten taloudellisten vaikutusten tunnistaminen edellyttää pohdintaa yrityksen toiminnan laajemmista taloudellisista vaikutuksista yhteiskunnassa. Esimerkkejä välillisistä taloudellisista vaikutuksista ovat muun muassa innovaatiot eli patentit ja keksinnöt, taloudelliset vaikutukset yrityksen toiminnan siirtämisestä paikkakunnalta toiselle ja yrityksen osuus kansallisen bruttokansantuotteen tai kansallisen kilpailukyvyn parantamisessa. (Juholin 2004, 239)

GRI-ohjeiston mukaisia konkreettisia taloudellisen vastuun tunnuslukuja ovat muun muassa liikevaihto, hyödykkeiden, materiaalien ja ostettujen palvelujen kustannukset, palkkojen ja maksettujen etuuskien määrä eriteltynä alueiden ja maiden mukaan, tilikauden lopun jakamattoman voiton lisäys tai vähennys sekä maksettujen verojen loppusumma eriteltynä maittain ja alueittain. Ydintunnuksiin kuuluu myös niiden sopimusten prosenttiosuus, jotka on toteutettu ja maksettu yhtäpitävästi ennalta sovittujen ehtojen kanssa. ("GRI Guidelines 2002, 47–48". Global Reporting Initiativen WWW-sivu <<http://www.globalreporting.org/guidelines/2002.asp>>)

3.5.3 Ympäristövastuun tunnusluvut

Ympäristövastuu on vastuuta ekologisesta ympäristöstä. Keskeisiä kysymyksiä yritysnäkökulmasta ovat tehokas ja säästäväinen luonnonvarojen käyttö, vesien, ilman ja maaperän suojeleminen, luonnon monimuotoisuuden turvaaminen, ilmastonmuutoksen

torjunta sekä vastuu koko tuotteen elinkaaren aikaisista ympäristövaikutuksista ja toiminnan arvoketjusta. (Niskala 2004, 41)

Ympäristövastuun tunnuslukujen osalta kehitys on selvästi pidemmällä kuin taloudellisen ja sosiaalisen vastuun tunnusluvuissa. Ympäristövastuun tunnuslukujen osalta on varmistettu, että ne ovat yhteensopivia ja yhdenmukaisia kansainvälisten ympäristösopimusten kanssa. Lisäksi on pyritty laatimaan laskentaohjeita tunnuslukujen yhdenmukaisen laskennan edistämiseksi. Tästä työstä ovat tuloksena ensimmäiset versiot GRI:n teknisistä laskentaohjeista energiaan ja veteen liittyvien tietojen raportoimiseksi. (Niskala & Tarna 2003, 137)

GRI-ohjeistossa ympäristövastuun tunnusluvut on jaoteltu keskeisten ympäristönäkökohtien mukaisesti. Näitä keskeisiä näkökohtia ovat materiaalien, energian ja veden kulutus, päästöt sekä jätteet. Ympäristövastuun osalta tietojen raportoiminen sekä absoluuttisina että suhteellisina tunnuslukuina on tärkeää. Absoluuttiset tunnusluvut kuvaavat vaikutusten ja toimintojen laajuutta ja siten mahdollistavat tunnuslukujen tarkastelun suhteessa myös laajempiin koko ekosysteemiä koskeviin vaikutuksiin ja ympäristön tilaan. Suhteelliset tunnusluvut puolestaan kuvaavat raportoivan organisaation tehokkuutta ja siten mahdollistavat vertailut erikokoisten organisaatioiden välillä. (Juholin 2004, 240)

GRI-raportoinnissa ympäristötietojen määrittäminen perustuu materiaalivirtojen tarkasteluun, ympäristötaseen periaatteeseen sekä elinkaariajattelun soveltamiseen raportoitavien vaikutusten tarkastelussa. Elinkaariajattelu merkitsee raportoitavien ympäristövaikutusten tarkastelua tuotteiden ja palvelujen koko fyysisen elinkaaren ajalta. GRI suosittelee ympäristövastuun tunnuslukujen laajentamista arvoketjun eri osiin, yrityksen tuotteisiin ja palveluihin sekä kuljetuksiin. Lähtökohtana on kertoa niin sanotun panos-tuotos-mallin mukaisesti yrityksen materiaalivirroista eli siitä, mitkä ovat yrityksen hankkimat resurssit ja mitä niille tapahtuu tuotantoprosessin aikana. (Juholin 2004, 240)

GRI:n mukaisia konkreettisia ympäristövastuun tunnuslukuja ovat muun muassa käytetty energia jouleina, vedenkulutus, omistettujen ja vuokrattujen maa-alueiden koko ja sijainti luonnon monimuotoisuuden kannalta rikkailla alueilla sekä kuvaus

yrittäjien toiminnan vaikutuksista luonnon monimuotoisuuteen. Lisäksi ympäristövastuun tunnuslukuihin kuuluu kasvihuonekaasupäästöjen raportointi tonneina, jätteiden määrä tyypeittäin ja määräraikan mukaan lajiteltuna sekä niiden tuotteiden prosenttiosuus, jotka voidaan kierrättää tai käyttää uudelleen tuotteen eliniän lopussa. ("GRI Guidelines 2002, 50–51". Global Reporting Initiative WWW-sivu <<http://www.globalreporting.org/guidelines/2002.asp>>)

3.5.4 Sosiaalisen vastuun tunnusluvut

Yrityksen sosiaaliseen vastuuseen kuuluvat muun muassa henkilöstön hyvinvoinnista ja osaamisen kehittämisestä huolehtiminen, ihmisoikeuksien kunnioittaminen, tuotevastuu- ja kuluttajasuojakysymykset sekä hyvät toimintatavat yritysverkostossa sekä lähiyhteisö- ja yhteiskuntasuhteissa (Niskala 2004, 41).

Sosiaalisen vastuun tunnusluvut ovat vielä suurelta osin kehityksen alla. Niiden tavoitteena on kuvata organisaation vaikutuksia yhteiskuntaan, jonka osana se toimii. Sosiaalista vastuuta voidaan tarkastella analysoimalla organisaation vaikutuksia sidosryhmiin paikallisella, kansallisella ja globaalilla tasolla. Usein sosiaaliset tunnusluvut liittyvät organisaation aineettomaan pääomaan, kuten osaamispääomaan ja maineeseen. (Niskala & Tarna 2003, 145) Sosiaalisen vastuun tunnusluvut on jaettu neljään luokkaan, jotka ovat työntekijöitä ja työolosuhteita koskevat käytännöt, ihmisoikeudet, yhteiskunta ja tuotevastuu (Juholin 2004, 240).

Useat GRI-ohjeiston suosittelemista sosiaalisen vastuun tunnusluvuista eroavat taloudellisen vastuun ja ympäristövastuun tunnusluvuista, sillä sosiaalinen vastuu ei ole yhtä helposti puettavissa mitattaviksi suureiksi. Tämän vuoksi sosiaalisen vastuun tunnusluvuissa on mukana useita niin sanottuja politiikkatunnuslukuja, jotka mittaavat yrityksen sosiaalisen vastuun toimintaperiaatteiden kattavuutta ja yksityiskohtaisuutta sekä toimenpiteitä tällä alueella. Sosiaalinen vastuu on yritykselle suurelta osin myös riskienhallinnan kysymys. Tämän vuoksi sitä myös mitataan riskien hallinnan käytäntöjen systemaattisuuden ja valvontajärjestelmien kattavuuden ja valvonnan tulosten perusteella. (Niskala & Tarna 2003, 146) Sosiaaliset kysymykset eroavat merkittävästi organisaatioiden välillä. Siksi sosiaalisen vastuun yksiselitteinen arviointi on hankalaa. Sosiaalisen vastuun tunnuslukujen määrittämisen yhteydessä

sidosryhmävuorovaikutuksen ja toimialakohtaisten raportointiohjeiden merkitys kasvaa. (Juholin 2004, 241)

GRI:n mukaisia sosiaalisen vastuun konkreettisia tunnuslukuja ovat muun muassa työntekijöiden määrä eriteltynä alueittain, arvoaseman ja työsopimuksen tyypin mukaan ja nettotyöllisyyden lisääminen. Terveysteen ja turvallisuuteen liittyviä tunnuslukuja ovat työssä aiheutuneiden onnettomuuksien määrät, poissaoloasteet ja kuvaukset yrityksen turvallisuustoimikunnista. Koulutukseen liittyvä tunnusluku on työntekijöiden koulutukseen käytetyt keskimääräiset tunnit. Ihmisoikeuksiin liittyvät tunnusluvut ovat laadullisia kuvauksia siitä, kuinka yritykset ottavat huomioon ihmisoikeuksia toiminnassaan. Esimerkkeinä mainittakoon kuvaus siitä, miten yritys ottaa toiminnassaan huomioon jakeluketjun ihmisoikeuskäytännöt tai noudattaa toiminnassaan ILO:n lapsityövoiman käytön konventiota. Yhteiskuntaan liittyvä tunnusluku voi olla esimerkiksi selostus siitä, kuinka yritys toimii estääkseen korruptiota ja lahjontaa. ("GRI Guidelines 2002, 52–55". Global Reporting Initiativen WWW-sivu <<http://www.globalreporting.org/guidelines/2002.asp/>>)

4 SOSIAALISESTI VASTUULLISEN SIJOITTAMISEN KRITEERIT GRI-OHJEISTON MUKAISISSA RAPORTEISSA

4.1 Aineisto ja analyysin toteutusmenetelmät

Tutkimuksen aineiston muodostavat kolmen suomalaisen yrityksen vuoden 2005 yhteiskuntavastuuraportit. Yritykset ovat Kesko Oyj, M-real Oyj ja Rautaruukki Oyj. Tutkimuksessa käytetään Rautaruukista sen markkinointinimeä Ruukki. Luvussa neljä myöhemmin esitetyt viittaukset perustuvat tutkittavien yritysten vuoden 2005 yhteiskuntavastuuraportteihin. Yritykset valittiin suomalaisyritysten joukosta Global Reporting Initiativen virallisesta, yritysten omaan ilmoittautumiseen perustuvasta tilastosta⁴. Yritysten valintaperusteina käytettiin myös niiden menestymistä ympäristöministeriön, kauppaja- ja teollisuusministeriön sekä KHT-yhdistyksen vuosittain järjestämässä ympäristö- ja yhteiskuntavastuuraportoinnin kilpailussa⁵.

GRI-ohjeiston soveltaminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Vapaaehtoisuuden takia yritysten ei myöskään tarvitse raportoida kaikista GRI-ohjeistoon kuuluvista asioista. Tämä asetti haasteita tutkimustyön tekemiselle ja tutkittavien yritysten valitsemiselle. Yhtenä yritysten valintakriteerinä on pidetty myös sitä, kuinka kattavasti yritykset käsittelevät GRI-ohjeiston mukaisia aiheita ja tunnuslukuja raporteissaan.

Tutkielman empiirinen osio on siis luonteeltaan toiminta-analyyttinen case-tutkimus. Käytännön tutkimusmenetelmänä on sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi valittiin tutkimuksen tutkimusmenetelmäksi tutkimusaineiston luonteen takia. Sisällönanalyysi on Tuomen ja Sarajärven (2002, 105; 110) mukaan menettelytapa, jonka avulla dokumentteja voidaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti. Tällä analyysimenetelmällä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja

---

⁴ ks. <http://www.globalreporting.org>

⁵ ks. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=1698&lan=fi>

yleisessä muodossa, kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on informaatioarvon lisääminen, koska hajanaisesta aineistosta pyritään luomaan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota.

Sisällön analyysi voidaan toteuttaa joko aineistolähtöisesti, teoriasidonnaisesti tai teorialähtöisesti. Tässä tutkielmassa on käytetty teorialähtöistä analyysia. Se on perinteinen analyysimalli, joka nojaa johonkin tiettyyn teoriaan, malliin tai auktoriteetin ajatteluun. Aineiston analyysia ohjaa aikaisemman tiedon perusteella luotu kehys ja ilmiöstä jo tiedetty vaikuttaa aineiston hankintaan ja siihen miten tutkittava ilmiö käsitteenä määritellään. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 99–100)

Tuomen ja Sarajärven (2002, 100) mukaan teorialähtöisessä analyysissa tutkimuksen teoreettisessa osiossa on hahmoteltu valmiiksi kategoriat, joihin aineisto suhteutetaan. Tässä tutkielmassa kategoriat muodostuvat EIRIS:n määrittelemistä sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kriteereistä. Tutkimusaineistoa tulkitaan näiden kriteerien perusteella, ja tutkimuksen ulkopuolelle jätetään muut olemassa olevat sijoituskriteerit. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 100–101) toteavat, että teorialähtöisessä analyysissa ilmiöstä jo tiedetty sanelee, miten aineiston hankinta järjestetään, ja miten tutkittava ilmiö käsitteenä määritellään.

Luvun neljä rakennetta ohjaavat Ethical Investment Research Servicen (EIRIS) määrittelemät sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kriteerit. EIRIS:n kriteerit ovat vain yksi vaihtoehto eri kriteeristöjen joukosta. Niiden voidaan laajuuteensa puolesta kuitenkin katsoa edustavan kattavasti sosiaalisesti vastuullisten sijoittajien erilaisia kiinnostuksenkohteita.

4.2 Hallintokäytännöt

4.2.1 Hallituksen kokoonpano ja menettely

Hallituksen kokoonpanoon ja menettelyyn liittyen sosiaalisesti vastuullisia sijoittajia kiinnostavat erityisesti toimitusjohtajan ja hallituksen puheenjohtajan eriytyneisyys, hallituksen jäsenten itsenäisyys, tilintarkastustoimikunnan itsenäisyys ja johtajien

palkkojen julkisuus. GRI-ohjeiston mukainen raportti keskittyy sen sijaan lähinnä hallituksen rakenteeseen ja sen toimintaprosesseihin yhteiskuntavastuun johtamisessa.

Kesko esittelee yhteiskuntavastuun raportissaan lähinnä tietoja hallintoperiaatteiden (Corporate Governance) säännöllisestä päivityksestä, hallituksen jäsenten lukumäärästä ja toimikauden poikkeavuudesta. Lisäksi Kesko raportoi yhtiöstä riippumattomien hallituksen jäsenten lukumäärän. M-real raportoi pitkälti samoista aiheista kuin Kesko. Raportista selviää, että Corporate Governance -hallintoperiaatteet ohjaavat M-realin hallituksen toimintaa. Hallintoperiaatteiden sisältö käytiin raportissa lyhyesti läpi. Hallintoperiaatteissa kuvataan M-realin eri toimielinten tehtävät ja kerrotaan miten ne määräytyvät Suomen osakeyhtiölain ja Suomen arvopaperimarkkinalain sekä muiden Suomen lakien mukaisesti. M-real erittelee lisäksi raportissaan hallituksen tehtävät. Ruukin yhteiskuntavastuuraportissa esitetään M-realin tavoin yrityksen Corporate Governance -ohjeet, joissa määritellään hallituksen tehtävät. Hallituksen tärkeimmät tehtävät esitellään myös lyhyesti Ruukin raportissa.

GRI-ohjeiston lähestymistapa hallituksen kokoonpanosta ja menettelystä raportointiin poikkeaa merkittävästi EIRIS:n lähestymistavasta. Tutkittavat yritykset esittivät GRI:n suositusten mukaisia asioita raporteissaan, mutta sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteon tukena tietoja ei luultavasti voi käyttää. GRI-ohjeiston mukaiset tiedot eivät tarjonneet käsitystä EIRIS:n kriteerien tarkoittamista asioista eli esimerkiksi siitä, kuinka yritys on varmistanut vastuullisen toiminnan edellytykset eriyttämällä tietyt yrityksen toiminnot ja toimijat toisistaan. EIRIS:n kriteerit korostavat siis erityisesti toiminnan läpinäkyvyyttä, kun taas GRI-ohjeisto tarkastelee hallitusta ja sen menettelyä yhteiskuntavastuun johtamisen näkökulmasta.

4.2.2 Naiset yritysten hallituksissa

GRI-ohjeistoon ei varsinaisesti sisälly kohtaa, jossa raportoidaan naisten lukumääristä yritysten hallituksissa. Ohjeistossa käsitellään kuitenkin ylimmän johdon ja hallintoelimien koostumusta sekä hallintoperiaatteita. Tutkittavista yrityksistä kaksi raportoi näissä yhteyksissä myös naisten lukumäärän hallituksissaan.

Keskon yhteiskuntavastuun raportissa naisten lukumäärää hallituksessa käsitellään hallintoperiaatteet ja organisaatio -otsikon alla, kun taas Ruukki esittää saman tiedon sosiaalisen vastuun yhteydessä ja ylimmän johdon ja hallintoelinten koostumus -osiossa. Keskon hallituksen seitsemästä jäsenestä yksi on nainen, kun taas Ruukin hallituksen seitsemästä jäsenestä jopa kolme on naisia. Ruukin kolmen naisen edustus hallituksessa on suomalaisissa pörssiyrityksissä todella harvinainen määrä eli ei ole ihme, että Ruukki raportoi laajasti aiheesta. M-real ei raportoi yhteiskuntavastuuraportissa naisten mahdollisesta lukumäärästä hallituksessaan. Raportista selviää vain, että hallituksen ja hallintoelinten koostumus selvitetään sekä tilinpäätösraportissa että vuosikatsauksessa. Tiedon puuttuminen herättää epäilyksen, että ovatko raportoitavat tiedot jätetty pois mahdollisesti kielteisyytensä takia. M-realin vuosikertomusta tutkimalla kuitenkin selviää, että yrityksen hallitukseen kuuluu yksi nainen.

GRI-ohjeiston aihealueisiin ei sisälly varsinaisesti hallituksen naisten lukumäärän raportointia, ja tutkittavat yrityksetkin olivat esittäneet tiedon useissa eri kohdissa. Tiedon voi kuitenkin luontevasti esittää esimerkiksi hallituksen ja hallintoelinten koostumuksen yhteydessä. Tutkittavien yritysten raporteista tiedon löytäminen oli todella hankalaa. M-realin raportoinnissa ihmetystä herätti se, että raportissa kerrottiin ainoastaan, että hallituksen koostumus esitetään tilinpäätösraportissa ja vuosikertomuksessa, kun melkein samalla vaivalla sen olisi voinut esittää myös yhteiskuntavastuuraportissa. Lukijalle aiheutuu huomattavasti ylimääräistä vaivaa lähteä etsimään tietoa kokonaan toisesta dokumentista. Vaikka GRI-ohjeisto ei sisällä kohtaa, jossa käsitellään naisten lukumäärää hallituksissa, niin yritysten tulisi huomioida, että yleisesti ottaen kaikki tasa-arvoon liittyvät luvut ja tilastot kiinnostavat useita lukijoita, ja ne ovat myös yleinen sijoituskriteeri.

4.2.3 Eettinen toimintaohjeisto ja sen sisältö

GRI-ohjeistossa yritysten eettisiä toimintaohjeistoja käsitellään pääasiassa hallintoperiaatteet ja johtamisjärjestelmät -osiossa ja lähinnä arvot, missio ja toimintaperiaatteet -otsikon alla. EIRIS:n sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kriteereissä tärkeänä pidetään eettisen ohjeiston sisältöä, ja sitä millaisia järjestelmiä yrityksellä on käytössä eettisten rikkeiden ja asioiden hoitamiseen.

Eettiset toimintatavat esitetään Keskon yhteiskuntavastuun raportissa yhteiskuntavastuuta ohjaavien periaatteiden ja johtamisjärjestelmien kappaleessa. Henkilöstön eettiset periaatteet ovat olleet Keskon käytössä jo vuodesta 1999 lähtien. Ohjeisto uudistettiin vuonna 2002 vastaamaan yrityksen uusia arvoja. Ohjeisto antaa yksityiskohtaisia vastauksia kysymyksiin, miten arvojen mukaan tulee käytännössä työskennellä. Eettisten periaatteiden ja arvojen omaksumista tukee myös erillinen koulutusmateriaali. Periaatteiden tunnettuuskartoitus tehtiin yrityksessä syksyllä 2006.

Keskon raportista selviää pääpiirteittäin eettisten toimintaperiaatteiden sisältö, mutta ei sitä, minkälaisia järjestelmiä yrityksellä on käytössä eettisten asioiden hoitamiseen. Asiasta kiinnostuneita kehoitetaan etsimään lisätietoa yrityksen internet-sivuilta, joilta raportin mukaan löytyy kokonaisuudessaan henkilöstön eettiset periaatteet. Työntekijöille jaettu käytännönläheinen opas ja järjestetty koulutus osoittavat kuitenkin Keskon panostavan nimenomaan siihen, etteivät eettiset periaatteet jäisi ainoastaan kirjoitetuiksi arvoiksi ilman käytännön merkitystä.

M-realin raportin mukaan yrityksen toimintaperiaatteet (Code of Conduct) ja hyvän hallintotavan periaatteet määrittelevät noudatettavat eettiset periaatteet ja arvot. Näitä periaatteita tulee noudattaa koko M-realin konsernissa. Painopisteinä ovat tuottavuus, avoimuus ja oikeudenmukaisuus. Metsäliitto Osuuskunta, joka on M-realin emoyhtiö, noudattaa toiminnassaan myös lisäksi Euroopan paperiteollisuusjärjestö CEPI:n hakkuiden laillisuutta koskevaa eettistä säännöstöä.

M-realin eettisten periaatteiden painopistealueet (luotettavuus, avoimuus ja oikeudenmukaisuus) ovat hyvin yleisluontoisia. M-realin raportista puuttuu käytännönläheisyys ja uskottavuus siihen, että toimintaperiaatteilla olisi todellista merkitystä myös käytännön työelämässä. Varsinaista eettistä toimintaohjeistoa M-realilla ei raportin mukaan ole käytössään, vaan toiminta perustuu enemmänkin muutamiin yksittäisiin arvoihin. Yrityksen käytössä mahdollisesti olevat järjestelmät eettisten asioiden hoitamiseen eivät selvinneet raportista.

Hallituksen hyväksymät menettelytapaohjeet ohjaavat Ruukin toimintaa. Ohjeissa määritellään hyvän liiketavan mukainen toiminta Ruukissa. Ruukki tunnustaa moitteettomien liiketapojen merkityksen toimintansa menestykselle pitkällä aikavälillä,

sillä hyvä liiketapa on omiaan herättämään lojaaliutta ja luottamusta työntekijöissä, asiakkaissa, osakkeenomistajissa sekä muissa sidosryhmissä. Hyvä liiketapa merkitsee yleisesti hyväksytyjen eettisten toimintatapaperiaatteiden sekä lakien noudattamista.

Ruukin raportointi eettisistä toimintaohjeistaan oli yhtä pintapuolista kuin M-realin raportointi. Raportissa korostettiin lähinnä hyvän liiketavan merkitystä. Ruukin menettelytapaohjeiden sisältöä ei raportissa käsitelty lainkaan, ja ohjeita ei myöskään millään lailla pyritty kytkemään käytännön työelämään. Raportointi oli kaunopuheista, mutta ei uskottavaa.

Yhteenvedona voidaan todeta, että yritysten yhteiskuntavastuuraportit eivät käsitelleet yritysten etiikkaa tai eettisiä toimintaohjeistoja kovin syvällisesti. Pääpaino raportoinnissa oli yrityksen käytössä olevien eettisten toimintaperiaatteiden esittelyssä yksittäisten arvojen muodossa. Sosiaalisesti vastuullista sijoittajaa taas kiinnostaa erityisesti se, millaisia valvontajärjestelmiä yrityksellä on käytössä eettisten rikkeiden valvomiseen ja ennaltaehkäisyyn. Tutkittavista yrityksistä ainoastaan Kesko pyrki vakuuttamaan lukijansa siitä, että eettisillä toimintaohjeilla on merkitystä myös käytännön työelämässä. Kesko panosti myös ainoana tutkittavista yrityksistä työntekijöiden kouluttamiseen eettisissä asioissa. Yleisluontoisuutensa takia raportit eivät kuitenkaan tarjonneet relevanttia tietoa eettisistä toimintaohjeistoista sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteon tueksi.

4.2.4 Suhtautuminen lahjontaan ja korrupioon

GRI-ohjeiston sosiaalisen vastuun yhteydessä käsitellään yrityksen suhtautumista lahjontaan. Sosiaalisesti vastuullinen sijoittaja on kiinnostunut lahjonta- ja korrupioasioista osana etiikkaa ja yrityksen suhtautumista eettisiin rikkeisiin.

Lahjonnan vastaiset periaatteet viestitään Keskon raportin mukaan henkilökunnalle muun muassa ”Tapamme toimia – henkilöstön eettiset periaatteet” -ohjeistuksessa. Ohjeistus on jaettu kirjallisena koko konsernin henkilökunnalle ja esitelty suullisesti yksiköiden omissa henkilökuntatilaisuuksissa. Väärinkäytöksiä ei kertomusvuoden aikana tullut ilmi. Myös Keskon ostotoiminnan eettisissä periaatteissa on julkaistu vastaava kielteinen suhtautuminen lahjontaan. Kesko kuuluu Transparency

Internationalin Suomen osastoon. Transparencyn vuoden 2005 korruptioindeksissä Keskon toimintamaista Hong Kong, Viro, Unkari, Liettua ja Latvia ovat hieman parantaneet arvosanaansa, kun taas Puolan, Kiinan ja erityisesti Venäjän saamat pisteet ovat edellisvuodesta pudonneet.

M-real on yhteiskuntavastuuraportissaan määritellyt neljä tärkeintä taloudellisen vastuun periaatetta, ja yksi niistä on pidättäytyminen korruptiosta ja lahjonnasta. Lahjonnan vastustaminen on M-realin mukaan terveen yritystoiminnan edellytys. M-real on korostanut lahjonnan vastaista periaatetta kaikille työntekijöilleen jo yli viidentoista vuoden ajan. Vuonna 2005 yritystä kohtaan ei esitetty yhtään lahjontaa koskevaa syytettä. Myös YK:n Global Compactin periaatteet, joiden edistämiseen M-real on sitoutunut, sisältävät lahjonnan vastaisen periaatteen.

Ruukissa liike-etujen saamiseen tai pitämiseen tähtävien lahjusten tai muiden oikeudettomien maksujen maksaminen viranomaiselle tai vastaavalle taholle tai tällaisten tarjoaminen on raportin mukaan ankarasti kielletty. Myös sosiaalisen vastuun periaatteisiin kuuluu kohta, jossa sitoudutaan olemaan hyväksymättä korruptiota.

Suomalaisessa liiketoimintakulttuurissa suhtaudutaan lahjontaan ja korruptioon hyvin kielteisesti. Lahjonnanvastaaiset lausunnot yritysten raporteissa tuntuvat melkein itsestäänselvyyksiltä. Siemensin tuore korruptioskandaali kuitenkin osoittaa, että Euroopassakin lahjontaa esiintyy suuressa mittakaavassa. Suomen toistuvasti loistava sijoitus Transparency Internationalin korruptioindeksissä lisää suomalaisten yritysten lahjonnanvastaisten lausuntojen uskottavuutta. Vuonna 2006 Suomi sijoittui indeksissä jaetulle ensimmäiselle sijalle. ("Ajankohtaista". Transparency Internationalin WWW-sivu <<http://www.transparency.fi>>) Suomalaisiin yrityksiin sijoitettaessa lahjontaan liittyvä sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kriteeri tuskin on kovin oleellinen, ja yritysten raportoimat tiedot ovat riittäviä huomioon ottaen lahjonnan ja korruption harvinaisuus Suomessa.

4.2.5 Ympäristölliset ja eettiset riskit ja riskienhallinta

Sosiaalisesti vastuullista sijoittajaa kiinnostaa yrityksen potentiaaliset eettiset ja ympäristölliset riskit. Eettisten ja ympäristöllisten riskien osalta pidetään erityisen

tärkeänä niiden tunnistamista, hoitamista ja hallintaa. GRI-ohjeistossa ympäristöriskejä käsitellään ympäristövahinkojen yhteydessä, eettisiä riskejä ohjeistossa ei sen sijaan käsitellä. Kaikki tutkittavat yritykset raportoivat toimintansa ympäristöriskeistä ja niiden hallinnasta. Eettisistä riskeistä ei sen sijaan raportoinut yksikään yritys.

Keskon yhteiskuntavastuun raportissa esitellään ympäristöjärjestelmät, joilla yrityksen ympäristöriskejä pyritään hallitsemaan. Ympäristöjärjestelmät sisältävät ISO 14001 -standardin mukaisen valmiuden ympäristöriskien hallintaan. Ympäristöriskien hallinta on myös osa Keskon turvallisuussuunnitelmaa. Kesko raportoi, että kaupan alan suurin ympäristöriski on tulipalo, jonka varalta henkilökuntaa on koulutettu. Ympäristöriskiksi voidaan luokitella myös Kesko-konserniin kuuluvan Kaukomarkkinoiden Haminan terminaali. Se on luokiteltu suuronnettomuusvaaralliseksi laitokseksi. Keskon toiminnassa myös maa-alueiden pilaantumiseen liittyy ympäristöriskejä. Pilaantuneita maita koskevia tutkimuksia tehdään vuosittain. Vuonna 2005 pilaantuneita maita löydettiin Suomessa neljästä kohteesta, joista kolme puhdistettiin. Ulkomailla tutkittiin kuusi kiinteistöä, joista yhdestä poistettiin pintamaat osittain.

Keskossa on raportin mukaan kiinnitetty erityistä huomiota ympäristöriskien määrittämiseen ja hallitsemiseen. Yhteiskuntavastuuraportoinnille tyypillinen piirre näyttää olevan kielteisten asioiden kääntäminen osittain myönteisiksi. Niistä kielteisistä asioista raportoidaan laajasti, joiden korjaamiseksi tarvittavat toimenpiteet on jo suoritettu. Raporteista ei luonnollisestikaan selviä, miten kattavasti raportoidaan niistä kielteisistä asioista, joita ei ole onnistuttu korjaamaan.

M-real on raporttinsa mukaan lisännyt kiristyvän kemikaalilainsäädännön vuoksi panostustaan raaka-aineisiin mahdollisesti liittyvien ympäristö-, terveys- ja turvallisuusriskien arviointiin. Kankaan tehtaalla saatiin vuonna 2005 päätökseen laaja ympäristöriskien hallintaohjelma, jossa käsiteltiin lähes sata potentiaalista riskikohdetta tuotantoprosessin eri osissa. Ohjelma perustui tehtaalla vuonna 2003 laadittuun satunnaispäästöjen riskianalyysiin. M-realilla on raportin mukaan myös aiemman toiminnan aiheuttamia ympäristövastuita. Vaativin ja kallein kunnostushanke on ollut Kolhon kyllästämö, joka saatiin päätökseen vuonna 2005. Pilaantunut maa-aines poistettiin ja eristettiin sitä varten rakennettuun tiiviiseen kapseliin. Pilaantunutta ja käsitellyn tarpeessa olevaa maa-ainesta on löytynyt neljältä tehtaalta.

M-realın raportointia leimaa se, että yrityksen panostus ympäristöriskien hallintaan ja arviointiin ei ole perustunut täysin vapaaehtoisuuteen. Lainsäädännön kiristyminen on osaltaan vaikuttanut asiaan. M-realın raportista käy kuitenkin ilmi, että ympäristöriskien kartoittamiseen on panostettu yrityksessä. M-real kuten Keskokin raportoi laajasti toimintansa ympäristövastuista ja niiden aiheuttamista toimenpiteistä. Kriittinen lukija voi pohtia, raportoidaanko vastuista ja korjaustoimenpiteistä mittavasti siksi, että ne parantavat yrityksen mainetta vastuullisena toimijana. Raporteista ei selviä, olisivatko raportointikäytännöt yhtäläiset myös jos ympäristövastuita ei olisi onnistuttu korjaamaan ennalleen.

Ruukin yhteiskuntavastuun raportin mukaan yrityksen ympäristöriskien hallinta perustuu järjestelmälliseen ympäristöasioiden huomioimiseen toiminnan ja tuotteiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Ruukissa toiminnan pohjaksi on valittu ISO 14001-ympäristöjärjestelmä ja yhtenäiset konsernin kattavat EHSQ-menettelytavat. Ympäristövaikutuksiltaan merkittävimmillä toimipaikoilla suoritettiin vuoden 2005 aikana ympäristöriskikartoitus. Vuonna 2006 kartoitus tehdään myös pienemmillä toimipaikoilla. Ympäristöriskien hallinnan osana Ruukki osallistuu kansainvälisten ja kansallisten teollisuuden etujärjestöjen lainsäädäntöhankkeita seuraaviin työryhmiin ja projekteihin. Vuonna 2005 viidellä toimipaikalla oli ympäristöluparajojen ylityksiä. Ylityksistä ei koitunut merkittäviä ympäristövaikutuksia, ja tarvittavat korjaavat toimenpiteet on aloitettu ja saatettu loppuun.

Ruukin raportoinnissa huomioitavaa oli se, että painopiste oli nykyisten ja menneiden tapahtumien lisäksi myös tulevassa. Raportissa esiteltiin varsin laajasti tulevia suunnitelmia ja toimenpiteitä. Tulevat suunnitelmat osoittavat, että yrityksellä on halua kehittää toimintojaan edelleen.

Yhteiskuntavastuun raporteista huomaa, että niiden edeltäjiä ovat olleet yritysten ympäristöraportit. Yhteiskuntavastuuraporteissa ympäristöasiat saavat yhä taloudellista ja sosiaalista osioita enemmän huomiota, ja raportoinnin taso on usein myös korkeampi ympäristöasioissa. Ympäristöriskien raportointiin kiinnitettiin yrityksissä paljon huomiota, ja myös raporttien väliset tasoerot olivat varsin pieniä. Yleisesti ottaen raporteista huomaa, että yritysten painopiste on siirtynyt ympäristöasioissa

ennaltaehkäisevän riskienhallinnan suuntaan. Yritykset ovat suorittaneet esimerkiksi useita mittavia ympäristöriskikartoituksia.

Sosiaalisesti vastuullista sijoittajaa kiinnostaa ympäristöriskien osalta niiden tunnistaminen, hoitaminen ja riskienhallinta. GRI-ohjeiston mukaiset yhteiskuntavastuun raportit sisälsivät juuri näitä tietoja. Riskienhallinnan osalta raportit olisivat voineet sisältää vielä enemmän pitkän aikavälin suunnitelmia. Eettisten riskien kartoittaminen ja hallinta on yrityksille selvästi haastavampaa ja uudempaa. Tutkittavat yritykset eivät ole vielä ryhtyneet siihen.

4.3 Sosiaaliset näkökohdat

4.3.1 Suhteet yrityksen tärkeimpiin sidosryhmiin

Yrityksen sidosryhmäsuhteita käsitellään GRI-ohjeistossa organisaation kuvauksen yhteydessä. Sosiaalisesti vastuullista sijoittajaa kiinnostaa EIRIS:n kriteerien mukaan erityisesti se, kuinka yritys hoitaa suhteita sidosryhmiinsä. Tärkeimpinä sidosryhminä pidetään työntekijöitä, asiakkaita, tavarantoimittajia ja yhteiskuntaa.

Keskon yhteiskuntavastuuraporttiin sisältyy selkeä ja helposti luettava sidosryhmäanalyysi. Analyysiin sisältyy Keskon sidosryhmäprosessin kuvaus sekä keskeisten sidosryhmien esittely taulukon muodossa. Kesko on listannut tärkeimpiin sidosryhmiinsä viranomaiset, henkilökunnan, omistajat, tavaroidentoimittajat, K-kauppiat ja tukkuasiakkaat, kuluttajat, kansalaisjärjestöt ja ay-liikkeen sekä tiedotusvälineet. Kesko on määritellyt kaikkien sidosryhmien osalta myös sidosryhmien odotukset Keskolta, Keskon toimenpiteet ja mittarit odotusten toteutumiseen.

Ruukin toiminnan kannalta tärkeimmät sidosryhmät on lueteltu yrityksen yhteiskuntavastuuraportissa. Ruukin tavoitteena on toimintansa avulla tuottaa hyvinvointia sidosryhmille. Ruukin tärkeimpiin sidosryhmiin kuuluvat raportin mukaan asiakkaat, tavarantoimittajat, henkilöstö, yhteistyökumppanit ja yhteiskunta, rahoittajat sekä omistajat. Raportissa on kerrottu myös yrityksen toimenpiteet, joiden avulla sidosryhmät pyritään pitämään tyytyväisinä.

M-realın raportissa ei käsitelty varsinaisesti yrityksen tärkeimpiä sidosryhmiä. Raportissa oli ainoastaan kappale, joka käsitteli muutamien sidosryhmien edustajien näkemyksiä M-realista. Kappaleessa metsänhoitaja, M-realın koneenkäyttäjä ja kotelopakkauksia tuottavan yrityksen toimitusjohtaja kertoivat omista näkemyksistään. Lähestymistapa poikkesi Keskon ja Ruukin raportointitavasta. Lähestymistavan ongelmana oli se, että se ei tarjonnut kokonaiskäsitystä yrityksen tärkeimmistä sidosryhmistä ja M-realın niihin liittyvistä toimenpiteistä. Todellisten ihmisten esittämät näkemykset kuvineen antoivat kyllä raportille mukavan inhimillisen ilmeen, mutta eivät varsinaisesti tarjonneet relevanttia tietoa.

Keskon ja Ruukin sidosryhmäraportointi oli selkeää, helposti luettavaa ja antoi kokonaiskäsityksen yritysten tärkeimmistä sidosryhmistä. Sekä Kesko että Ruukki käsittelivät raporteissaan kaikkia niitä sidosryhmiä, jotka EIRIS on luokitellut tärkeimmiksi. Lisäksi Kesko ja Ruukki raportoivat vielä erikseen ympäristöasioihin liittyvistä tärkeimmistä sidosryhmistään. M-realın raportointi poikkesi Keskon ja Ruukin valitsemasta tavasta. M-realın raportista jäi kaipaamaan selkeää listausta sidosryhmistä. Ehkä edellä mainitut lähestymistavat yhdistämällä olisi muodostunut sekä asiallinen että mielenkiintoinen kokonaisuus.

4.3.2 Epäitsekäät toiminnot ja hyväntekeväisyys

GRI-ohjeiston taloudellisen vastuun osioon sisältyy kohta, jossa käsitellään yrityksen yleishyödyllisiin tarkoituksiin antamaa tukea. Sosiaalisesti vastuullinen sijoittaja on EIRIS:n kriteerien mukaan kiinnostunut epäitsekäistä toiminnoista osana yrityksen sidosryhmäsuhteita.

Keskon yhteiskuntavastuun raportin mukaan Kesko ja sen tytäryhtiöt tukevat Suomessa monenlaisten yhteiskunnan hyväksi työtä tekevien yhteisöjen toimintaa. Kesko suuntaa tukeaan erityisesti hankkeisiin, jotka vaikuttavat lapsiperheiden arkeen. Kesko-konsernin taloudellinen tuki yleishyödyllisiin tarkoituksiin oli vuonna 2005 2,2 miljoonaa euroa (vuonna 2004 2,4 miljoonaa euroa). Tästä kolme neljäsosaa kohdistettiin urheiluun ja nuorisotyöhön. Lahjoituksia saivat myös terveydenhoito,

kansalais- ja ympäristöjärjestöt, kulttuurin tukeminen, tiede, tutkimus ja koulutus sekä maanpuolustusjärjestöt.

Keskon hyväntekeväisyystyö ei rajoitu vain kotimaahan. Viisivuotinen projekti Suomen UNISEFin välittämänä ja Intian UNISEFin Mumbain toimiston toteuttamana päättyi vuoden 2004 lopussa. Kesko, K-kauppiat ja Keskon henkilökunta tukivat Aasian hyötyaaltokatastrofin lapsiuhreja lahjoittamalla UNISEFille yhteensä noin 50 000 euroa, joilla toimitettiin niin sanottuja koululaatikoita Indonesiaan ja Sri Lankaan. Kesko osallistui myös UNISEFin ”Maailman tytöt kouluun” -ohjelmaan.

M-real ja Ruukki eivät käsittele hyväntekeväisyyttä tai epäitsekkäitä toimintoja yhteiskuntavastuuraporteissaan. Raporteista ei myöskään selviä, eivätkö yritykset osallistu mihinkään epäitsekkäisiin toimintoihin vai eikö niistä vain haluta raportoida. Syitä tunnusluvun puuttumiselle ei esitetty. M-realin ja Ruukin raporteista on kuitenkin löydettävissä muutamia esimerkkejä erilaisista vapaaehtoisista kehitysprojekteista. Projektit liittyivät kuitenkin yritysten toimialoihin, joten niitä ei voida pitää yritysten kannalta kovin epäitsekkäinä.

Epäitsekkäiden toimintojen ja hyväntekeväisyyden raportoinnissa oli yritysten välillä huomattavia eroja. Kesko raportoi ainoana yrityksenä antamansa taloudellisen tuen rahamäärän ja erotteli myös kohteet. Keskon toimiala saattaa vaikuttaa raportointiin. Kaupan ala toimii lähellä ihmisten jokapäiväistä elämää, ja Kesko voi korostaa tätä inhimillisyyttä hyväntekeväisyyden harjoittamisella. Hyväntekeväisyyden harjoittaminen voi myös kohottaa yrityksen imagoa. Toisaalta hyväntekeväisyyden merkitys vaihtelee myös maittain. Suomessa yrityksillä ei ole samanlaisia pitkiä perinteitä yritysten hyväntekeväisyyden suhteen kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa tai katolisissa maissa. Meillä peruspalvelut rahoitetaan verovaroin ja sosiaalinen turvallisuus ei perustu hyväntekeväisyyteen kuten eräissä maissa.

4.3.3 Suhteet työntekijöihin

4.3.3.1 Koulutus ja kehittyminen

GRI-ohjeistossa koulutukseen ja kehittymiseen on vain yksi avainindikaattoritason tunnusluku. Tämä tunnusluku on keskimääräiset koulutuspäivät. Sosiaalisesti vastuullinen sijoittaja tarkastelee EIRIS:n kriteerien mukaan koulutusta ja kehittymistä osana yrityksen työntekijäsuhteita. Tutkittavien yritysten keskuudessa koulutukseen, oppimiseen ja kehittymiseen liittyvät aiheet olivat suosittuja raportointikohteita, vaikka GRI-ohjeisto ei mitenkään korosta niitä. Aihe koettiin yritysten mukaan tärkeäksi, jotta pystytään vastaamaan markkinoiden tuleviin haasteisiin.

Keskossa oppiminen ja kehittyminen perustuvat järjestettäviin täydennyskoulutuksiin. Kesko raportoi, että Suomessa täydennyskoulutuksiin käytettiin 1,8 päivää työntekijää kohti vuonna 2005, edellisen vuoden luvun ollessa 1,2 päivää. Rahaa sijoitettiin 4,2 miljoonaa euroa eli 370 euroa työntekijää kohti (vuonna 2004 543 euroa työntekijää kohti). Edellisen vuoden tiedot esitettiin vertailutietoina, ja niistä huomasi, että koulutuspäivien määrä on noussut samalla kun koulutuksiin käytettävä raha on vähentynyt. Keskon koulutuksista 77 prosenttia toteutettiin sisäisesti. K-instituutissa opiskeli 10 965 keskolaista, K-kauppiasta ja K-kauppojen työntekijää. Keskon raportissa kerrottiin myös ulkomaiden koulutuspäivien olevan 1,0 päivää työntekijää kohti, ja rahaa niihin käytettiin 590 000 euroa eli 99 euroa työntekijää kohti.

Keskon raportissa esiteltiin case-tapauksena Rimi Balticin aloittama sisäinen trainee-ohjelma nuorille akateemisen loppututkinnon suorittaneille työntekijöille. Yhtiö myönsi myös 29 stipendiä työntekijöilleen akateemisten opintojen jatkamiseksi ja allekirjoitti sopimuksen Tallinnan Teknillisen Korkeakoulun kanssa uuden vähittäiskauppaan keskittyvän opinto-ohjelman aloittamiseksi.

M-real keskittyi raportissaan kuvaamaan henkilöstön kehittämisprosessia ja sen tuloksena syntyvää yksilöllistä koulutussuunnitelmaa. Kehittämisprosessin ytimenä ovat PMD-arviointikeskustelut (Performance Makes the Difference - Suorituskyky ratkaisee), joissa noudatetaan koko yhtiössä yhdenmukaista muotoa. Kaikki M-realin

toimihenkilöt osallistuvat kerran vuodessa PMD-keskusteluun, jossa laaditaan henkilökohtainen koulutussuunnitelma. M-realilla on myös käytössään oma koulutuskeskus M-institute Silva Tampereella. M-institute Silva kouluttaa M-realin tuotantohenkilöstöä tulevaisuuden ammatillisten vaatimusten mukaisesti. M-realissa on käytössä myös konsernitason koulutusohjelmia. Vuoden 2004 lopussa ja vuoden 2005 alussa noin 60 yhtiön ylimmän johdon edustajaa osallistui M-real Executive Development -ohjelmaan.

Tunnuslukuina M-real esittää raportissaan koulutuspäivien määrän ja koulutukseen käytetyt rahat työntekijää kohden. Vuonna 2005 koulutuspäiviä oli M-realissa 2,3 henkilöä kohden, luvun ollessa edellisenä vuonna 2,8. Rahaa koulutukseen käytettiin henkilöä kohden 454 euroa vuonna 2005 ja edellisvuonna 543 euroa henkilöä kohden. Molemmat tunnusluvut olivat siis edellisvuoden vastaavia lukuja pienemmät.

Ruukissa koulutus ja kehittyminen perustuvat yhteiskuntavastuun raportin mukaan säännöllisiin kehityskeskusteluihin, kehittämissuunnitelmiin sekä valmennusohjelmiin. Raportissa esitetään myös muutaman käytännön esimerkin avulla miten kehittymistä on edistetty. Vuonna 2005 osaamista kehitettiin tarjoamalla henkilöstölle uusia tehtäviä, osallistumisella kehitysprojekteihin, kansallisella ja kansainvälisellä tehtäväkierrolla sekä koulutuksella. Ruukin johdon kehittämishohjelmista merkittävimmät olivat Talent-, Excellence- ja Strategiavalmennusohjelmat. Turvallisuusjohtamisen koulutukseen panostettiin vuonna 2005 voimakkaasti toteuttamalla pilottihanke Ruukki Productionissa. Tavoitteena on toteuttaa koulutus vuoden 2006 aikana kaikissa divisioonissa ja maissa.

Ruukki ei esittänyt raportissaan yhtään numeerista tunnuslukua vaan raportointi oli täysin laadullista. Tunnuslukujen avulla lukija pystyisi nopeasti muodostamaan yleiskäsityksen asioista. Ruukin raportointi olisi saanut olla konkreettisempaa ottaen huomioon aiheen yksiselitteisyys.

Keskon ja M-realın raporteista sai nopeasti yleiskäsityksen koulutuksesta kahden numeerisen tunnusluvun avulla. Molemmat yritykset ilmoittivat keskimääräiset koulutuspäivät ja koulutukseen käytettävät varat työntekijää kohden. Tunnuslukujen laskentatavat olivat samat, ja ne olivat keskenään vertailukelpoisia toimialojen

erilaisuudesta huolimatta. Konkreettiset tunnusluvut ja edellisten vuosien vertailutiedot ovat merkittävässä roolissa, kun pyritään arvioimaan tulevaa kehitystä. Kesko tarjosi vertailutiedot jopa viiden edellisen vuoden ajalta. Ajanjakso on jo niin pitkä, että kehityksen suunnasta uskaltaa vetää perusteltuja johtopäätöksiä. Ruukin raportointi oli laadullista, ja se ei tarjonnut yhtä yksiselitteistä tietoa kuin Keskon ja M-realin raportit. Ruukin raportista ei myöskään löytynyt tietoa, miten koulutukseen liittyvät asiat ovat kehittyneet. Yritysten olisi toivonut keskittyvän raportoinnissa enemmän myös tulevaisuuden mukanaan tuomiin haasteisiin ja tavoitteisiin pelkän nykyhetken lisäksi.

4.3.3.2 Terveys ja turvallisuus

GRI-ohjeistossa terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä asioita käsitellään varsin laajasti. Ohjeiston avainindikaattoreihin kuuluvat työperäiset vahingot ja sairaudet, viralliset työsuojelutoimikunnat, tapaturmat ja kuolemantapaukset sekä HIV/AIDS-kysymyksiin liittyvät politiikat ja ohjelmat. Sosiaalisesti vastuullisten sijoittajien mielenkiinto terveys- ja turvallisuusasioihin on lähinnä osa suurempaa kokonaisuutta. Mielenkiinnon kohteena on yrityksen työntekijäsuhteet.

Keskon raportoitaviin tunnuslukuihin kuuluivat vuosittaisten sairauspoissaolojen määrä (9,7 työpäivää/henkilö) ja terveydenhoitoon käytetyt varat (427 euroa/henkilö). Raportoinnin pääpaino on terveysasioissa, ei niinkään turvallisuusasioissa. Raportista selviää, että Keskon työterveyshuolto keskittyy työyhteisölliseen hyvinvointiin ja työkykyä ylläpitävään toimintaan, jonka osuus työterveyshuollon volyymistä on viime vuosina ollut noin 40 prosenttia. Vuonna 2004 sairauspäiviä oli 9,9 henkilöä kohden, ja varoja terveydenhuoltoon käytettiin 402 euroa henkilöä kohden. Tunnuslukujen kehityksestä voi vetää johtopäätöksen, että käytettävien varojen lisäys on pienentänyt sairauspäivien määrää. Terveys- ja turvallisuusasioihin käytettävien varojen osalta Kesko esittää vertailutiedot jopa viideltä edelliseltä vuodelta.

Case-tapauksena Kesko esittelee Ruokakeskon onnistuneen H.Y.M.Y -ohjelman. Ohjelma käynnistyi logistiikkatoiminnoissa vuonna 2004, jolloin yksikössä huolestuttiin toistuvista sairauspoissaoloista ja poissaolopäivien kasvusta. Ohjelman tavoite vähentää sairauspoissaoloja saavutettiin jo ensimmäisenä toimintavuonna, kun

poissaoloja kuvaava indeksi laski 146:sta 141:een edelliseen vuoteen verrattuna. Myös työtapaturmien määrää saatiin vähennettyä.

Keskon raportoinnissa yhdistettiin yksiselitteiset numeeriset tunnusluvut ja käytännönläheiset, aiheeseen liittyvät case-tapaukset. Erityisen selkeästi Keskon raportista huomaa yhteyden toimenpiteiden ja tulosten välillä. Aiempien vuosien huolestuttavat tulokset ovat johtaneet parannustoimenpiteisiin, joiden tehokkuus puolestaan näkyy lukujen paranemisena. Yritysten yhteiskuntavastuuseen ei kuulu ainoastaan raportoida menneistä luvuista, vaan suunnitella ja toteuttaa myös toimenpiteitä asioiden parantamiseksi tulevaisuudessa.

M-realın yhteiskuntavastuuraportissa käsitellään yleisellä tasolla yrityksen määrittelemää työturvallisuus- ja hyvinvointipolitiikkaa. Se määrittää yhtiönlaajuiset standardit vastuille, läpinäkyvälle raportoinnille, tavoitteiden asettelulle ja korjaaville toimenpiteille. M-realilla on käytössään myös työturvallisuuden ja -hyvinvoinnin hallintajärjestelmämalli. Tunnuslukuina M-realın raportissa on ilmoitettu viisi työturvallisuuteen ja -terveyteen liittyvää tunnuslukua: sairauspoissaolot, työtapaturmapoissaolot, poissaoloon johtaneet työtapaturmat (miljoonaa työtuntia kohden), työtapaturmista menetetyt päivät (miljoonaa työtuntia kohden) ja läheltä piti -ilmoitukset. M-realissa oli raportin mukaan 15,5 poissaoloon johtanutta työtapaturmaa miljoonaa tehtyä työtuntia kohden, mikä oli 18 % vähemmän kuin vuonna 2004. Ilmoitettujen läheltä piti -tilanteiden määrä oli tuotantolaitoksissa 2 335, mikä oli 48 % enemmän kuin vuonna 2004. Työtapaturmien aiheuttamia poissaolopäiviä oli 6 240 eli 0,2 % teoreettisesta säännöllisestä työajasta. M-real raportoi myös kahdesta kuolemaan johtaneesta työtapaturmasta.

M-realın raportoinnissa erityisen positiivisena asiana voidaan pitää sitä, että menneiden tapahtumien kuvaamisen lisäksi raportissa keskityttiin myös tulevaisuuden ennakkointiin. Menneitä tapahtumia kuvasi raportissa esimerkiksi poissaoloon johtaneiden tapaturmien määrä. Sen sijaan läheltä piti -tilanteiden määrä on tulevaisuuteen liittyvä ennakoivampi tunnusluku, joka auttaa tunnistamaan parannusta vaativat alueet ennen varsinaisten tapaturmien sattumista. Raportoinnin painopiste on siis siirtynyt ennakoivampaan suuntaan.

Ruukin työterveyshuollon tavoitteena on ylläpitää henkilöstön fyysistä kuntoa ja henkistä vireyttä siten, että se edistää yhtiön liiketoiminnallista menestystä ja parantaa yksilön elämänlaatua. Pääsääntöisesti panostetaan ennaltaehkäisyyn, jota toteutetaan terveystarkastuksilla ja työympäristön riskiarvioinneilla. Ruukissa panostetaan myös tapaturmattomaan ja turvalliseen työympäristöön. Vuoden 2005 teemana oli turvallisuusjohtaminen ja sen kehittäminen. Tavoitteena on merkittävä parannus tapaturmataajuudessa vuoteen 2008 mennessä. Vuonna 2005 tapaturmataajuus laski 24 tapaturmaan miljoonaa työtuntia kohden edellisvuoden 32:sta.

Ruukin raportointi keskittyy enemmän asioiden kuvailuun kuin todellisiin esimerkkeihin tai lukuihin. Ainoa yrityksen laskema tunnusluku oli tapaturmataajuus miljoonaa työtuntia kohden. Tunnusluvun kehityksen arvioimisen teki hankalaksi esitetyn diagrammin epätarkkuus. Tarkkoja arvoja oli lähes mahdoton saada selville, vaikka kehityksen suunta selvisikin. Ruukki raportoi myös, että yrityksen tavoitteena on tapaturmataajuuteen liittyvä merkittävä parannus vuoteen 2008 mennessä. Raportissa ei kuitenkaan lainkaan määritellä, mikä olisi merkittävä parannus tunnusluvussa tai miten se pyritään saavuttamaan. Ruukki ei myöskään raportoinut lainkaan sairauspoissaolojen määrää. Tätä voidaan pitää yllättävänä, sillä sairauspoissaolojen määrä on yksi perinteisistä henkilöstötunnusluvuista työtapaturmien määrän ohessa, ja niitä on yleensä seurattu yrityksissä jo ennen yhteiskuntavastuuraportoinnin yleistymistäkin. Ruukin raportoinnista olisi ollut helpompi muodostaa kokonaiskäsitys, jos siinä olisi esitetty muitakin terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tunnuslukuja kuin ainoastaan tapaturmataajuus.

Yleisesti ottaen työterveys- ja turvallisuudenaiheiden erityistä suosiota raportointiaiheita selittää luultavasti osittain se, että niihin liittyvillä tiedoilla on vaikutusta moneen asiaan ja myös yrityksen taloudelliseen menestykseen. Ne ovat toisaalta myös perinteisiä henkilöstötunnuslukuja, joita on seurattu yrityksissä jo ennen yhteiskuntavastuuraportoinnin yleistymistä.

Raporttien vertailemisen teki erityisen hankalaksi eroavuudet tunnuslukujen laskentatavoissa. Kesko ja M-real raportoivat molemmat esimerkiksi sairauspoissaolojen määristä. Keskon raportissa sairauspäivät oli esitetty miljoonaa työtuntia kohden, kun taas M-real raportoi sairauspoissaolonsa prosentteina

säännöllisestä työajasta. Molemmista tunnusluvuista voi seurata kehittymisen suuntaa edellisiin vuosiin verrattuna, mutta eri yritysten keskinäinen vertailu on hankalaa. Toisena esimerkkinä M-real ja Ruukki raportoivat molemmat työtapaturmien määristä. M-realin luku käsittää poissaoloon johtaneet työtapaturmat miljoonaa työtuntia kohden, kun taas Ruukki raportoi ainoastaan tapaturmien määrän miljoonaa työtuntia kohden. Ruukin raporttiin siis sisältyy myös ne tapaturmat, jotka eivät ole aiheuttaneet poissaoloja. Erot tunnuslukujen laskentatavoissa tekevät vertailun lähes mahdottomaksi, ja paradoksaalisesti juuri vertailun parantaminen on GRI:n tärkein päämäärä. Olennaista olisi, että GRI määrittelisi yksiselitteiset tunnuslukujen laskentaohjeet ja yritykset noudattaisivat niitä.

4.3.3.3 Tasa-arvo

Tasa-arvoa käsitellään GRI-ohjeistossa sosiaalisen vastuun yhteydessä. EIRIS:n kriteereissä tasa-arvoon liittyen korostetaan erityisesti työhönoton tasapuolisuutta. Tutkittavien yritysten raporteissa tasa-arvoa on käsitelty varsin vaihtelevasti. Kesko raportoi tasa-arvosuunnitelmastaan ja sen tavoitteista, Ruukki tasa-arvosuunnitelman olemassaolosta, ja M-real taas ei käsittele varsinaisesti lainkaan tasa-arvoa tai sen toteutumista.

Keskon yhteiskuntavastuun raportissa kerrotaan, että yrityksellä on ollut voimassaoleva tasa-arvosuunnitelma jo vuodesta 1996 lähtien, ja sen toteutusta seurataan vuosittain. Suunnitelman tavoitteena on muun muassa edistää naisten ja miesten tasapuolista hakeutumista avoinna oleviin tehtäviin, tasapuolisia mahdollisuuksia kehittymiseen ja uralla etenemiseen, tasapuolista sijoittumista organisaation eri tasoille ja samanarvoisuutta palkkauksessa ja muissa työsuhteen ehdoissa.

Keskon pitkä historia tasa-arvosuunnitelman noudattamisessa näkyy raportissa. Tasa-arvosuunnitelman käytännön tavoitteiden esittely antoi lukijalle tietoa myös suunnitelman sisällöstä. Keskossa tasa-arvoon on otettu myös toinen lähestymistapa, ja sitä on pyritty mittaamaan myös työtyytyväisyystutkimuksen yhteydessä. Tutkimuksessa tasa-arvon toteutumiselle annettiin vuonna 2005 arvosana 3,6 asteikolla 1-5. Arvosana on vuodesta 1996 lähtien parantunut joka vuosi vuotta 2004 lukuun ottamatta. Arvosanan parantumista voidaan pitää suhteellisen luotettavana merkkinä siitä, että

tasa-arvon parantamiseksi on tehty tuottavaa työtä. Tasa-arvo on hankalasti mitattava asia, ja luotettavimman kuvan siitä saa itse työntekijöiltä. Aiempien vuosien vertailutietojen esittäminen antaa mahdollisuuden arvioida tasa-arvon kehittymistä.

M-real ei yhteiskuntavastuun raportissaan käsittele tasa-arvoa. M-real raportoi ainoastaan taulukon muodossa työntekijöidensä naisten (20 %) ja miesten (80 %) osuudet sekä naisten osuuden yrityksen johtotehtävissä (19 %). Näitä asioita ei käsitellä sanallisesti lainkaan. Ruukki puolestaan ilmoittaa, että se sitoutuu tasapuolisuuteen rekrytoinnissa ja työsuhteita koskevissa käytännöissä. Raportin mukaan vuonna 2005 vahvistettiin Ruukin tasa-arvosuunnitelma Suomen osalta.

M-real ja Ruukin raporteissa tasa-arvoasioihin ei oikeastaan kiinnitetä huomiota. M-real raportoi ainoastaan naisten ja miesten prosentuaaliset määrät, jotka eivät juuri anna viitteitä tasa-arvon toteutumisesta tai työhönoton tasapuolisuudesta. Ruukilla on raportin mukaan käytössä virallinen tasa-arvosuunnitelma, mutta sen sisältöä ei raportissa käsitellä lainkaan.

M-real ja Ruukin raporttien tiedot eivät yleisluontoisuudessaan tarjoa hyödyllistä tietoa sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteon tueksi. Keskon raportin tiedot sen sijaan olivat huomattavasti tarkempia, ja ne saattavat olla avuksi sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteossa. Erityisen myönteistä Keskon raportoinnissa oli työtyytyväisyystutkimuksen tulosten esittely. Henkilöstön mielipiteiden uskottavuus on huomattavasti parempi kuin esimerkiksi pelkkien tilastojen.

4.3.4 Työpaikkojen luominen

GRI-ohjeistossa tarkastellaan henkilöstön nettomuutosta maittain. Tämä tunnusluku antaa viitteitä myös siitä, miten yritys on onnistunut mahdollisesti luomaan uusia työpaikkoja. Tosin työpaikkojen nettomuutos ei varsinaisesti erottele luotujen ja vähennettyjen työpaikkojen suhdetta, mutta se ilmaisee kuitenkin kehityksen suunnan. Kaikki tutkittavat yritykset raportoivat työpaikkojen nettomuutoksesta, ja Keskon raportista selvisi myös irtisanomisten ja uusien työpaikkojen suhde.

Kesko-konsernissa työpaikkojen määrä kasvoi raportin mukaan sekä Suomessa että ulkomailla. Koko konsernin henkilökuntamäärä oli keskimäärin kokoaikaisiksi työntekijöiksi muutettuna 21 603 henkilöä eli 4075 enemmän kuin edellisvuonna. Suomessa lisäys oli 945 henkilöä. Samassa yhteydessä raportoitiin myös Ruokakeskon yt-neuvotteluista ja aloitetuista toiminnan tehostamiseen Suomessa tähtäävistä toimenpiteistä. Neuvottelujen tuloksena toteutettiin lähes 80 henkilön vähennys eläkeratkaisuilla ja muilla järjestelyillä. Lisäksi jouduttiin irtisanomaan 73 henkilöä.

M-realın raportin mukaan yrityksessä ei vuonna 2005 luotu uusia työpaikkoja. Asiaa ei ilmaistu suoraan vaan se selvisi henkilöstön nettomuutostaulukkoa tutkimalla. Työpaikkojen määrä väheni vuoden 2004 15 960 työpaikasta vuoden 2005 15 154 työpaikkaan eli henkilöstön nettomuutos oli 806, joista yritysostojen ja -myyntien vaikutus vuonna 2005 oli 374. Myöskään Ruukissa ei ole viimeisten vuosien aikana luotu uusia työpaikkoja, vaan Ruukin henkilöstön määrä on viimeisen kolmen vuoden ajan jatkanut laskuaan. Vuonna 2004 se oli 12 126 ja vuonna 2005 11 374.

M-real ja Ruukki raportoivat niukasti työpaikkojen määrään liittyvistä asioista, kun taas Keskon raportointi oli monipuolisempaa. Toisaalta Kesko oli yrityksistä ainoa, joka oli kyennyt lisäämään työpaikkojen määrää vuoden 2005 aikana. Positiivinen tulos saattaa vaikuttaa myös raportointitapaan. M-realın ja Ruukin kohdalla tilastot osoittivat työntekijöiden määrän laskeneen, mutta mahdollisia syitä tai selityksiä ei valitettavasti käsitelty lainkaan. Tulevaisuuden ennusteet olisivat myös olleet havainnollistavia. Raportin perusteella jäi epäselväksi jatkuuko kehitys luultavasti samantapaisena. M-realın ja Ruukin kohdalla raportoinnin avoimuus olisi antanut myönteisemmän kuvan tästä varsin kielteisestä asiasta. Sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan kannalta työpaikkojen määrään liittyvä raportointi saattaa olla tärkeää. Työpaikkojen mahdollinen väheneminen voi olla merkki monesta kielteisestä asiasta ja kertoa yrityksen kunnosta paljon.

4.3.5 Ihmisoikeudet

GRI-ohjeistossa ihmisoikeuksia käsitellään yhtenä sosiaalisen vastuun kokonaisuutena. Ihmisoikeudet ovat GRI-ohjeistossa varsin merkittävässä asemassa. Ihmisoikeuksiin kuuluvia näkökohtia ovat muun muassa syrjäntäkielto, järjestäytymisvapaus,

lapsityövoima ja pakkotyövoima. GRI:n mukaisessa raportissa tulisi käsitellä myös toimittajaketjun ja alihankkijoiden ihmisoikeusasioihin liittyviä arviointeja koskevia politiikkoja ja menettelytapoja. EIRIS:n kriteereissä korostetaan erityisesti haasteita, joita seuraa liiketoiminnasta maissa, joissa ihmisoikeudet ovat eniten uhattuina. Lisäksi tutkitaan miten perusihmisoikeuksia noudatetaan näissä maissa. Erityisesti huomiota kiinnitetään niiden yritysten menettelytapoihin, joiden tuotantoketju on globaali ja jotka toimivat sektoreilla, joilla rikkomukset ovat yleisimpiä.

Keskon ihmisoikeuksien raportoinnista löytyi eniten piirteitä siitä, mitä EIRIS:n kriteereissä käsitellään ihmisoikeuksien yhteydessä. Keskon yhteiskuntavastuun raportin yksi osa-alue oli tavarantoimittajien sosiaalisen laadun valvonta. Tässä seitsemän sivun pituisessa kappaleessa kuvataan yksityiskohtaisesti tavarantoimittajien ihmisoikeuksiin liittyviä asioita. Toista ääripäätä raportoinnista edustaa M-real, joka tyytyy raportissaan ainoastaan kertomaan, että ihmisoikeudet ovat yksi yrityksen sosiaalisen vastuun osa.

Keskossa sosiaalisen laadun valvonta on osa tuontiestojen riskien hallintaa. Valvonta kattaa sellaisia maita ja tuoteryhmiä, joissa on kansainvälisten selvitysten perusteella havaittu työoloihin ja -ehtoihin liittyviä epäkohtia. Keskossa tähän riskiryhmään luetaan 37 maata, joissa valvottavia tuoteryhmiä ovat muun muassa hedelmät, vihannekset, kukat, vaatteet, kodin tekstiilit, kengät, lelut ja huonekalut. Tavarantoimittajia tässä ryhmässä on noin 350, joilla on yhteensä noin 300 000 työntekijää.

Kesko on julkaissut ostotoimintansa eettiset periaatteet keväällä 2000. Ne pohjautuvat Kansainvälisen Työjärjestön ILO:n keskeisiin työelämää sääteleviin sopimuksiin sekä YK:n ihmisoikeuksien julistukseen ja lapsen oikeuksien sopimukseen. Samoista säännöistä on laadittu kansainvälinen Social Accountability SA 8000 -standardi, jota Kesko on suositellut tavarantoimittajilleen, ilmoittaen suosivansa ostoissaan SA 8000 -sertifioinnin hankkineita yrityksiä. Keskon lisäksi moni muu kaupan alan yritys on toivonut alalla päästävän yhteiseen, päällekkäistä työtä poistavaan auditointimalliin. Vuonna 2004 tällainen yhteistyö käynnistyi kun eurooppalaiset kauppaketjut perustivat Brysseliin sosiaalisia auditointeja edistävän organisaation nimeltä Business Social Compliance Initiative (BSCI). Kesko liittyi BSCI:n jäseneksi vuoden 2005 alussa ja

sitoutui omassa ostotoiminnassaan edistämään BSCI:n noudattamien periaatteiden toteutumista.

Keskon toimiala ja yrityksen globaali kaupankäynti saattavat vaikuttaa siihen, että yhteiskuntavastuuraportissa on kiinnitetty erityistä huomiota ihmisoikeusasioihin. Kesko on luokitellut tavarantoimittajansa ja muodostanut erityisen riskiryhmän maiden ja tuoteryhmien perusteella. Tuotteiden alkuperän huomioiminen ja siihen liittyvät eettiset kysymykset ovat olennainen osa kaupan alan yritysten toimintaa nykypäivänä. Kuluttajat ovat aiempaa tarkempia esimerkiksi tuotteiden alkuperämaasta, ja sillä on vaikutusta myös liiketoimintaan. Kesko ei ole kuitenkaan ryhtynyt välttämään tiettyjen maiden tavarantoimittajia vaan pyrkii lähinnä valvomaan, että toimittajat noudattaisivat ihmisoikeuksia. Kesko on raporttinsa mukaan pyrkinyt omalta osaltaan vaikuttamaan ihmisoikeuksiin myös maailmanlaajuisesti kannustaessaan yrityksiä hankkimaan SA 8000 -sertifioinnin. Raportista välittyy lukijalle kuva, että Kesko pyrkii olemaan ihmisoikeusasioissa aktiivinen toimija.

M-realın yhteiskuntavastuun raportissa kerrotaan, että yrityksen sosiaalisen vastuun ulottuvuuden yksi osa on ihmisoikeudet, mutta niistä ei raportoida tarkemmin. M-real on raporttinsa mukaan sitoutunut toiminnassaan edistämään myös YK:n Global Compactin periaatteita oman vaikutusvaltansa rajoissa. Global Compact on YK:n hyvän yrityskansalaisuuden aloite, joka perustuu kymmeneen ihmisoikeuksia, työelämää, ympäristönsuojelua ja lahjonnan vastaisuutta koskevaan periaatteeseen.

M-realın toiminnasta suurin osa tapahtuu Euroopan maissa. Euroopassa ihmisoikeuksien noudattaminen on yleisesti ottaen suhteellisen korkealla tasolla. Ehkä ihmisoikeusasioihin ei siksi ole kiinnitetty kovin suurta huomiota M-realın raportissa. Ihmisoikeuksien noudattamista saatetaan pitää osittain itsestäänselvyytenä. Toisaalta M-realilla on toimintaa myös esimerkiksi Kiinassa, joka EIRIS:n kriteerien mukaan luokitellaan maihin, joissa ihmisoikeusasioihin tulisi kiinnittää erityistä huomiota. M-realın raportista puuttuivat käytännön esimerkit. Siinä tyydyttiin lähinnä toteamaan, että yritys on toiminnassaan sitoutunut edistämään tiettyjä ihmisoikeusperiaatteita. M-realın raportoinnissa ilmenee GRI-ohjeiston mukaisille raporteille yhteinen ongelma. GRI-ohjeisto ei määrittele yksittäisten aiheiden raportoinnille vähimmäisvaatimuksia. Esimerkiksi M-real, joka ainoastaan ilmoittaa noudattavansa ja edistävänsä

ihmisoikeusasioita, voi raportissaan kuitenkin kertoa käsittelevänsä ihmisoikeusasioita GRI-ohjeiston mukaan. Todellisuudessa raportin ihmisoikeusasioihin liittyvistä tiedoista tuskin on hyötyä kenellekään.

Ruukki kunnioittaa yhteiskuntavastuuraporttinsa mukaan hyväksytyihin kansainvälisiin julistuksiin kirjattuja ihmisoikeuksia. Tällaisia julistuksia ovat esimerkiksi YK:n Global Compact -periaatteet, ILO:n julistus työelämän peruseriaateista ja oikeuksista sekä OECD:n monikansallisten yritysten toimintaohjeet. Ruukissa ei myöskään raportin mukaan suvaita ihmisoikeuksia loukkaavia työolosuhteita. Ruukki sitoutuu myös noudattamaan yleismaailmallisesti hyväksytyjä ihmis-, lasten ja työntekijöiden oikeuksia. Tämä tarkoittaa, että yhtiö sitoutuu kunnioittamaan ja edistämään ihmisoikeuksia niissä maissa, joissa konsernilla on toimintaa. Konserni seuraa raportin mukaan aktiivisesti ihmisoikeuksia koskevaa tilannetta niissä maissa, joissa sillä on toimintaa.

Ruukki raportoi seuraavansa ihmisoikeuksien noudattamista niissä maissa, joissa konsernilla on toimintaa. Näitä maita ei kuitenkaan luokiteltu sen mukaan, kuinka uhattuina ihmisoikeudet niissä ovat. Raportissa ei myöskään kerrottu miten tätä ihmisoikeuksien aktiivista seuraamista ja edistämistä käytännössä toteutetaan. Myös Ruukin toiminnasta suurin osa tapahtuu Euroopan maissa. Toiminta-alue saattaa vaikuttaa ihmisoikeusasioiden raportoinnin tasoon ja tyyliin. Ruukki korostaa raportoinnissaan lähinnä arvoja ja yleisiä periaatteita. Raportista ei löydy varsinaisia esimerkkejä siitä, miten näitä arvoja käytännössä toteutetaan. Käytännön yhteyksien puuttuminen vaikuttaa heikentävästi raportin uskottavuuteen.

4.4 Ympäristönäkökohdat

4.4.1 Yrityksen ympäristöpolitiikka

GRI-ohjeistossa ympäristöpolitiikkaa käsitellään pääasiassa johtamisjärjestelmät - osiossa. Kaikki tutkittavat yritykset käsitelivät jossain määrin ympäristöpolitiikkaansa. EIRIS:n kriteereissä huomiota kiinnitetään siihen, onko yrityksellä käytössään ympäristöpolitiikka ja miten se tuo esille yrityksen tärkeimpiä ympäristökysymyksiä.

Ympäristöpolitiikan osalta käsitellään myös sitoutumista kestäväan kehitykseen, sen valvontaa ja kohteita.

Keskon raportin mukaan yrityksellä on käytössä ympäristöpolitiikka, mutta sen sisältöä ei esitelty tarkemmin. Ympäristöpolitiikan olemassaolon mainitsemisen lisäksi ilmoitettiin, että Kesko on ympäristöpolitiikassaan sitoutunut Kansainvälisen Kauppakamarin julkaisemaan Elinkeinoelämän peruskirjaan kestävan kehityksen aikaansaamiseksi. M-real esittelee yhteiskuntavastuun periaatteissaan yrityksen ympäristöpolitiikan pääpiirteet. Raportin mukaan ympäristöpolitiikka määrittää kuinka M-real yhdistää ympäristöjohtamisen liiketoimintaansa. Poliitiikan avulla varmistetaan, että yhtiön vastuut, raaka-aineiden ja energian käyttö, tuoteturvallisuus, tuotekehitys ja avoin vuoropuhelu ovat järkevän ympäristökäytännön mukaisia. Myös Ruukin yhteiskuntavastuuraportista löytyy maininta yrityksen ympäristöpolitiikasta. Ruukin ympäristöpolitiikassa sitoudutaan raportin mukaan muun muassa jatkuvaan parantamiseen ja ympäristön pilaantumisen ehkäisemiseen. Lisäksi ympäristöpolitiikassa sitoudutaan kehittämään kilpailukykyisiä ja ekotehokkaita tuotteita.

Yritysten raportit tarjosivat osittain EIRIS:n kriteerien tarkoittamaa tietoa yritysten ympäristöpolitiikoista. Tieto oli kuitenkin niin pintapuolista, että sillä tuskin on vaikutusta sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksentekoon. M-realin ja Ruukin raporteissa käsiteltiin pääpiirteittäin ympäristöpolitiikkojen sisältöä ja välillisesti myös tärkeimpiä ympäristökysymyksiä. Kesko raportoi ainoastaan ympäristöpolitiikkansa olemassaolosta. Toisaalta Kesko oli taas ainoana yrityksenä sitoutunut virallisesti kestävan kehityksen edistämiseen, muilla yrityksillä ei vastaavia vapaaehtoisia sitoumuksia ollut.

4.4.2 Yrityksen ympäristöjärjestelmät

GRI-ohjeistossa sosiaalisesti vastuullisia sijoittajia kiinnostavia yrityksen ympäristöjärjestelmiä käsitellään lähinnä osana yrityksen johtamisjärjestelmiä. Sosiaalisesti vastuullista sijoittajaa kiinnostaa erityisesti ympäristöasioihin liittyvien sisäisten ja ulkoisten johtamisjärjestelmien laajuus ja kuinka suuren prosentuaalisen

osuuden yrityksestä ne kattavat. Kaikkien tutkittavien yritysten raporteista löytyi tietoa ympäristöjärjestelmistä.

Keskolla on käytössä ISO 14001 -standardin mukainen ympäristöjärjestelmä ympäristövaikutuksiltaan merkittävimmissä yksiköissä. Raportissa esitettiin myös ympäristöjärjestelmien kattavuus suhteessa toiminnan volyymiin piirakkadiagrammin avulla. M-realin raportista selviää ainoastaan, että kaikilla yrityksen yksiköillä on sertifioidut laatu- ja ympäristöjärjestelmät, joiden tarkoituksena on varmistaa yhtiön yhteiskuntavastuun periaatteiden järjestelmällinen toteutus. Ruukilla on raportin mukaan sertifioidut ympäristöjärjestelmät, jotka kattavat merkittävät toimipaikat ja toiminnot. Raportin avainlukuista selviää lisäksi, että ympäristöjärjestelmien kattavuus vuonna 2005 oli 77 prosenttia henkilöstöstä. Ruukin raportissa esitettiin myös vertailutiedot kahdelta edelliseltä vuodelta, mutta ei selitystä ympäristöjärjestelmien kattavuuden prosenttiosuuden laskulle.

Yritysten ympäristöjärjestelmien sisältö jäi raporttien perusteella hieman epäselväksi, ja tunnuslukujen laskentatapojen erot tekivät yritysten välisestä vertailusta hankalaa. Kesko esimerkiksi raportoi ympäristöjärjestelmien kattavuuden suhteessa toiminnan volyymiin, Ruukki taas suhteessa henkilöstön määrään. Kesko ja Ruukki kuitenkin kuvasivat molemmat omalla tavallaan EIRIS:n kriteerien tarkoittamia tietoja yritysten ympäristöjärjestelmistä. M-real taas ei raportissaan ilmoittanut kuinka suuren osuuden yrityksestä ympäristöjärjestelmät kattavat, vaikka muuten aiheesta raportoikin.

4.4.3 Yrityksen ympäristösuorituskyky

4.4.3.1 Ilmastonmuutos

Ilmastonmuutosta aiheuttavat niin sanotut kasvihuonekaasupäästöt, joista tärkein on hiilidioksidi. GRI-ohjeistossa kasvihuonekaasupäästöjä käsitellään omana tunnuslukunaan. Kaikki tutkittavat yritykset raportoivat ilmastonmuutosta aiheuttavista hiilidioksidipäästöistään. Sosiaalisesti vastuullinen sijoittaja tarkastelee ilmastonmuutosta yhtenä yrityksen ympäristösuorituskyvyn osana. Salin (2007, 36) arvioi Arvopaperi-lehden artikkelissa, että ilmaston lämpenemisestä tulee yksi johtavista lähivuosien sijoituspäätöksiä ohjaavista trendeistä.

Keskon ja K-kauppioiden sähkön ja lämmön kulutuksesta johtuvat kasvihuonekaasupäästöt olivat vuonna 2005 noin 0,2 prosenttia Suomen kokonaispäästöistä. Keskon raportista selviää, että Suomen ja ulkomaantoiminnot yhteenlaskettuina Kesko-konsernin energiankulutus lisääntyi noin 17 prosentilla, ilmaston lämpenemistä kuvaavat päästöt noin 4 prosentilla ja happamoittavat päästöt noin 21 prosentilla. Ilmastonmuutokseen vaikuttavia päästöjä syntyy Kesko-konsernin toiminnassa myös kuljetuksista. Suomessa kuljetusten hiilidioksidipäästöt vähenivät tonnia kohti mitattuina 32 prosenttia. Myös häkä-, hiilivety-, ja hiukkaspäästöt vähenivät vastaavasti. Väheneminen selittyy pääasiassa sillä, että kaikkia Keskon toimitusten todellisuudessa vaatimia ajokilometrejä ei pystytä tilastoimaan. Ulkomaisten yhtiöiden päästötilastoille ei ole vertailukohteita aikaisemmilta vuosilta. Keskolla ei raporttinsa mukaan ole riittävän tarkkoja tietoja kaikista toimintansa aiheuttamista hiilidioksidipäästöistä ja niin sanottu hiilidioksiditase on toistaiseksi päätetty jättää laskematta.

Keskon raportti antoi lukujensa puolesta joiltain osin myönteisemmän kuvan ilmastonmuutokseen vaikuttavista päästöistä, kuin mitä ne todellisuudessa ovat. Sanallisten selitysten merkitys korostui erityisesti esimerkiksi kun selityksissä kerrottiin lukujen pienenemisen johtuvan lähinnä tilastoinnin epätarkkuudesta. Keskon esitti vertailutiedot myös kahdelta edelliseltä vuodelta. Tosin ulkomaisten tytäryhtiöiden osalta päästöjen laskeminen on aloitettu vasta vuonna 2005 eli niiden osalta vertailutietoja esitetään vasta seuraavassa raportissa.

M-real raportoi hiilidioksidipäästöistään lähinnä materiaalitaseen yhteydessä. Raportin mukaan hiilidioksidi on kirjattu yhtiön materiaalitaseeseen vain siinä tapauksessa, että se on peräisin fossiilisista polttoaineista. M-realin hiilidioksidipäästöt laskivat 7,4 prosenttia edellisvuodesta. Tuotannon väheneminen ja Savon Sellun myynnin aiheuttama tuotantorakenteen muutos selittävät suurelta osin tämän muutoksen. Tehdastasolla hiilidioksidipäästöt pysyivät suunnilleen edellisvuoden tasolla. M-real pyrkii raporttinsa mukaan jatkuvasti vähentämään hiilidioksidipäästöjä tehostamalla prosessien energiatehokkuutta, lisäämällä hiilidioksidineutraalien polttoaineiden, kuten biomassan ja jätteiden käyttöä toimipaikkojen energiantuotannossa, kasvattamalla yhdistetyn sähkön ja lämmön tuotannon osuutta sekä ostamalla hiilidioksidineutraalia

lämpöä ja energiaa. Konsernitason energiatehokkuuden parantamistavoitteet on jo asetettu, ja tehdaskohtaiset tavoitteet määritetään vuonna 2006.

M-realin raportointitavan myönteisenä puolena voidaan pitää sitä, että raportissa ei ainoastaan esitetty lukuja, vaan kerrottiin myös parantamistavoitteista ja konkreettisista toimenpiteistä niiden toteuttamiseksi. Parannustavoitteille oli asetettu myös tavoitearvot. Vertailutiedot luvuille esitettiin vain edelliseltä vuodelta, mutta ne antoivat alustavan käsityksen mihin suuntaan kehitys on menossa. Useamman vuoden vertailutiedot antaisivat mahdollisuuden arvioida kehityksen suuntaa tarkemmin. Liian myönteistä kuvaa ei M-realin raportista päässyt syntymään, kun tiettyjen päästövähennysten todelliset syyt raportoitiin myös.

Ruukin raportissa hiilidioksidipäästöihin suhtauduttiin välttämättömänä pahana, jolle ei ole olemassa vaihtoehtoja. Raportista selvisi lähinnä, että Ruukin hiilidioksidipäästöistä suurin osa syntyy malmin pelkistysprosessissa. Pelkistysprosessi saadaan aikaan hiilipitoisilla raaka-aineilla, joiden käytölle ei ole nähtävissä teknistaloudellisia vaihtoehtoja. Ruukki raportoi myös, että yrityksen hiilidioksidipäästöt olivat noin 8 prosenttia Suomen hiilidioksidipäästöistä.

Ruukin raportissa hiilidioksidipäästöjen tunnustetaan kuuluvan yrityksen merkittävimpiin ympäristövaikutuksiin, mutta silti päästöistä on raportoitu vain muutamalla lauseella. Hiilidioksidipäästöjen vertailutiedot oli kuitenkin esitetty kahdelta edelliseltä vuodelta, ja suunta näyttää lukujen valossa positiiviselta. Sanallisia selityksiä ei raportissa esitetty vähennyksille eli on mahdollista, että ne johtuvat Keskon ja M-realin tavoin esimerkiksi toiminnan supistamisesta eikä todellisista parannustoimenpiteistä. Raportista puuttuivat myös kaikki tulevaisuuteen liittyvät tavoitteet ja toimenpidesuunnitelmat, joilla kehityksen suunta pyritään pitämään edelleen positiivisena. Pelkät parantuneet luvut eivät tarjoa sosiaalisesti vastuulliselle sijoittajalle tarpeeksi tarkkaa tietoa, jos niiden taustatekijöistä ei kerrota mitään.

4.4.3.2 Jätteet ja kierrätys

Jätteitä, jätehuoltoa ja kierrätystä käsitellään GRI-ohjeiston ympäristöosiossa. GRI-ohjeiston mukaisesti raportoitavia asioita ovat muun muassa ulkoisen jätteen käyttö,

jätteet yleisesti sekä tuotteiden kierrätettävyys ja uudelleenkäytettävyys. Kaikki tutkittavat yritykset raportoivat jätteisiin liittyvistä asioista. Raportoitavien asioiden painopiste vaihteli hieman yrityksittäin. Suosituttuja raportointiaiheita olivat muun muassa jätteiden määrät, lajittelu, jätehuollon tehostaminen ja ongelmajätteet. Sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kriteereissä jätteitä tarkastellaan yrityksen ympäristösuorituskyvyn osana.

Keskon raportissa käsiteltiin lähinnä kokonaisjättemääriä ja raportoitiin niiden vähennyksestä. Muutoksen kerrottiin johtuvan paluulogistiikan K-kaupoista keräämän aaltopahvimäärän vähenemisestä, kun K-kauppiat luovuttivat aaltopahvia aikaisempaa enemmän paikallisille operaattoreille. Kesko raportoi myös jätteiden lajitteluun liittyvistä onnistuneista tuloksistaan. Onnistuminen ilmenee positiivisina lukuina energijätteen lisäyksessä ja sekajätteen vähenemisessä. Raportin mukaan myös biojäte väheni, joka oli seurausta varastoinnin kierron paremmasta ennakoimisesta ja hävikin pienenemisestä. Keskon raportissa esitettiin lisäksi tunnuslukuna jätteiden hyötykäyttöaste, joka oli 90,0 prosenttia ja pysyi entisellä tasolla.

Kesko esitti yksityiskohtaisena case-tapauksena raportissaan esimerkin, kuinka Keskossa kierrätystä on laajennettu muuhunkin kuin jätteiden kierrätykseen. Maatalouskesko Oy ja Oy FL Pipe Ab aloittivat yhteistyössä yhdeksän K-maatalouskaupan kanssa kiristekalvojen hylsykeräyksen syksyllä 2005.

Vertailutietojen esittäminen on erityisen tärkeää, jotta yrityksen suorituskyvyn muutoksia voidaan arvioida EIRIS:n tarkoittamalla tavalla. Keskon raportissa esitettiin vertailutiedot kolmelta edelliseltä vuodelta. Keskon raportissa myös suuret poikkeamat edellisvuosien luvuista oli analysoitu huolellisesti. Raportin mukaan Kesko on onnistunut parantamaan suoritustaan kaikilla jätteisiin liittyvillä osa-alueilla. Raportointi saattaa olla niin kattavaa, koska myönteisistä tuloksista on mielekästä raportoida. Toisaalta Keskon toimialalla jätteisiin ja kierrätykseen liittyvät asiat ovat hyvin keskeisiä, ja se saattaa vaikuttaa myös raportointitapaan. Jätteiden vähentäminen on myös helpompaa kuin esimerkiksi monien päästöjen vähentäminen. Parantuneita tuloksia saadaan aikaan pienemmillä investoinneilla. Keskon case-tapaus esitteli erilaista kierrätystä ja oli osoitus yrityksen ennakkoluulottomasta kokeilunhalusta.

M-realin jätteisiin liittyvä raportointi keskittyi lähinnä eri tehtailla tehtyihin parannuksiin ja niiden avulla aikaansaatuisten tulosten esittelyyn. Kahdella M-realin tehtaalla, Halleinissa ja Gohrsmühlessä, otettiin käyttöön raaka-aineiden talteenottoa tehostavat käsittelylaitteistot. Halleinin uusi järjestelmä kierrättää päivittäin noin viisi tonnia kuitua, täyteaineita ja pigmenttejä takaisin paperintuotantoon. Gohrsmühlen järjestelmän talteen ottama materiaalmäärä on noin kahdeksan tonnia päivässä. M-realin Reflexin tehtaalla pystyttiin vähentämään kiinteän jätteen määrää noin 30 prosenttia prosessimuutosten ja laiteusintojen ansiosta. M-real raportoi myös materiaalitaseessaan kaatopaikkajätteen vähenemisestä 51 prosentilla. Tämä johtui raportin mukaan pääasiassa siitä, että Husumin tehtaalla on tehostettu kaatopaikkajätteen käyttöä energiatuotantoon, ja kaatopaikalle vietävän jätteen nettomäärä on vähentynyt merkittävästi. M-real noudattaa jätemäärien vähentämiseen tähtäävää laajennettua tuottajan vastuun (EPR) periaatetta, jolla valmistajaa kannustetaan vähentämään tuotteidensa käyttöön ja käytöstä poistamiseen liittyviä ympäristövaikutuksia ja hyödyntämään kierrätystä ja kierrätysmateriaaleja.

M-real esitti vertailutietoina ainoastaan edellisen vuoden luvut. Ehkä tietoja aiemmilta vuosilta ei ole, sillä vuoden 2005 yhteiskuntavastuuraportti oli vasta yrityksen toinen. Kehityssuunnan arviointi vaatisi kuitenkin lukuja useammalta vuodelta. Myönteisenä asiana voidaan pitää M-realin noudattamaa laajennettua tuottajan vastuuta. Yritysten yhteiskuntavastuu perustuu vapaaehtoisuuteen, ja vapaaehtoisten periaatteiden noudattaminen osoittaa halua vaikuttaa laaja-alaisesti asioihin. Yhteiskuntavastuun toteuttamisen ideaan kuuluu se, että vastuuta kannetaan laajemmin kuin pelkkä liiketoiminta vaatisi.

Ruukin yhteiskuntavastuun raportissa keskityttiin jätteisiin liittyvässä raportoinnissa lähinnä toiminnan aiheuttamiin ongelmajätteisiin ja kierrätykseen. Ongelmajätteitä Ruukissa syntyy raportin mukaan suurimmaksi osaksi kylmävalssauksessa, teräsnauhan pinnoituksessa ja teräksen valmistuksessa. Ongelmajätteitä ovat muun muassa öljyiset jätteet sekä jäteveden käsittelyn lietteet ja sakat. Ongelmajätteitä toimitettiin käsittelylaitoksille noin 4 600 tonnia vuonna 2005 ja 3 600 tonnia vuotta aiemmin. Yhdyskuntajätteen määrä oli 2 800 tonnia vuonna 2005, kun taas edellisvuoden luku oli 2 100 tonnia. Ruukin ympäristötavoitteisiin kuuluu raportin mukaan jätteiden vähentäminen. Siihen kuuluu nykytilaselvitys ja lisäkierrätysmahdollisuuksien

kartoitus. Vuoden 2006 tavoitteisiin kuuluu muun muassa jätevirtojen seurannan kehittäminen ja jätteiden lajittelun tehostaminen.

Ruukin raportissa esitellään laajasti terästä täysin kierrätettävänä raaka-aineena. Sen ominaisuudet eivät heikkene kierrätyskertojen välillä. Vuonna 2005 Ruukissa käytettiin kierrätettyä terästä 1,43 miljoonaa tonnia. Raportin mukaan kierrätyksen huomioivien elinkaariarviointien mukaan tuotteen elinkaaren aikaisiin ympäristövaikutuksiin vaikuttaa eniten teräksisen lopputuotteen kierrätysaste. Jokaisella kierrätyskerralla säästetään primaarituotantoon verrattuna noin puolet energiankulutuksesta ja merkittävä osa hiilidioksidipäästöistä riippuen energian tuotantotavasta.

Ruukin raportoinnissa myönteistä on se, että jätteiden vähentäminen on kirjattu yritystason ympäristötavoitteisiin. Tavoitteet on määritelty jo 2004, mutta tulokset vuodelta 2005 osoittavat jätteiden määrän kuitenkin kasvaneen vähentymisen sijasta. Sanallisesti tätä ristiriitaa tavoitteiden ja tulosten välillä ei analysoitu raportissa. Kuitenkin jo konkreettisten tavoitteiden asettaminen on positiivista. Ruukki on keskittynyt raportoinnissaan teräksen kierrätykseen liittyvien myönteisten asioiden raportointiin, ja se onkin tutkittavista yrityksistä parhaiten raportoinut tärkeimmän raaka-aineensa kierrätyksestä.

4.4.3.3 Vedenkulutus

Veden kulutuksesta raportoidaan GRI-ohjeiston mukaan ympäristötunnuslukujen yhteydessä. Kaikki tutkittavat yritykset raportoivat vedenkulutuksesta.

Keskon raportista selvisi yrityksen vedenkulutus kuutiometreinä (604 000) ja kulutuksen 11 prosentin kasvu edellisvuoteen verrattuna. Ominaiskulutuksen lisääntyminen oli raportissa jaoteltu myös yksiköittäin. M-realin raportissa vedenkulutus esitettiin materiaalitaseen yhteydessä. Materiaalitaseesta selvisi yrityksen käyttämä prosessivesi kuutiometreinä (173 608 000), mutta edellisvuosien vertailutietoja ei esitetty. Tämä vaikeutti kokonaiskuvan muodostamista. Ruukki raportoi vedenkulutuksestaan sekä prosessi- ja jäähdytysveden (198 606 000) että kunnallisen vesijohtoveden (726 000) käytön kuutiometreinä. Ruukin raportin vedenkulutukseen liittyvät tiedot olivat siinä mielessä kattavimmat, että raportissa

esitettiin vertailutiedot myös kahdelta edelliseltä vuodelta. Vuoteen 2004 verrattuna kulutus olikin laskenut huomattavasti.

Yritysten edustaessa eri toimialoja ei tunnuslukujen vertailu ole mielekäästä eikä tässä yhteydessä edes tarkoituksenmukaista, sillä sosiaalisesti vastuulliselle sijoittajalle oleellisinta tietoa tarjoavat ne yritykset, jotka esittävät vertailutiedot useamman vuoden ajalta. Ainoastaan näistä tiedoista voidaan päätellä, onko kehitystä tapahtunut. Aiempien vuosien vertailutiedot eivät kuitenkaan tutkittavien yritysten raporteissa osoittautuneet itsestäänselvyydeksi.

4.4.3.4 Epäsuorat ympäristövaikutukset

Epäsuorilla ympäristövaikutuksilla tarkoitetaan tarkastelun laajentamista toimipaikalta koskemaan myös tuotteen elinkaaren aikaisia (hankinta, käyttö, hävitys) vaikutuksia. Tätä kutsutaan niin sanotuksi elinkaarinäkökulmaksi. Epäsuoria ympäristövaikutuksia ei tarkastella nykyisessä GRI-ohjeistossa. Tutkittavat yrityksetkin ovat keskittyneet raportoimaan vain merkittävimmistä ympäristövaikutuksistaan. Epäsuoria ympäristövaikutuksia ei raporteissa käsitelty.

4.5 Yhteenveto EIRIS:n kriteereiden toteutumisesta tutkituissa GRI-ohjeiston mukaisissa yhteiskuntavastuuraporteissa

GRI-ohjeiston mukainen yhteiskuntavastuuraportti ei luonnollisestikaan ole tarkoitettu ensisijaisesti palvelemaan sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan tiedontarvetta vaan tarjoamaan informaatiota monille erilaisille sidosryhmille. Näin ollen GRI-ohjeiston mukaisen raportin sisällön ja EIRIS:n kriteerien lähtökohdat poikkeavat joidenkin aiheiden kohdalla toisistaan, ja joitakin kriteereitä ei käsitellä GRI-ohjeistossa lainkaan. Tähän lukuun on koottu yhteenveto (taulukko 2) EIRIS:n kriteerien toteutumisesta tutkituissa GRI-ohjeiston mukaisissa yhteiskuntavastuuraporteissa.

Tutkituissa GRI-ohjeiston mukaisissa yhteiskuntavastuuraporteissa käsitellään EIRIS:n sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kriteereitä pääasiassa kahdella eri tavalla tai ei lainkaan. Yleisesti ottaen raportoitu tieto joko vastasi EIRIS:n kriteerien sisältöä tai

sitten aiheesta raportoitiin, mutta sisältö ei vastannut täysin EIRIS:n määritelmiä. Vain kahta EIRIS:n kriteeriä ei käsitelty yhdessäkään tutkituista raporteista. Nämä kriteerit olivat eettiset riskit ja niiden hallinta sekä epäsuorat ympäristövaikutukset.

Taulukko 2 EIRIS:n kriteerien toteutuminen tutkituissa GRI-ohjeiston mukaisissa yhteiskuntavastuuraporteissa

Tunnusluku	GRI 2002	Kesko	M-real	Ruukki
Hallituksen kokoonpano ja menettely	3.1, 3.2	+	+	+
Naisten määrä hallituksessa	3.1, 3.2	++	-	++
Eettinen toimintaohjeisto	3.7	+	+	+
Lahjonnan ja korruption kielto	SO2	++	++	++
Eettiset riskit ja riskien hallinta		-	-	-
Ympäristöriskit ja riskienhallinta	EN14	++	++	++
Suhteet tärkeimpiin sidosryhmiin	3.9, 3.10	++	+	++
Epäitsekäät toiminnot	EC10	++	-	-
Koulutus ja kehittyminen	LA9	++	++	++
Terveys ja turvallisuus	LA7	++	++	++
Tasa-arvo	LA10	++	-	+
Uusien työpaikkojen luominen	LA2	++	+	+
Ihmisoikeudet	HR1 – HR7	++	+	+
Ympäristöpolitiikka	3.19, 3.20	+	+	+
Ympäristöjärjestelmät	3.19, 3.20	++	+	++
Ilmastonmuutokseen vaikuttavat päästöt	EN8, EN9	++	++	++
Jätteet ja kierrätys	EN11, EN15	++	++	++
Veden kulutus	EN5	++	++	++
Epäsuorat ympäristövaikutukset		-	-	-

++ Toteutuu

+ Toteutuu osittain

- Ei toteudu

Yhteenvedona tutkituista raporteista voidaan todeta, että ympäristöasioiden raportoinnin taso oli muiden aihealueiden raportointia kattavampaa. Syynä tähän on luultavasti ympäristöraporttien rooli yhteiskuntavastuuraporttien edeltäjänä. Yritykset ovat jo pitkään ennen yhteiskuntavastuuraporttien yleistymistä mitanneet tiettyjä ympäristöön liittyviä asioita, ja näin ollen myös ympäristötunnuslukujen osalta vertailutietoja oli esittää useiden edellisten vuosien osalta. Ilmastonmuutos ja sen saama julkisuus ovat varmasti omalta osaltaan lisänneet ympäristöasioiden saamaa huomiota myös yrityksissä ja vaikuttavat varmasti ainakin hiilidioksidipäästöjen raportointiin.

Sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksentekoa tukevaa tietoa esitettiin tutkituissa raporteissa naisten lukumääristä hallituksissa, lahjonnasta, ympäristöriskeistä ja niiden hallinnasta, yritysten tärkeimmistä sidosryhmistä, koulutuksesta ja kehittämisestä, terveydestä ja turvallisuudesta, ympäristöjärjestelmistä, ilmastonmuutosta aiheuttavista päästöistä, jätteistä ja kierrätyksestä sekä veden kulutuksesta. Tässä yhteydessä päätöksentekoa tukevaksi tiedoksi luetaan tieto, josta vähintään kaksi tutkittavista yrityksistä raportoi EIRIS:n tarkoittamalla tavalla. Hyväntekeväisyydestä, ihmisoikeuksista ja tasa-arvosta raportointi oli sellaista, että yrityksistä vain Keskon lähestymistapa vastasi EIRIS:n kriteerien lähestymistapaa. M-realin ja Ruukin raportointi näistä aiheista oli joko liian pintapuolista vaikuttaakseen sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksentekoon tai puuttui kokonaan.

EIRIS:n kriteerit sisälsivät myös aiheita, joista GRI-ohjeiston mukainen raportti ei tarjonnut päätöksentekoa tukevaa tietoa, vaikka niitä raporteissa käsiteltiin. Esimerkiksi yritysten eettisiä toimintaohjeita käsiteltiin kaikkien yritysten raporteissa, mutta EIRIS:n mukaan sosiaalisesti vastuullista sijoittajaa kiinnostaa erityisesti se, miten yrityksessä suhtaudutaan eettisiin rikkeisiin ja niiden ennaltaehkäisyyn. GRI-ohjeisto ei käsittele asiaa tältä kannalta. Yksi EIRIS:n kriteeri on myös uusien työpaikkojen luominen, kun taas GRI-ohjeisto käsittelee työpaikkojen nettomuutosta maittain. Tutkittavista yrityksistä Kesko oli ainoa, joka eritteli raportissaan nettomuutoksen sisältämät irtisanomiset ja uudet työpaikat. Hallituksen kokoonpano ja menettely oli kriteeri, jossa GRI-ohjeiston ja EIRIS:n lähestymistavat poikkesivat niin paljon toisistaan, ettei raporteissa käsitelty EIRIS:n tarkoittamia asioita lainkaan. EIRIS:n kriteerit korostavat erityisesti toiminnan läpinäkyvyyttä ja tiettyjen toimijoiden

eriytyneisyyttä, kun taas GRI tarkastelee hallitusta ja sen menettelyä yhteiskuntavastuun johtamisen näkökulmasta.

Keskon rooli GRI-ohjeiston soveltamisen edelläkävijänä ilmeni tutkituista raporteista. Tutkittavia kriteereitä oli yhteensä 19 kappaletta. Kesko raportoi neljästätoista tunnusluvusta EIRIS:n kriteerien tarkoittamalla tavalla, kolmea tunnuslukua käsiteltiin raporteissa, mutta lähestymistapa poikkesi EIRIS:n lähestymistavasta tai tieto oli liian pintapuolista päätöksenteon tueksi. Kahta kriteeriä ei käsitelty lainkaan. M-real raportoi EIRIS:n tarkoittamalla tavalla vain seitsemästä kriteeristä. Kriteereistä seitsemän oli sellaisia, joista M-real raportoi, mutta ei EIRIS:n tarkoittamalla tavalla tai liian pintapuolisesti. Viittä EIRIS:n kriteeriä ei käsitelty lainkaan M-real in raportissa. Ruukki raportoi kymmenestä kriteeristä EIRIS:n tarkoittamalla tavalla, kuudesta kriteeristä joko EIRIS:n näkökulmasta poikkeavalla tavalla, osittain tai liian pintapuolisesti. Kolmea kriteeriä ei käsitelty lainkaan Ruukin raportissa.

5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Yritysten yhteiskuntavastuun toteuttaminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Edelläkävijäyritykset usein johtavat kehitystä omilla vapaaehtoisilla toimenpiteillään, suositukset ja lainsäädäntö seuraavat myöhemmin perässä. Yritysten yhteiskuntavastuun raportoinnille on olemassa lukuisia erilaisia motiiveita, joista läheskään kaikki eivät ole epäitsekkäitä. Yritykset haluavat myös hyötyä yhteiskuntavastuun toteuttamisesta. Nykyään yritysten sidosryhmät vaativat tietoa muistakin kuin taloudellisista tekijöistä. Toisaalta yhteiskuntavastuuraportointi on keino parantaa yrityskuvaa. Vastuullinen liiketoiminta on myös osa yrityksen kilpailukykyä, sillä kilpaillaan esimerkiksi asiakkaista, henkilökunnasta ja sijoittajista.

Korkeatasoinen yhteiskuntavastuuraportti voi olla yritykselle keino kilpailla sijoittajista. Sijoittajat ovat entistä kiinnostuneempia myös siitä, millaisin keinoin voitto yrityksissä saadaan aikaan. Yksittäisten sijoittajien sijoituspäätösten merkitys on yritykselle luonnollisesti pieni, mutta harva yritys sitä vastoin kiistää enää institutionaalisten sijoittajien sijoituspäätösten merkityksen. Suurten sijoitusinstituutioiden periaatteisiin kuuluu yhä useammin sijoittaminen sosiaalisesti vastuullisin perustein.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää GRI-ohjeiston mukaisen yhteiskuntavastuuraportin käytettävyyttä sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteon tukena. Tutkielmassa termillä käytettävyys tarkoitetaan nimenomaan sitä, kuinka hyvin Ethical Investment Research Servicen (EIRIS) määrittelemät sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kriteerit ja GRI-ohjeiston mukaisen yhteiskuntavastuuraportin sisältö vastaavat toisiaan.

Tutkielma perustuu oletukseen, että sosiaalisesti vastuullinen sijoittaja käyttäytyy kuten tavallinenkin sijoittaja, mutta hän käyttää sijoituspäätöksenteossään taloudellisten kriteereiden lisäksi myös pehmeämpiä kriteereitä. Tämän käsityksen perusteella muodostetaan tutkielman teoreettiseksi perustaksi sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan

käyttäytymisteoria yhdistämällä sijoittajan käyttäytymiseen ja päätöksentekoon liittyvät teoriat sekä sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen erityispiirteet. Tutkielmassa on haluttu tarkastella sijoittajan käyttäytymistä mahdollisimman laajasti, ja sen takia sitä käsitellään sekä rationaalisen päätöksenteon mallien että rahoituksen käyttäytymistieteen näkökulmasta. Näkökulmien katsotaan täydentävän toisiaan ja sopivan tutkielman luonteeseen. Rationaalisen päätöksenteon malleista tutkielmassa esitetään portfolioteoria ja CAPM-malli. Rahoituksen käyttäytymistieteellisistä näkökulmista tutkielmassa käsitellään prospektiteoriaa, sijoittajan itsekontrollia ja katumuksen karttamista. Nämä kaikille sijoittajille yhteiset ominaisuudet on yhdistetty sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen erityispiirteisiin ja strategioihin ja muodostettu näin sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan käyttäytymisteoria.

Tutkimuksen teoriaosassa käsitellään myös yhteiskuntavastuuta ilmiönä, siitä raportointia ja erityisesti GRI-ohjeistoa. GRI-ohjeiston osalta käsitellään raportoinnin periaatteita, GRI-raportin sisältöä ja sen tunnuslukuja. GRI-ohjeiston tarkoituksena on tarjota yhteinen tilinpäätösraportointia vastaava toimintamalli yritysten yhteiskuntavastuun raportointiin. Sen tavoitteena on edistää tunnuslukujen käyttöönottoa, ohjata raportoinnin käytäntöjen kehittymistä ja antaa ohjeita tulkinnanvaraisissa kysymyksissä. GRI-ohjeiston tärkein päämäärä on parantaa yritysten yhteiskuntavastuuraporttien vertailukelpoisuutta.

Teoreettisen viitekehyksen muodostamisen jälkeen toteutettiin tutkimuksen empiirinen osa. Empiirinen tutkimus toteutettiin analysoimalla kolmen suomalaisen pörssiyhtiön (Kesko Oyj, M-real Oyj ja Ruukki Oyj) GRI-ohjeiston mukaisia yhteiskuntavastuuraportteja sisällönanalyysin keinoin. Tutkimuksessa aiemmin esitetyt EIRIS:n sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kriteerit muodostivat kategoriat GRI-ohjeiston mukaisten raporttien käsittelylle ja tulkinnalle.

Tutkimuksen tuloksissa korostui Keskon rooli yhteiskuntavastuuraporttien kokeneena tuottajana. Keskon raportissa käsiteltiin lukumääräisesti huomattavasti useampia EIRIS:n kriteereitä kuin vertailuyritysten raporteissa. Toiseksi eniten sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksentekoa tukevaa tietoa sisälsi Ruukin raportti, ja M-real jäi vertailussa viimeiseksi. Yleisesti ottaen tutkittujen raporttien perusteella sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksentekoa tukevaa tietoa esitettiin naisten lukumääristä

hallituksissa, lahjonnasta, ympäristöriskeistä ja niiden hallinnasta, yritysten tärkeimmistä sidosryhmistä, koulutuksesta ja kehittämisestä, terveydestä ja turvallisuudesta, ympäristöjärjestelmistä, ilmastonmuutosta aiheuttavista päästöistä, jätteistä ja kierrätyksestä sekä veden kulutuksesta. Ainoastaan epäsuoria ympäristövaikutuksia ja eettisiä riskejä ei käsitelty yhdenkään yrityksen raporteissa.

GRI-ohjeiston mukaisissa yhteiskuntavastuuraporteissa oli havaittavissa muutamia erityisen selkeitä yhteisiä huomioita sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteon tukemisen kannalta. Niitä esitellään seuraavissa kappaleissa.

GRI-ohjeiston tärkein päämäärä on raporttien vertailukelpoisuuden parantaminen. Vertailukelpoisuus on myös sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteossa oleellinen asia. Päämäärän toteutuminen on kuitenkin vielä kaukana. GRI-ohjeiston mukaisen raportin tarkoitus on antaa tietoa sekä numeeristen että laadullisten tunnuslukujen avulla. Numeerisissa tunnusluvuissa ongelmana on raporttien välisen vertailtavuuden hankaluus, kun ei ole tarkasti määritelty miten tunnusluvut tulee laskea. Joidenkin ympäristövastuun tunnuslukujen osalta GRI-ohjeisto on määritellyt yhtenäisiä laskentatapoja, mutta sosiaalisen vastuun tunnuslukujen osalta näin pitkällä ei vielä olla. Laskentatapojen erilaisuus teki yritysten välisten tulosten vertailusta usein mahdotonta. Osa yrityksistä laskee esimerkiksi tapaturmataajuuteen tapaturmat, jotka ovat johtaneet poissaoloon, kun taas toiset yritykset laskevat siihen kaikki työtapaturmat. Sama koskee sairauspoissaoloja, M-real esimerkiksi ilmoittaa sairauspoissaolot prosentteina säännöllisestä työajasta, kun taas Kesko esittää sairauspäivät miljoonaa työtuntia kohden. Yritysten välinen vertailu tunnuslukujen perusteella on vaikeaa, ja raporttien käytettävyys sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteon tukena on tässä mielessä huono.

Useissa EIRIS:n kriteereissä tutkitaan yrityksen suorituskyvyn parantumista tietyn ajanjakson kuluessa. Ongelmia tutkittavissa raporteissa aiheutti se, että edellisten vuosien vertailutietoja esitettiin hyvin vaihtelevasti. Suorituskyvyn muutoksen arviointi EIRIS:n kriteerien tarkoittamalla tavalla on mahdollista vain, jos vertailutietoja esitetään useamman vuoden ajalta. Keskon pitkä historia yhteiskuntavastuuraporttien tuottajana näkyy monin paikoin ylivertaisen pitkinä tunnuslukujen aikasarjoina.

Sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan mielenkiinto suuntautuu pitkälti tulevaisuuteen. Menneitä asioita arvioidaan toki, jotta saadaan selville kehityksen suunta, mutta päätöksenteossa korostuu kuitenkin tulevaisuus. Sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteon kannalta raportit sisälsivät usein liian vähän tulevaisuuteen liittyvien suunnitelmien raportointia. Konkreettiset parannustoimenpiteet ja tavoitteet tarjoaisivat huomattavasti enemmän tarpeellista tietoa kuin pelkkä menneiden lukujen esittely. Samalla paranisi raportin uskottavuus.

GRI-ohjeiston käyttö ja yhteiskuntavastuun raportointi yleensäkin perustuvat pitkälti vapaaehtoisuuteen. GRI-ohjeisto ei vaadi, että kaikkia sen sisältämiä aiheita käsitellään yritysten raporteissa. GRI kuitenkin suosittelee, että aiheen käsittelyn poisjättämiselle kerrottaisiin syy. Yleisesti ottaen GRI-ohjeiston aiheita käsiteltiin raporteissa varsin kattavasti, mutta valitettavan usein ei selitetty miksi jostain tietystä aiheesta ei raportoitu lainkaan. Raporttia lukiessa jäi miettimään, eikö tunnusluku ole ollut yrityksen toiminnan kannalta relevantti, eikö sitä ole pystytty laskemaan vai onko taustalla jokin muu syy. Poisjättämisen syiden puuttuminen saattaa vaikeuttaa sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksentekoa, ja toisaalta syiden raportoinnilla parannettaisiin raporteille tärkeää avoimuutta ja läpinäkyvyyttä.

Domini (2001, 62) korostaa, että sosiaalisesti vastuullinen sijoittaja tarvitsee mahdollisimman kokonaisvaltaista tietoa, joka on mielellään numeerisessa muodossa. Tähän pyrkimykseen GRI-ohjeiston mukainen raportti pystyy vastaamaan osittain. GRI-ohjeiston mukaisen raportin vahvuutena on sen kiinnittämä huomio numeerisiin tunnuslukuihin. Mahdollisimman monille aihealueille on pyritty kehittämään mitattava tunnusluku. Numeeristen tunnuslukujen avulla voi nopeasti muodostaa yleiskäsityksen aiheesta. GRI-ohjeiston mukaisen yhteiskuntavastuuraportin heikkous sen sijaan on se, että se tarjoaa monilta osin varsinkin laadullisten tunnuslukujen osalta hyvin pintapuolista ja vertailukelvotonta tietoa.

Yhteistä tutkittavien yritysten raporteille tuntui olevan se, että kielteisistä asioista raportointi osattiin kääntää osittain myönteiseksi korostamalla tehtyjä korjaustoimenpiteitä. Negatiivista asioista raportointi kattavasti lähinnä silloin, kun korjaustoimenpiteet niiden suhteen oli suoritettu. Ehkä yrityksen toiminnan vastuullisuutta korostetaan raportoinnilla laajasti virheiden korjaamisesta ja vastuun

kantamisesta. Yrityksille on tyypillistä raportoida laajasti myös läheltä piti -tilanteista, joissa on kuitenkin onnistuttu välttymään suurilta vahingoilta. Kriittinen lukija saattaa kuitenkin case-tapauksiin perehtyessä kyseenalaistaa yritysten raportointimotiivit. Raportoitaisiinko yhtä laajasti ja avoimesti myös jos suurempi onnettomuus olisi päässyt tapahtumaan? Sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan kannalta raporttien tulkitsemiseen tarvitaan annos kriittisyyttäkin, ja yritysten raportointimotiiveihin kannattaa luultavasti suhtautua pienellä varauksella.

Keskon kuuden vuoden kokemus GRI-raportoinnista näkyy raportin sisällössä. Raportointi oli tunnuslukujen ja sisällön laajuuden osalta monin paikoin aivan eri tasoa kuin vertailuyrityksillä. Keskon raportista löytyi myös eniten EIRIS:n kriteerien tarkoittamia tietoja. Keskon innokkuuteen toimia yhteiskuntavastuun raportoinnin edelläkävijänä voi vaikuttaa myös yrityksen toimiala. Kaupan ala toimii lähellä ihmisten jokapäiväistä elämää, ja toisaalta myös kuluttajien vaatimukset ovat kasvaneet. Ruokakeskon toimitusjohtaja Terho Kalliokoski toteaa Talouselämän artikkelissa, että vastuullisuus on isompi ja tärkeämpi asia kaupalle kuin miltä se kappalemäärissä vaikuttaa. Eettisyyden merkitys kasvaa voimakkaasti, koska asiakkaiden odotukset päivittäistavarakaupasta muuttuvat. (Kullas 2007, <http://www.talouselama.fi/docview.do?f_id=1125281>) M-real ja Ruukki eivät ole samalla lailla läsnä ihmisten arjessa toimiessaan teollisuuden parissa. Keskon raportointi perustui tunnuslukujen esittelylle, kun taas muiden yritysten tyyli oli huomattavasti kuvailevampi.

Yhteiskuntavastuuraporttien imagoon sopii kuvaileva tyyli, mutta silti sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteon kannalta numeeristen tunnuslukujen esittely on huomattavasti tehokkaampaa. Ne antavat nopeasti yleiskäsityksen aiheesta. Sanallinen selitys on puolestaan välttämätön lisä tarkentamaan tunnusluvun antamaa tietoa ja avaamaan sitä lukijalle. Pelkkien taulukkojen ja diagrammien esittäminen voi yhteiskuntavastuun asioissa olla jopa harhaanjohtavaa. Tunnusluvut ja sanalliset selitykset toimivat parhaiten yhdessä. Valitettavan usein yritykset ovat kuitenkin päätyneet käyttämään vain toista. Tunnusluvut saattavat olla persoonaton ilmaisutapa, mutta tehokkuudessaan ne ovat voittamattomia. Tunnusluvut edellisten vuosien vertailutietoineen muodostavat raporttien tärkeimmän tiedonlähteen myös sosiaalisesti vastuulliselle sijoittajalle.

GRI-ohjeistossa on muutamia yksittäisiä kohtia, jotka eivät sellaisenaan välttämättä sovi suomalaiseen kulttuuriin. Esimerkiksi hyväntekeväisyyteen suhtaudutaan meillä hyvin eri lailla kuin monissa muissa maissa. Suomessa yrityksillä ei ole samanlaista pitkiä perinteitä hyväntekeväisyyteen liittyen kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa ja katolisissa maissa. Meillä peruspalveluja rahoitetaan verovaroin, kun taas esimerkiksi katolisen käsityksen mukaan sosiaalisen vastuun ensisijaisia kantajia ovat muun muassa perhe, kansalaisjärjestöt ja kirkko. Toisaalta epäitsekäisiin toimintoihin liittyvien tietojen vähäisyys raporteissa oli myös odotusten vastaista, sillä hyväntekeväisyyden harjoittaminen ja siitä raportointi voidaan nähdä myös keinona parantaa yrityskuvaa. Hyväntekeväisyys on myös sosiaalisesti vastuullisia sijoittajia kiinnostava asia. Kesko oli kuitenkin tutkittavista yrityksistä ainoa, joka kertoi raportissaan jakamansa taloudellisen tuen suuruuden ja käyttökohteet.

GRI-ohjeisto jakautuu yleisten asioiden lisäksi taloudellisen vastuun, sosiaalisen vastuun ja ympäristövastuun tunnuslukuihin. GRI:n mukaisen raportin taloudellisen vastuun osiosta ei juuri löydy sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen kriteerien asioita. Ainoa EIRIS:n kriteerien tieto on yrityksen antama tuki yleishyödyllisiin tarkoituksiin. Kriteereiden vähäisyys on ymmärrettävää, sillä taloudelliset tekijät luovat pohjan sijoituksille, kun taas varsinaiset sijoituspäätökset tehdään sosiaalisesti vastuullisessa sijoittamisessa arvojen mukaan. Suurin osa sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteosta tukevasta tiedosta löytyykin GRI-raportin ympäristövastuun ja sosiaalisen vastuun osioista. Ympäristöraporttien rooli yhteiskuntavastuuraporttien edeltäjinä näkyy raporteissa ympäristövastuun tietojen ja tunnuslukujen kattavuutena. Ympäristöön liittyvät tunnusluvut ovat vakiintuneempia kuin esimerkiksi sosiaalisen ulottuvuuden tunnusluvut. Sosiaalisen vastuun asioiden raportoinnissa oli yrityksissä yleisesti ottaen eniten kehittämisen varaa.

Vielä on matkaa siihen, että GRI-ohjeiston mukaiset yhteiskuntavastuun raportit ovat tarpeeksi vertailukelpoisia ollakseen todella käyttökelpoisia sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteossa. Tämänhetkisen GRI-ohjeiston mukaisten raporttien tärkein anti on numeeriset tunnusluvut. Ne antavat nopeasti ymmärrettävän käsityksen aiheesta ja kertovat myös kehityksen suunnasta edellisvuosien vertailutietojen avulla. Jos laskentatavat vielä saisivat yhtenäisen muodon, niin nousisi raporttien

vertailukelpoisuuskin uudelle tasolle. Laadullisten tunnuslukujen osalta raportointi painottuu nykyisellään lähinnä arvojen ja periaatteiden esittelyyn. Kytkeä todellisuuteen puuttuu valitettavan usein. Käytännön esimerkit parantaisivat uskottavuutta. Arvoja on helppo määritellä, mutta niiden soveltaminen käytäntöön on jo huomattavasti haastavampaa.

GRI-ohjeiston mukainen yhteiskuntavastuuraportti ei luultavasti tule ainakaan lähivuosina olemaan sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteossa ratkaisevassa osassa. On selvää, että tilinpäätöksen tiedot muodostavat pohjan myös sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteolle. GRI-ohjeiston mukaiset raportit ovat puutteistaan huolimatta kuitenkin tärkeitä tiedonlähteitä. Tällä hetkellä yritysten GRI:n mukaiset yhteiskuntavastuuraportit tarjoavat laajimman saatavilla olevan paketin tietoa yritysten sosiaalisista ja ympäristöllisistä näkökohdista. GRI-ohjeiston mukaisilla raporteilla on siis tärkeä rooli, mutta nimenomaan tutkimuksen otsikossakin ilmenevässä päätöksenteon tukemisen roolissa. Pelkästään niiden perusteella ei sijoituspäätöksiä voi eikä kannata tehdä, ja sosiaalisesti vastuullinen sijoittaja tarvitsee muutakin tietoa. Tällaisesta tiedontarpeesta kertoo myös kestävän kehityksen pörssi-indeksien merkityksen kasvu. Niiden katsotaan olevan puolueettomia todistuksia vastuullisesta tuloksenteosta ja helpottavan vastuullisuutta arvostavien sijoittajien päätöksentekoa. Päätöksenteko on monen tekijän summa, ja GRI-ohjeiston mukainen raportti on vain yksi tekijä muiden joukossa. GRI-ohjeiston mukaisten raporttien tiedot yhdistettynä tilinpäätöksen ja esimerkiksi kestävän kehityksen pörssi-indeksien tietoihin voisivat yhdessä muodostaa sosiaalisesti vastuullisen sijoittajan päätöksenteolle sopivan pohjan.

LÄHTEET

Kirjallisuus:

- Aaltonen T. & Junkkari L. 2003. *Yrityksen arvot ja etiikka*. 3.painos. Helsinki: WSOY.
- Alasuutari P. 2001. *Johdatus yhteiskuntatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Bebbington J. & Gray R. 2001. *Accounting for the Environment*. London: Sage Publications.
- Brill J.A. & Reder A. 1993. *Investing from the heart. The guide to socially responsible investments and money management*. New York: Crown publishers.
- Carroll A. & Buchholtz A. 2003. *Business & Society Ethics and Stakeholder Management*. Mason: South-Western.
- Chow, G., Jacquier, E., Kritzman M., & Lowry K. 1999. Optimal portfolios in good times and bad. *Financial Analysts Journal*. 55/1999, 65–73.
- Crowther D. & Rayman-Bacchus L. 2005. *Perspectives on Corporate Social Responsibility*. Aldershot: Ashgate Publishing.
- Domini A. 2001. *Socially responsible investing: making a difference and making money*. Chigaco: Dearborn Financial Publishing.
- European Comission 2004. *ABC of the main instruments of corporate social responsibility*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Gray R., Owen D. & Adams C. 1996. *Accounting & Accountability: Changes and challenges in corporate social and environmental reporting*. Hemel Hempstead: Prentice Hall.
- Hancock J. 1999. *The ethical investor: making gains with values*. London: Pearson Education.
- Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2004. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Juholin E. 2004. *Cosmopolis Yhteiskuntavastuusta yrityskansalaisuuteen*. Keuruu: Infoviestintä.
- Juntunen M. & Mehtonen L. 1982. *Ihmistieteiden filosofiset perusteet*. Jyväskylä: Gummerus.
- Kahneman D., Tversky A. 1979. Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*. 47/1979, 263–291.

- Kallunki J-P., Martikainen M. & Niemelä J. 2002. *Ammattimainen sijoittaminen*. Helsinki: Talentum Media.
- Kalpala A. 2004. Johdantopuheenvuoro. Teoksessa Järvinen R. (toim.) *Yhteiskuntavastuu. Näkökulmia yritysten ja julkisyhteisöjen yhteiskunnalliseen vastuuseen*. Vammala: Tampere University Press, 6–16.
- Kansanen P. 2004. Johdantoa kasvatustieteellisissä tutkimuksissa käytettävien tutkimusmenetelmien systematiikkaan. Teoksessa Kansanen P. & Uusikylä K. (toim.) *Opetuksen tutkimuksen monet menetelmät*. Juva: VVS Bookwell.
- Kinder P., Lydenberg S. & Domini A. 1993. *Investing for Good. Making Money While Being Socially Responsible*. New York: Harper Collins Publishers.
- Kline J. 2005. *Ethics for international business*. London: Routledge.
- Koskinen I., Alasuutari P. & Peltonen T. 2005. *Laadulliset menetelmät kauppatieteissä*. Tampere: Vastapaino.
- Kuisma M. 2001. *Ympäristönäkökohdat sijoitustoiminnassa*. Helsinki: Edita.
- Kuisma M. 2004. *Ympäristö ja liiketoiminta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kujala J. & Kuvaja S. 2002. *Välittävä johtaminen - sidosryhmät eettisen liiketoiminnan kirittäjinä*. Helsinki: Talentum Media.
- Litner J. 1965. The Valuation of Risk Assets and the Selection of Risky Investments in Stock Portfolios and Capital Budgets. *The Review of Economics and Statistics*, Vol 47, No 1, 13–37.
- Loomes G., Sugden R. 1982. Regret Theory: An alternative Theory of Rational Choice Under Uncertainty. *The Economic Journal*, vol. 92, No. 368, 805–824.
- Mackenzie C. & Sullivan R. 2006. *Responsible Investment*. Sheffield: Greenleaf Publishing.
- Markowitz H. 1952. Portfolio selection. *Journal of Finance*, vol. 7 no. 1 March 77–91.
- Michelson G., Wailes N., van der Laan S. & Frost G. 2004. Ethical Investment Processes and Outcomes. *Journal of Business Ethics*, 52/2004, 1–10.
- Mäkinen V. 1980. *Yrityksen toiminnan tutkimisen lähestymistavoista. Toimintanalyttisen tutkimusstrategian kehittelyä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Mätäsaho R. & Niskala M. 1996. *Ympäristölaskentatoimi*. Helsinki: WSOY.
- Neilimo K. & Näsi J. 1987. *Nomoteettinen tutkimusote ja suomalainen yrityksen taloustiede: tutkimus positivismin soveltamisesta*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Niskala M. & Tarna K. 2003. *Yhteiskuntavastuun raportointi*. Jyväskylä: KHT-Media.

- Niskala M. 2004. GRI laajentaa raportoinnin kokonaiskuva. *Tilisanomat* 4/2004, 39–43.
- Niskanen J. & Niskanen M. 2002. *Yritysrahoitus*. Helsinki: Edita.
- Nofsinger J. 2002. *The psychology of investing*. New Jersey: Pearson Education.
- Salin M. 2007. Kasvihuoneilmiö näkyy jo pörsseissä. *Arvopaperi* 4/2007, 36–37.
- Sharpe W. 1964. Capital Asset prices: A theory of Market Equilibrium Under Conditions of Risk. *The Journal of Finance*, Vol. 19, No. 3, 425–442.
- Shefrin H. & Statman M. 1985. The Disposition to Sell Winners Too Early and Ride Losers Too Long: Theory and Evidence. *The Journal of Finance*, Vol. 49, No. 3, 777–790.
- Shefrin H. 2000. *Beyond Greed and Fear. Understanding Behavioral Finance and the Psychology of Investing*. Boston: Harvard Business School Press.
- Shefrin H. 2007. *Behavioral Corporate Finance. Decisions that Create Value*. New York: The McGraw-Hill Companies.
- Solnik B. 1996. *International Investments*. Reading, MA: Addison-Wesley Publishing Company.
- Sparkes R. 2002. *Socially responsible investment: a global revolution*. Chichester: Wiley.
- Sparkes R. & Cowton C. 2004. The Maturing Of Socially Responsible Investment: A Review Of The Developing Link With Corporate Social Responsibility. *Journal of Business Ethics*, 52/2004, 45–57.
- Statman M. & Caldwell D. 1987. Applying Behavioral Finance to Capital Budgeting: Project Terminations. *Financial Management*, 4/1987, 7–15.
- Talvio C. & Välimaa M. 2004. *Yhteiskuntavastuu ja johtaminen*. Helsinki: Edita.
- Thaler M. & Shefrin H. 1981. An Economic Theory of Self-Control. *The Journal of Political Economy*, 2/1981, 392–406.
- Tuomi J. & Sarajärvi A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Valor C. 2005. Corporate Social Responsibility and Corporate Citizenship: Towards Corporate Accountability. *Business and Society Review*, 110:2 191–212.
- Vehkaperä M. 2005. Liikemiesten sosiaalisesta vastuusta yrityksen yhteiskuntavastuuseen. Teoksessa Lämsä A-M. & Uusitalo O. (toim.)

Yritysetiikan ja johtajuuden suuntia. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden tiedekunta, 32–43.

Werther W. & Chandler D. 2006. *Strategic corporate social responsibility: Stakeholders in global environment.* California: Sage Publications.

Wärneryd K-E. 2001. *Stock-Market Psychology.* Cheltenham: MPG Books.

Yhteiskuntavastuuta sidosryhmänäkökulmasta 2003. Helsinki: Painotalo Miktör.

Yin R. 1984. *Case Study Research. Design and methods.* Beverly Hills: Sage.

Zeelenberg M., Beattie J., van der Pligt J. 1996. Consequences of regret aversion: effects of expected feedback on risky decision making. *Organizational Behaviour and Human Decision Processes*, vol. 65, 148–158.

Zeelenberg M. & Beattie J. 1997. Consequences of regret aversion: Additional Evidence for Effects of Feedback on Decision Making. *Organizational Behaviour and Human Decision Processes*, vol. 72, No. 1, 63–78.

Muut lähteet:

Ethical Investment Research Servicen WWW-sivusto. <<http://www.eiris.org/>> 1.10.2006.

Global Reporting Initiativen WWW-sivusto. <<http://www.globalreporting.org/>> 10.10.2006.

Kesko 2006. Yhteiskuntavastuun raportti 2005. <<http://www.kesko.fi/vastuullisuus/>> 26.10.2006.

KPMG Oy Ab:n WWW-sivusto. <<http://www.kpmg.fi>> 10.4.2007.

Kullas E. 2007: ”Osta omatunto puhtaaksi.” *Talouselämä*, 2.3.2007, <http://www.talouselama.fi/docview.do?f_id=1125281> 15.4.2007.

Laatikainen T. 2004: ”Etiikka ja tilinpäätös lähentyvät.” *Tekniikka & Talous*, 30.9.2004, <http://www.tekniikkatalous.fi/printview.te?f_id=623521> 15.5.2007.

M-real 2006. Yhteiskuntavastuun raportti 2005. <http://www.m-real.com/wps/portal/OneWeb?New_WCM_Context=/ilwwcm/connect/OneWeb/Responsibility> 1.12.2006.

Norjan Nobel Instituutin WWW-sivusto. <http://nobelpeaceprize.org/eng_lau_announce2006.html> 26.10.2006.

Ruukki 2006. Yhteiskuntavastuun raportti 2005. <<http://www.ruukki.com/www/corporate.nsf>> 15.12.2006.

Transparency Internationalin WWW-sivusto. <<http://www.transparency.fi>> 15.2.2007.

Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelun WWW-sivusto. <<http://www.ymparisto.fi/>>
30.10.2006.